

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรุณา กุศลาสัย. ความเจริญและความเสื่อมของพระพุทธศาสนาในอินเดีย. ศิลปวัฒนธรรม.

17 (มกราคม 2539) : 192-198.

กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ พระอัจฉริยภาพของความเป็นศิลปินของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระราชนิพนธ์เรื่อง "ธรรมาธรรมะสงคราม", ใน บานเย็น อิมสังราญ (บรรณาธิการ) **ทอถักอักษรา รวบรวมบทความทางวิชาการ : ภาษาและวรรณคดีไทย**. หน้า 150-168. นครปฐม : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2541.

กาพย์สักรบรรพ. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2459. (พิมพ์เนื่องในงานปลงศพ นายแหม่ม).

การศาสนา, กรม. **ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ภาค 1**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2525.

การศาสนา, กรม. **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2527.

กิ่งแก้ว เพ็ชรราช. รายงานการวิจัยเรื่อง "สวัสดิรักษาและสุภาสิต : วรรณกรรมท้องถิ่นจากตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์". อุตรดิตถ์: วิทยาลัยครูอุตรดิตถ์, (ม.ป.ป.).

กิ่งแก้ว อัดถาวร. **วรรณกรรมจากบ้านใน**. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2514.

กุสุมา รักษมณี. จาณัถยะกับวรรณคดีนี้ติศาสตร์ของอินเดีย. **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร** 4.(2524) :1-16.

กุสุมา รักษมณี. นิทานปัญญาตันตระฉบับภาษาไทย. **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร** 2 (2521-2522) : 81-92.

กุสุมา รักษมณี. นิทานอินเดีย : จากปรัชญาสู่อจินตนาการ. **ภาษาและหนังสือ** 15 (ตุลาคม-มีนาคม, 2526) : 62-70.

กุสุมา รักษมณี. **นิทานอุทาหรณ์ในวรรณคดีสันสกฤต**. นครปฐม : ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2525.

กุสุมา รักษมณี. ลักษณะเฉพาะของวรรณคดีสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน **เอกสารประกอบการบรรยายเนื่องในโอกาส 200 ปี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530.

กุสุมา รักษมณี. สุวรรณภูมิในนิทาน. ใน **ภาษาจารึก ฉบับ 3 ครุฑรำลึก**. หน้า 27-35. เนื่องในวาระฉลองอายุครบ 6 รอบ ของศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร. ภาควิชาภาษา

- ตะวันออกและชมรมรวมใจจารึก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2534.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. **วรรณคดีวิจารณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2526.
- เกษม บุญศรี. ซาดก. **สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน 10**. พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2498. 2512-2513.
- จรูญรัตน์ รัตนากร. **โลกทัศน์ชาวอีสานจากวรรณกรรมคำสอน**. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2533.
- จารึกสมัยสุโขทัย**. พิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง 700 ปี ลายสีไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2527.
- จารุบุตร **เรื่องสุวรรณ**. **ของดีอีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : 2520.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **คติชาวบ้านอีสาน**. กรุงเทพฯ : อักษรวัฒนา, (ม.ป.ป.).
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **ลักษณะวรรณกรรมอีสาน**. กอฬสินธุ์ : จินตทัศน์การพิมพ์, 2521.
- จิรวรรณ คงจิตต์. **การศึกษาเชิงเปรียบเทียบเรื่องกาถิฉบับต่างๆ** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชวิจารณ์ว่าด้วยนิทานชาดก**. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 5**. นครหลวง : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2515.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. **การพัฒนาสตรีในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ไทยธิเบต, 2539.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. **งานวิจัยเรื่องพระพุทธศาสนาสมัยกรุงธนบุรี**. กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2540.
- เฉลิม มากนวล. **การวิเคราะห์และเปรียบเทียบนิทานชาดกกับนิทานอีสป**. เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 167. หน่วยศึกษานิเทศก์ : กรมการฝึกหัดครู, 2518.
- ชลดา **เรื่องรักษลิขิต**. **วรรณคดีไทยเรื่องอนิรุทธ์ : การศึกษาวิเคราะห์**. ปรินิพนธ์อักษรศาสตรดุฎิบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- ชวน เพชรแก้ว. **สุบินกุมาร พระเวสสันดร เจ้าเณรกับพระมหาจักรพรรดิ**. พิมพ์ครั้งที่ 2 ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี, 2524.
- ชัยณรงค์ โคตะนนท์. **อุดมคติเกี่ยวกับผู้นำในวรรณกรรมอีสานประเภทวรรณกรรมคำสอน**. ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2533.
- ชินกาลมาลีปกรณ์**. พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2518.

- ฐานิสร์ ชาคริตพงศ์. "ความรู้เรื่องชาดก" ใน **อักษรสาร**. หน้า 30-39. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2515. (พิมพ์เนื่องในโอกาสงานสี่ศาสตราจารย์ 9 กันยายน 2515).
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ตำนานพระพุทธเจดีย์**. พระนคร : ศิวพรการพิมพ์, 2503.
- เดชาติศร, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **โคลงโลกนิติ**. พระนคร : 2505.
- เดวิดส์, ที.ดับบลิว. ริส. **พุทธศาสนาในชมพูทวีป**. แปลและเรียบเรียงโดย สมัย สิงหศิริ.
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2515.
- "ตำนานพระธาตุดอยสุเทพ" **ประชุมตำนานพระธาตุ ภาคที่ 2** พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2516.
- ตำนานมูลศาสนา ฉบับวัดป่าแดง. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2519.
- ตรีศิลป์ บุญขจร, **วรรณกรรมประเภทกลอนสวดภาคกลาง: การศึกษาเชิงวิเคราะห์**.
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, 2530.
- ไตรภูมิภค หรือไตรภูมิพระร่วง** พระราชนิพนธ์พระมหารัชมราชาที่ 1 พญาลิไทย ฉบับตรวจ
สอบชำระใหม่ พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2526.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. **บรรณาธิการและผู้เรียบเรียง. ทศพิธราชธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
การศาสนา, 2530.
- ทรงวิทย์ แก้วศรี. "พระไตรปิฎกฉบับหลวง" ใน **พระไตรปิฎก : ประวัติและความสำคัญ**.
กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.
- ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. **วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาเรื่องเจ้าวิฑูรสอนหลานและ
พระลอสอนโลก**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2519.
- ทันเทกร, อาร์.เอน. "การปกครองของอินเดียโบราณ," แปลโดย พรเพ็ญ อันตระกูล. **วารสารอักษร
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 7.**(2527-2528) :119-131.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1**. พระนคร : คุรุสภา,
2503.
- ทศทิศสอนบุตร พาลีสอนน้อง พิเภกสอนเบญจกาย และกฤษณาสอนน้องคำฉันท์**.
กรุงเทพฯ : บริษัทไนติงเกล-โอลิมปิก จำกัด. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
พระศรีสังฆญาณมุนี (สวน จิตตาสาโท) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 2506).
- เทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระเจ้า. **ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท**.

วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2524.

ธนิต อยู่โพธิ์. **นิทานวรรณคดี**. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิลพร, 2508.

ธรรมกิตติวงศ์, พระ. (ทองดี สุรเตโช ป.๓.9, ราชบัณฑิต). **ขุมปัญญาจากชาดก**. กรุงเทพฯ :
วัดราชโอรสาราม, 2540.

ธรรมโกศาจารย์, พระ. **วรรณคดีปริทัศน์เวสสันดรชาดก**. พระนคร : เจริญชัยการพิมพ์, 2513.

ธรรมปรีชา (แก้ว), พระยา. **ไตรภูมิโลกวิจิตรยกถา ฉบับที่ 2**. กรุงเทพฯ : ครูสภา, 2520.

ธรรมปิฎก, พระ. (ประยูร ปรยุตโต) **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 7.
มูลนิธิธรรม มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2541.

ธวัช ปุณโณทก. **จันทโครบคำฉันท์**. เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 46 หน่วยศึกษานิเทศก์
กรมการฝึกหัดครู, 2516.

ธวัช ปุณโณทก. **รายงานการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมโคราช เรื่องมหาชาติฉบับโคราช
กัณฑ์จุลพน** เสนอต่อที่ประชุมชมรมโพธิ์เยี่ยม, 2519.

ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2525.

ธิดา สาระยา. **รัฐโบราณ ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กำเนิดและพัฒนาการ
รวมบทความจากวารสารเมืองโบราณ ปี พ.ศ. 2519-2534**. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2537.

ธิดาเพ็ญ เข็มสว่าง. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่อง ธรรมपालะไม้
เจ็ดคด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2538.

นครศรีธรรมราช, วิทยาลัยครู. **พระยาจันทน์**. ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรี
ธรรมราชและมูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2527.

น. ณ ปากน้ำ. **ศิลปกรรมแห่งอาณาจักรศรีอยุธยา**. กรุงเทพฯ : ธเนศวรการพิมพ์, 2519.

น. ณ ปากน้ำ. **ศิลปแห่งอาณาจักรไทยโบราณ**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2520.

นงลักษณ์ ขุนทวี. **การศึกษาคคุณค่าวัฒนธรรมอีสานเรื่องเสียวสวาสดี**. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2529.

นันทา ขุนภักดี. **รายงานการวิจัยการวิเคราะห์ความเชื่อของชาวไทยในสวัสดิรักษา**.
นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.

นิทานคำกลอนสุนทรภู่ เล่ม 2. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, 2515.

- นิทานเรื่องพระโพธิสัตว์โกสลามหิน. **วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 2.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2533.
- นิทานอิหร่านราชธรรม (ประชุมปกรณ์ม). กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2505.
- นิบาตชาดก เล่ม 23 ภาคผนวก. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2474.
- นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. **วรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ : พิมพ์, 2521.
- นิยะดา สาริกภูติ. **ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย.** ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. **การฟื้นฟูอักษรศาสตร์ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงเลี้ยง, 2534.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. **ไตรภูมิพระร่วง : การศึกษาที่มา.** กรุงเทพฯ : แม่คำผาง, 2538.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. **ธัญชัยบัณฑิตชาดก : ภาพสะท้อนภูมิปัญญาของชาวอยุธยา.** กรุงเทพฯ : แม่คำผาง, 2542.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. **ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย.** กรุงเทพฯ : แม่คำผาง, 2538.
- นิยะดา เหล่าสุนทรและคณะ. **รายงานการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาของคนไทย : ศึกษาจากวรรณกรรมคำสอน.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. **สุภาสิตพระร่วง : การศึกษาเชิงประวัติ. ใน พินิจวรรณกรรม.** กรุงเทพฯ : แม่คำผาง, 2535.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. **ที่มาของวรรณคดีล้านนาเรื่องปทุมสังกา. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย. (สิงหาคม 2527) : 46-54.**
- ประคอง นิมมานเหมินท์. **นิทานพื้นบ้าน. เอกสารประกอบการสอนชุดภาษาไทย 8 วิชา คติชนวิทยาสำหรับครู. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528.**
- ประคอง นิมมานเหมินท์. **มหาชาติลานนา : การศึกษาในฐานะวรรณคดีท้องถิ่น. งานค้นคว้าเสนอโครงการตำราสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อถวายพระเกียรติแด่พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร.**
- ประชุมจารึกวัดเชตุพน. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2472.**
- ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 63 เรื่องกรุงเก่า (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาประสาธวิริยกิจ (เชย ชัยประภา) 6 พฤศจิกายน 2508).**

ประชุมสุภาสิตสุนทรภู่ สวัสดิ์รักษาคำกลอน สุภาสิตสอนสตรี และเพลงยาวเจ้า

อิศรญาณ. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2511.

ประชุมพงศาวดาร. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2506.

ประทีป ชุมพล. จิตรกรรมฝาผนังภาคกลาง : ศึกษากรณีความสัมพันธ์กับวรรณคดีและ
อิทธิพลที่มีต่อความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม. สำนักงานคณะกรรมการวิจัย
แห่งชาติ, 2539.

ประทีป ชุมพล. พุทธศาสนาในนครก่อนพุทธศตวรรษที่ 20. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์
เมืองนครศรีธรรมราช. พระนคร : โรงพิมพ์กรุงสยาม, 2515.

ประทีป ชุมพล. บรรณาธิการ. วรรณกรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2519.

ประเทือง ทินรัตน์. ศกุนตลา : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ที่มาและความสัมพันธ์ระหว่าง
ฉบับต่างๆ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

ประพจน์ อิศววิรุฬหาร. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระโพธิสัตว์ในคัมภีร์เถรวาทและ
คัมภีร์มหายาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษา
ตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

ประพนธ์ เรื่องณรงค์. "พระวรวงศ์" วรรณกรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี : การศึกษาเชิง
วิเคราะห์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523.

ประพัฒน์ ตริณรงค์และสงวน อึ้งคง. "ขาดก" ใน สารานุกรมวรรณคดี. พระนคร : สำนักพิมพ์
ก้าวหน้า, 2505.

ประเสริฐ วน นคร. (ชำระ) โคลงนิราศหริภุญชัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : พระจันทร์, 2516.

ปราณี สุรสิทธิ์. คำสอนสตรีไทยจากวรรณกรรมช่วงก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตก. วิทยานิพนธ์
การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. การศึกษาจริยศาสตร์สังคมในพุทธศาสนาในเชิงวิจารณ์. วิทยานิพนธ์อักษร
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. วรรณกรรมทางการเมืองของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : โครงการตำรา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. "พระปัญญาบารมีของพระเวสสันดร" วรรณสารอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ฉบับฉลอง 80 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2541) :11-21.

- ปรีชา ช่างขวัญยืน. **สตรีในคัมภีร์ตะวันออก**. กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ**. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2499.
- เปลื้อง ณ นคร. **ประวัติวรรณคดีไทย สำหรับนักศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2510.
- พรวิภา วัฒนธนากุล. **การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกกับชาดกที่แต่งในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต หน่วยวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- พระคัมภีร์ชาดกแปล ฉบับส.อ.ส. อรรถกถา เล่ม 1-20** (พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานออกพระเมรุพระราชทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธรมหาเถร ป.ธ.9) 25 พฤษภาคม 2539)
- พระพุทธพุกามและพระพุทธญาณ**. ตำนานมูลศาสนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์, 2518. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ม.ล.เดช สนิทวงศ์ ณ อยุธยา)
- พระมหาดรณงค์ เพชรบุญดี**. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของหญิงร้ายในชาดกกฎฐกถา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- พระมหามานพ เจือจันทร์**. **การบูชาชัยในพระไตรปิฎก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- พระมหาระแบบ จิตญาโณ**. **รัตนะจากชาดก**. **วารสารพุทธธรรม 2** (กรกฎาคม 2504) :13-20.
- "พระวิริยะบารมี ในพระราชนิพนธ์ "พระมหาชนก" หนังสือเล่มนี้ไม่มีที่เทียม" วารสารศิลปวัฒนธรรม 17** (มิถุนายน 2539):
- พระสารประเสริฐ (ตรี นาคะประทีป) และหลวงศรีอมรญาณ**. **พระรามชาดก**. ฉบับถอดความบรรยายจากหนังสือเทศน์ (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพรองอำมาตย์โท หลวงศรีอมรญาณ (ชัยศรี ศรีอมร) ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม 2507)
- พระสูตรและอรรถกถาแปล ขุททกนิกาย ชาดก เล่มที่ 55-63** พิมพ์ครั้งที่ 3 มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ 200 ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2525. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2536.
- พัชนี อัยราวงษ์**. **จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภาษิตคำกลอน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

- พิมพ์วิภาไพ เปรมสมิทธิ์. ความสัมพันธ์ทางพุทธศาสนาไทยกับลังกาดั้งแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2525.
- พิริยะ ไกรฤกษ์. พุทธศาสนนิทานที่เจดีย์จุลปะไทวัน. แปลโดย มจ.สุภัทรดิศ ดิศสกุล, กรุงเทพฯ : พระจันทร์, 2517.
- พุทธโฆษาจารย์, พระ. ภาพยนตร์สอนหลานและหลานสอนปู่. มูลนิธิส่งเสริมเศรษฐกิจและสังคมชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2537.
- พุทธทาสภิกขุ. ทศพิธราชธรรม รวมปาฐกถาธรรมถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2537.
- ไพลิน เตชะวิวัฒน์นาการ. การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติในพุทธปรัชญาเถรวาทกับในปรัชญาของคานท์. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. มานุษยวิทยากับการศึกษาคณาจารย์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ประมวลพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2505.
- มณี พยอมยงค์. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบมหาชาติฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2519.
- มณี พยอมยงค์. การศึกษาเชิงวิเคราะห์โคลงปทุมสังกา. ฝ่ายวิจัยล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529.
- มานพ ถาวรวัฒน์สกุล. "ราโชวาทชาฎก : บทนำ" ใน รวมบทความประวัติศาสตร์ สมาคมประวัติศาสตร์ ฉ 14 (2535) :1-30
- มาลี แก้วละเอียด. การศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้เรื่องปรีสนาสอนน้อง. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2531.
- มิลินทปัญหานฉบับพิสดาร. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ, 2496.
- ย่าสอนหลาน. ปรีชา พิณทอง ชำระ. พิมพ์ครั้งที่ 2. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท, 2534.
- แย้ม ประพัฒน์ทอง. มหาบัณฑิตแห่งมิลินทนคร. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2529.

- รัตนปัญญาเดระ,พระ. ชินกาลมาลีปกรณ์. แปลโดย รตท.แสง มนวิฑูร. พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2518.
- รัตนา สถิตานนท์. วิเคราะห์สุภาษิตพระร่วงในแง่วัฒนธรรม. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520.
- ราชันตี พากย์บาลีและพากย์ไทย. ที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพพลโท พระยาศรีสุรราชภักดี (ม.ร.ว.ฉาย กำภู) กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, 2508.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2538.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม : ภาพพจน์ ไหวหาร และกลการประพันธ์อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2539.
- ราชวรมณี,พระ (ประยูรท์ ปยุตโต). เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2530.
- รายชื่อหนังสือโบราณล้านนา : เอกสารไมโครฟิล์มของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2521-2533. โครงการศึกษาวิจัยคัมภีร์โบราณในภาคเหนือ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2534.
- รำพึง ศิลาลง. การศึกษาวรรณคดีคำสอนประเภทร้อยกรองช่วงก่อนได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตกในเชิงจริยธรรม. ปรินิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2530.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศในวรรณกรรมไทย. (ฉบับปรับปรุงแก้ไขใหม่ 2524) ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524.
- เรื่องอุไร กุศลาลัย. สตรีในวรรณคดีพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2535.
- ลยาศรี หุณชนะเสวี. การศึกษาเชิงพิจารณา นิตานชาดกล้านนาไทยเรื่องกำกาดำ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศิลปากร, 2526.
- ลัลลนา ศิริเจริญ. การศึกษาคุณค่าของชาดกเพื่อใช้ในการสอนวรรณคดีไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.
- ลัลลนา ศิริเจริญ. อลังการในมหาชาติคำหลวง. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- ลิขิต ลิขิตานนท์. วรรณคดีพระพุทธศาสนาของไทย. วารสารไทย-ภารต 9 (2518) : 33-44.

- เล็กดา อิ่มใจ. การศึกษาเปรียบเทียบโคลงพระราชนิพนธ์ 6 เรื่องในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- วชิราพร วุฒิสาร. โลกนิติคำกาศพยอีสาน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2534.
- วรรณคดีอีสาน เรื่อง ท้าวคำสอน. (ม.ป.ท.), 2534.
- วัชร รมะนันท์. เพลงยาวเจ้าพระ. ใน 200 ปี กวีแก้ว : กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส. หน้า 109-114. ศูนย์ภาษาและวรรณคดีไทย และภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- วารุณี ศิริวัฒน์ธนา. การศึกษาเรื่องไตรภูมิโลกวินิจจยกถา. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531.
- วินัย ภูระหงษ์. พระสุธน-นางมโนห์รา : การศึกษาเปรียบเทียบที่มาและความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่างๆ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- วินัย ภูระหงษ์. หน่วยที่ 5 วรรณคดีศาสนา. เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 4. วรรณคดีไทย นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2525.
- ศรีสุดา จริยากุล. วรรณคดีคำสอน. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชาภาษาไทย 4 วรรณคดีไทย. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.
- ศักดิ์ศรี แยมันดดา. "กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ฉบับพระนิพนธ์กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส" ใน 200 ปี กวีแก้ว : กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส. หน้า 101-107. ศูนย์ภาษาและวรรณคดีไทย และภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- ศิริพร ณ ถลาง. ดำเนินกับวัฒนธรรม:กรณีศึกษาตำนานข้าวของคนไทย. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย. 15 (ธันวาคม 2541) : 35-53.
- ศิริพร ณ ถลาง. ซาดกพื้นบ้านในการรับรู้ของชนชาติไทย. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย. 16 (ธันวาคม 2542) : 217-229.
- ศิริมา เจนจิตมัน. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนประเภทกลอนเพลงยาวในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- ศิลปากร,กรม. ภาพยนตร์มหาชาติ. พระนคร : ไทยมิตรการพิมพ์, 2507.

- ศิลปากร,กรม. **โครงการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังเร่งด่วนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6.** กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2529.
- ศิลปากร,กรม. **ชีวิตและงานของสุนทรภู่.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : องค์การคำคุณุสภา, 2520.
- ศิลปากร,กรม. **มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ 13 กัณฑ์.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2531.
- ศิลปากร,กรม. **วรรณกรรมสมัยธนบุรี เล่ม 2.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2533.
- ศิลปากร,กรม. **วรรณกรรมสมัยอยุธยา.** กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2531.
- ศึกษาศึกษา,กระทรวง.กรมวิชาการ. **จิตรกรรมฝาผนัง : นิทานชาดก (พระเจ้า 500 ชาต).** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2540.
- สนธิวรรณ อินทรลิข,แปล **ทศชาติ** คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524.
- สมพงษ์ ไชศรีสกุล. **พฤติกรรมของสัตว์ในชาติกัฏฐกถา : การศึกษาเชิงวิเคราะห์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- สมพันธ์ เลขะพันธ์. **วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522.
- สัญญาลักษณ์ มณีใส. **การศึกษาวิเคราะห์เรื่องจันทกีนนรคำฉันท์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- สัทธา อริยะกัณฑ์. **การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนอีสานใต้.** บุรีรัมย์ : วิทยาลัยครูบุรีรัมย์, 2530.
- สายชล วรรณรัตน์. **พุทธศาสนากับแนวคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก.** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- สินชัย กระบวนแสง. **ประติมาณวิทยา ภาพสลักบนใบเสมาในอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ.** วารสารโบราณคดี 6 (ธันวาคม 2519) : 77-82.
- สินชัย กระบวนแสง. **ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย.** กรุงเทพฯ : ศูนย์สุโขทัยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2520.
- สิริเพ็ญ พริยจิตรกรกิจ สุกัญญา ภัทราชัย และ ชอบ ดีสวนโคก. **การวิเคราะห์เรื่องจริยศาสตร์ในวรรณคดีนิทานอีสาน สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ,** 2531.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. **พุทธศาสนาในอินเดีย.** กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2523.

- สิริวัฒน์ คำวันสา. อิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2522.
- สุขฤดี เขียมบุตรลบ. การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่อง พญาคันคาก. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.
- สุขสันต์ จันทะโชโต. การศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินทางจริยธรรมในพุทธปรัชญาและปรัชญาภควัทศิตา. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. พระมหาชนก : โมกขธรรมแห่งปัจจุบันสมัย. วารสารภาษาและวรรณคดีไทย. 16 (ธันวาคม 2542) : 185-201.
- สุชาติ บุญยาศัย. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทย เรื่อง นันทเสน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2538.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2524.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล,ม.จ. ท่องอารยธรรม การค้นคว้าเกี่ยวกับโบราณคดีในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ชูริกิจก้าวหน้า, 2540.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่องศรีสวัสดิ์ดิวัตร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2531.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. รายงานการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่างจากเอกสารโบราณ. ภาควิชาภาษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2540.
- สุภาพรณ ณ บางช้าง. ขนบธรรมเนียมประเพณี : ความเชื่อและแนวการปฏิบัติในสมัยสุโขทัยถึงสมัยอยุธยาตอนกลาง. สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สุภาพรณ ณ บางช้าง. ปฐมสมโพธิฉบับภาษาบาลี. ใน 200 ปี กวีแก้ว: กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส. หน้า 79-94. ศูนย์ภาษาและวรรณคดีไทยและภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- สุภาพรณ ณ บางช้าง. ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

- สุภาพรณ ฌ บางช้าง. พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง. สถาบันไทยคดีศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- สุภาพรณ ฌ บางช้าง. มหาชาติและประเพณีการเทศน์มหาชาติ. มหาชาติ เอกสารประกอบการประชุมวิชาการและการเทศน์มหาชาติ ธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 21-22 มีนาคม 2524.
- สุภาพรณ ฌ บางช้าง. วิวัฒนาการงานเขียนภาษาบาลีในประเทศไทย : จารึก ตำนานพงศาวดาร สาส์น ประกาศ. กรุงเทพฯ : มุลินนิมิตามกุฎราชวิทยาลัย, 2529.
- สุภาพรณ ฌ บางช้าง. วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- สุรัสวดี อัฐรัตน์. ประติมาณวิทยาบนเสมาบ้านกุดโง้ง จังหวัดชัยภูมิ. สารนิพนธ์ประกอบการศึกษาตามระเบียบปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521.
- สุรรัตน์ ทองคงอ่วม. โคลงภาษิตพระราชนิพนธ์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช : วรรณกรรมคำสอนสำหรับชนชั้นปกครอง. สารนิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2538.
- สุนีย์ ชวนสนิท. วิเคราะห์รายยาวมหาเวสสันดรชาดกทางวัฒนธรรมไทย. ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- สุวรรณา เกரியงไกรเพ็ชร. บารมีสิบทิศ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปลาตะเพียน, 2530.
- สุวรรณา เกரியงไกรเพ็ชร. อุสา-บารส. วารสารเมืองโบราณ. 6 (ตุลาคม-พฤศจิกายน 2522) : 64-66.
- เสฐียร พันธรั้งสี. พุทธประวัติและปรัชญาบางประการ. พระนคร : สำนักพิมพ์เชชมบรรณกิจ, 2497.
- เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป. หิโตปเทศ. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง, 2535. (พิมพ์เนื่องในโอกาสพระธรรมวโรดม ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดสถาปนาเป็นสมเด็จพระราชาคณะที่สมเด็จพระมหาธีรจารย์).
- เสนีย์ วิลาวรรณ,ร.อ. ประวัติวรรณคดีไทย เล่ม 1-2. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2530.
- โสภี สุขเกษม. การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมกลอนสวดเรื่องนรงค์จิตรชาดก. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึก ภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2535.

- อนุภา อัครวิยานนท์. การศึกษามหาเวสสันดรฉบับท้องถิ่นอีสาน จากต้นฉบับวัดกลางค้อ
จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึก
ภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528.
- อนุสรณ์ อุณโณ. การวิเคราะห์ชาติภฏรูกถาด้วยทฤษฎีมานุษยวิทยาสัญลักษณ์. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2539.
- อัจฉรา กาญจนมัย. การฟื้นฟูพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (2325-2394).
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- อาบรามส์ เอ็ม.เอช. อธิบายศัพท์วรรณคดี. ทองสุก เกตุโรจน์ แปลและเรียบเรียง. กระทรวง
ศึกษาธิการ, 2529.
- อารยศูร. ชาดกมาลา. หลวงรัชฎการโกศล, แปลจาก The Sacred Books of the Buddhists
ของ จ. ส. สเปเยอร์. พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2500.
- อารีย์ สหชาติโกสีย์. วรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สถาน
สงเคราะห์หญิงปากเกร็ด, 2526.
- อิรวดี ไตลังคะ. การศึกษาเชิงวิเคราะห์คำสอนพระยามังราย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษร
ศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.
- อุดม นนุทอง. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทคำสอน. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร
การพิมพ์, 2528.
- อุบล เทศทอง. การวิเคราะห์นิทานคำกาพย์เรื่องหงส์ยงค์ฉบับจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.
- อุบลาคัญปมาจารย์, พระ (สิริจันโท จันทร). ชำระ. กาพย์ปู้สอนหลาน หลานสอนปู้.
อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, 2527.
- อุบลาคัญปมาจารย์, พระ (สิริจันโท จันทร). สิริจันโทวาทยอดคำสอน. พระนคร : วัดบรมนิวาส
ราชวรวิหาร, 2506.
- เอกสารประกอบการประชุมเชิงวิชาการเรื่อง "นิบาตชาดก : วรรณกรรมเอกของชาว
พุทธ" จัดโดยคณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่วมกับชมรมบาลี - ลันสกฤต
(2-3 สิงหาคม 2536).

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง "ภูมิปัญญาของคนไทย : ศึกษาจากวรรณกรรม
คำสอน" วันที่ 25-26 มีนาคม 2542.

ภาษาอังกฤษ

- Cowell,E.B.(ed.) *The Jatakas* 6 vols. Delhi : Cosmo Publications,1973.
- Dutt,Nalinaksha. *Buddhist Sects in India*. Delhi : Motilal Banarsidass,1978.
- Joshi, Lai Mani, *Studies in The Buddhistic Culture of India*. Delhi : Motilal Banardass,
1987.
- Malalasekera,G.P. *A Dictionary of Pali Proper Names*. 2 vols.London : Luzac &Company
Ltd.,1960.
- M.Winternitz. "Jataka" *Encyclopedia of Religion and Ethics*. Ed.Jame Hastings,VII ,1967.
- Silpa Bhirasri.*The Original and Evalution of Thai Murals*.Bangkok ,1959.
- Spiro,Melford .*Buddhism and Society*. London : University of California Press,4982.
- T.W.Rhys Davids & William. Stede.*The Pali Text Society's Pali - English Dictionary*.
London:Luzac and Company,1966.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

ตารางแสดงสาระคำสอนในอรรถกถาชาดก 547 เรื่อง

ชาดก	หลงใหลมาตุคาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รู้จักเทศะ	อดทน	โสด	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
1. อปัณณกชาดก																	✓
2. วัณณุปตชาดก																✓	
3. เสรีวาณิชชาดก													✓				
4. จุลลกเศรษฐีชาดก																	✓
5. ตันฑุลนาฬิชาดก																	✓
6. เทวธรรมชาดก																	✓
7. กัญฐนารีชาดก					✓												
8. ความนินชาดก																✓	
9. มฆเทวชาดก		✓															
10. สุขวิhariชาดก		✓															
11. ลักขณชาดก																	✓
12. นิโครธมคชาดก									✓								
13. กัณฐินชาดก	✓																
14. วาตมคชาดก													✓				
15. ขราทียชาดก																	✓
16. ตีปัลลัตตมคชาดก																	✓

ชนิดก	ปัญหา	1 year	วาง	ประมาณ	โลก	อด	รักษา	ท	ค	ก	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
17. มาลูดชาดก	✓																	
18. มตกมัตตชาดก								✓										
19. อายาจิตมัตตชาดก								✓										
20. นพปานชาดก	✓																	
21. กรุงคมิชาดก	✓																	
22. กุกุชาดก									✓									
23. โภชาชาเนยชาดก																		✓
24. อาชัญญชาดก																		✓
25. ติตถชาดก																		✓
26. มหิลามุชาดก																		✓
27. อภินชาดก																		✓
28. นันทวิลาสชาดก																		✓
29. กัณชาดก																		✓
30. มุณิกชาดก		✓																
31. กุลวกชาดก																		✓
32. นัจจชาดก																		✓

ชนิดก	ปริมาณคน	เวลา	เที่ยว	สัญญา
33. สัมโหมทานชาดก				
34. มัจฉชาดก	✓			
35. วัฏฏกชาดก				✓
36. สกุนชาดก				✓
37. ติดติรชาดก			✓	
38. พกชาดก				✓
39. นันทชาดก				✓
40. ขทริรงคารชาดก				✓
41. โลกชาดก				✓
42. กโปตกชาดก				✓
43. เวฬุกชาดก				✓
44. มกสชาดก				✓
45. ไรหิณีชาดก				✓
46. อารามทูลกชาดก				✓
47. วารุณีชาดก				✓
48. เวทัพพชาดก			✓	

ชาดก	หญิงโสดมาแต่กำเนิด	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	ศึกษาศาสตร์	เคารพ	กบฏกบฏ	คบมิตร	ทาน	รู้จักทะเลาะ	อดทน	โงก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	บุญญา
49. นักขัตตชาดก											✓						
50. ทูมเมธชาดก										✓							
51. มหาสีลวชาดก																✓	
52. จูฬชนกชาดก																✓	
53. ปุณณปาตักชาดก																	✓
54. ผลชาดก																	✓
55. ปัญจาวุธชาดก																✓	
56. กาญจนกษัตริย์ชาดก																	✓
57. วานรินทชาดก																	✓
58. ดยโธมมชาดก																	✓
59. เภริวาทชาดก														✓			
60. สังฆมนชาดก														✓			
61. อสาคมนชาดก													✓				
62. อันทกชาดก	✓																
63. ตักกชาดก	✓																
64. พุราขานชาดก	✓																

ชนิดก	หลังไหลมาตาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รู้จักเทศะ	อดทน	โงก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
65. อนภิรติชาดก	✓																
66. มุทุลักขณชาดก	✓																
67. อุจจิงคชาดก					✓												
68. สากตชาดก									✓								
69. วิสวันตชาดก															✓		
70. กุททาลชาดก																	✓
71. วรณชาดก																✓	
72. สีลวนาคชาดก								✓									
73. สัจจกิริชาดก								✓									
74. รุกขธรรมาชาดก						✓											
75. มัจฉชาดก						✓											
76. อสังกิชชาดก																✓	
77. มหาสุปินชาดก				✓													
78. อิลลีสชาดก										✓							
79. ขรัลสรชาดก			✓														
80. ภิรมเสนชาดก														✓			

ชาดก	หลงไหลมาดัดคาม	ปรรพชชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รู้กาลเทศะ	อดทน	โลก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
81. สุรปานชาดก		✓															
82. มิตตวินทชาดก													✓				
83. กาลกรรณชาดก									✓								
84. อัตถัสสทวารชาดก																	✓
85. กิมปักกชาดก	✓																
86. สीलวีมัสสนชาดก				✓													
87. มังคลชาดก																	✓
88. สาริมภชาดก															✓		
89. กุณฑชาดก													✓				
90. อกัตถัญญชาดก								✓									
91. ลิตตชาดก																	✓
92. มหาสารชาดก																	✓
93. วิสสาสโกชนชาดก									✓								
94. โลมนัสชาดก																	✓
95. มหาสุทัสสนชาดก																	✓
96. เตลปัตตชาดก																	✓

ชาดก	หญิง	เพียร	วาจา	ประมาณตน	โลก	อดทน	รักษาพระ	ทาน	กตัญญู	คารพ	สามัคคี	ครองเรือน	ปกครอง	รับราชการ	บรรพชา	หลงใหลมาตุคาม
97. นามสิทธิ์ชาดก	✓															
98. กุฎวาณิชชาดก					✓											
99. ไพร่สหัสชาดก	✓															
100. อสาดรูปชาดก												✓				
101. ไพร่สดชาดก	✓															
102. ปิ่นนิกชาดก												✓				
103. เจริชาดก							✓									
104. มิตตวิณฑชาดก					✓											
105. ทูพพลกัฎฐชาดก	✓															
106. อุทัญญูชาดก		✓														
107. สาลิตตชาดก			✓													
108. พานิชชาดก												✓				
109. กุณฑกปฐชาดก								✓								
110. สัพพสังหารกปัญหา	✓															
111. คัทธกปัญหา	✓															
112. อมราเทวีปัญหา	✓															

ชาติ	หลงใหลมาแต่ดาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รู้จักเทศะ	อดทน	โลก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
113. ลีลาชาติ													✓				
114. มิตจินตชาติ									✓								
115. อนุสาสิกชาติ													✓				
116. ทุพพชาติ														✓			
117. ติตติรชาติ															✓		
118. วัฏฏกชาติ																	✓
119. อภาลราวิชาติ											✓						
120. พันธนมอกชาติ													✓				
121. กุสนาพิชาติ									✓								
122. ทุมเมธชาติ				✓													
123. นังคีสชาติ																	✓
124. อัมพชาติ																✓	
125. กฏานกชาติ														✓			
126. อสิลักขณชาติ																	✓
127. กลันทุกชาติ														✓			
128. มุสิกชาติ													✓				

ชนิด	ปริมาณ	เพียร	วาง	ประมาณตน	โลก	อดทน	รู้กาลเทศะ	ทาน	คนมิตร	กตัญญู	เคารพ	สามัคคี	ครองเรือน	ปกครอง	รับราชการ	บรรพชา	หลงใหลมากอดคัม
129. อัคคีชาติ					✓												
130. โกสิยชาติ		✓															
131. อสัมปทานชาติ									✓								
132. ปัญจภีรชาติ																	✓
133. ฆตาสนชาติ																	✓
134. ฌานโสธนชาติ		✓															
135. จันทาภชาติ																	✓
136. สุวณฺณนังสชาติ					✓												
137. พัพพชาติ																	✓
138. โคธชาติ					✓												
139. อุกโตภฺภูรชาติ					✓												
140. กากชาติ												✓					
141. โคธชาติ									✓								
142. สีคาลชาติ																	✓
143. วิโรจนชาติ																	✓
144. นังคฺภูรชาติ																	✓

ชวดก	หนวดควดหนวด	นรพร	รปร	ปร	ร	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค	ค
145. รรชวดก																	
146. กากชวดก																	
147. ปรปรชวดก				✓													
148. สคชวดก													✓				
149. อกบคชวดก																	
150. สคชวดก																	
151. รรชวดก				✓													
152. สคชวดก																	
153. สกรชวดก																	
154. อรชวดก																	
155. กคชวดก																	
156. อคชวดก																	
157. คชวดก																	
158. สนชวดก				✓													
159. มรชวดก	✓																
160. วคชวดก																	

ชนิดก	เพลงไหลมาตาคาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	กตมิตร	ทาน	รักษาสี	อดทน	โศก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
161. อินทสมานโคตตชาดก									✓								
162. สันถชาดก									✓								
163. สุสิมชาดก																✓	
164. คิณฑชาดก								✓									
165. นกุลชาดก									✓								
166. อุปลาสฟ้าดก																	✓
167. สมิตธิชาดก	✓																
168. สกุนคมิชาดก																	✓
169. อรกชาดก		✓															
170. กถัญญชาดก														✓			
171. กถัญญธรรมชาดก		✓															
172. ทัทธาชาดก														✓			
173. มกกฎชาดก																	✓
174. ทุพพิยมกกฎชาดก									✓								
175. อาทิจบัญญัติฐานชาดก																	✓
176. กพายมัญญูชาดก				✓													

ชาดก	หลงใหลมาตุคาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รักษาสหเส	อดทน	โลก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
177. ดินทุกชาดก																	✓
178. กัจฉปชาดก													✓				
179. สดธรรมชาดก		✓															
180. ทูทชาดก										✓							
181. อสทิสชาดก		✓															
182. สังคามาวจรชาดก												✓					
183. วาโลทกชาดก			✓														
184. คิริทัตตชาดก									✓								
185. อนมิริตติชาดก	✓																
186. ทริวานชาดก									✓								
187. จตุมัญจชาดก															✓		
188. สีนโกฏฐกชาดก														✓			
189. สีนจัมมชาดก											✓						
190. สีลานีสังสชาดก																✓	
191. รุทกชาดก					✓												
192. สิริกาลกรรณิชาดก									✓								

ชาดก	แผ่นดินไหว	นรก	รูปเคารพ	ปกครอง	ครองเรือน	ตามืด	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รักษาทะ	อดทน	โงก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
193. จุลปฐมชาดก													✓				
194. มณีโจรชาดก				✓													
195. ปัพพตูปัตถชาดก												✓					
196. วลาหกัสสชาดก	✓																
197. มิตตคามิตตชาดก									✓								
198. ราชชาดก															✓		
199. คหปติชาดก													✓				
200. สารุสสีลชาดก					✓												
201. พันธนาครชาดก		✓															
202. เกฬีสีลชาดก				✓													
203. ชั้นธิปริตตชาดก		✓															
204. วีรกชาดก														✓			
205. คังเคยยชาดก															✓		
206. ฑูรุมคมิคชาดก									✓								
207. อัสสกชาดก	✓																
208. สุงสูมารชาดก																	✓

ชนิดก	ห้องโถงมาดาคุดาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รักษาทะ	อดทน	โลภ	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
209. กักรชาดก																	✓
210. กัณฑลชาดก														✓			
211. โลมทัตตชาดก														✓			
212. อัจฉริฐภัตตชาดก													✓				
213. ภรุชาดก													✓				
214. ปุณณนทีชาดก																	✓
215. กัจจปชาดก															✓		
216. มัจฉปชาดก	✓																
217. เสศคุชาดก					✓												
218. กุฎวาณิชชาดก													✓				
219. ครนิตชาดก																	✓
220. รัมมัทธชาดก				✓													
221. กาสาวชาดก									✓								
222. จุลนันทียชาดก										✓							
223. ปุฎภัตตชาดก					✓												
224. กุมภิลชาดก																	✓

ชนิด	พันธุ์	พืช	วาจา	ประมาณตน	โลก	อดทน	รู้กาลเทศะ	ทาน	คบมิตร	กตัญญู	เคารพ	สามัคคี	ครองเรือน	ปกครอง	รักษาศักดิ์	บรรพชา	หลงใหลมาตุคาม	ขาดก
225.	ขันติ	วิถุณ	ขาดก			✓												
226.	โกสิย	ขาดก													✓			
227.	คูถ	ปาดน	ขาดก															
228.	กาม	นิต	ขาดก															
229.	ปลาย	ขาดก																
230.	ทุติย	ปลาย	ขาดก															
231.	อุป	น	ขาดก															
232.	วิถุณ	ขาดก																
233.	วิถุณ	ขาดก																
234.	อสิ	ดา	ขาดก															
235.	วัจ	จน	ขาดก															
236.	พ	ขาดก																
237.	สา	เกต	ขาดก															
238.	เอก	ป	ขาดก															
239.	นริ	ต	ขาดก															
240.	มหา	ปิง	คล	ขาดก														

ชนิดก	ปัญหา	เพียร	วาจา	ประมาณตน	โลก	อดทน	รู้กาลเทศะ	ทาน	คบมิตร	กตัญญู	เคารพ	สามัคคี	ครองเรือน	ปกครอง	รับราชการ	บรรพชา	หลงใหลมาตุคาม
241. สัพพทฐชาดก														✓			
242. สุนขชาดก	✓																
243. คุณติลชาดก										✓							
244. วิคติจจชาดก	✓																
245. มุลปริยายชาดก										✓							
246. พาโลวาทชาดก	✓																
247. ปาทัณฺฐลชาดก	✓																
248. กีสุโกปมชาดก	✓																
249. สาลกชาดก									✓								
250. กปีชาดก	✓																
251. สังกัปปราคาชาดก		✓															
252. ติลมฺภูริชาดก										✓							
253. มณิกัณฐชาดก									✓								
254. กุณชกกุจฉินธวชาดก														✓			
255. สุกชาดก																	✓
256. ชรุทปานชาดก																	✓

ชาดก	หลงไหลมตคาม	บรพช	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามีคี	เคารพ	กตัญญ	คบมิตร	ทาน	รู้กาลเทศะ	อดทน	โลก	ประมาณตน	วาจา	เขียร	ปัญญา
257. คามณีจันทชาดก																	✓
258. มนธตราชชาดก													✓				
259. ตริตวิจชชาดก								✓									
260. ทุตชาดก															✓		
261. ปทุมชาดก															✓		
262. มุทปาณิชาดก	✓																
263. จลลปโลกชาดก	✓																
264. มหาปนาทชาดก										✓							
265. ชูรีปชาดก											✓						
266. วาดคคสินธวชาดก					✓												
267. สุวรรณกัทภชาดก					✓												
268. อารามทูลกชาดก																	✓
269. สุชาดาชาดก															✓		
270. อุลูกชาดก			✓														
271. อุทปานทูลกชาดก									✓								
272. พยัคชชาดก									✓								

ชวดก	หญิง	เพียร	วาจา	ประมาณตน	โลก	อดทน	รู้จักเทศะ	ทาน	คบมิตร	กตัญญู	เคารพ	สามัคคี	ครองเรือน	ปกครอง	รับราชการ	บรรพชา	หลงใหลมาตุคาม
273. กัจฉชวดก												✓					
274. โลกชวดก					✓												
275. รุจิรชวดก					✓												
276. กุรุรัมมชวดก														✓			
277. โรมชวดก																	✓
278. มหิษชวดก						✓											
279. สดปัดตชวดก											✓						
280. ปุฏทุสชวดก									✓								
281. อัมพันตรชวดก										✓							
282. เสยชวดก								✓									
283. วัชตมกิสูกรชวดก												✓					
284. สิริชวดก									✓								
285. มณิสูกรชวดก																	✓
286. สาลุชวดก						✓											
287. ลามครนิกชวดก						✓											
288. มัจฉทานชวดก								✓									

ชวดก	ปัญหา	เพียร	วาจา	ประมาณตน	โลภ	อตน	รักษาสะ	ทาน	คมนตรี	กตัญญู	เคารพ	สามัคคี	ครองเรือน	ปกครอง	รับราชการ	บรรพชา	หลงใหลมาตุคาม
289. นานาฉันทชวดก														✓			
290. สีสวีมังสชวดก														✓			
291. ภัทรฆฎาทกชวดก					✓												
292. สุปัตตชวดก										✓							
293. กายนินพิณฑชวดก																✓	
294. ชัมพูชาทกชวดก																	✓
295. อันตชวดก																	✓
296. สมุทชวดก					✓												
297. กามวิลาลป																	✓
298. อุทุมพรชวดก					✓												
299. โกมาริยปุตตชวดก																	✓
300. พกชวดก					✓												
301. จุลลกาลิงคชวดก												✓					
302. มหาอัสนาโรชชวดก										✓							
303. เอกราชชวดก																	
304. ทัททชวดก																	

ชนิดก	ปัญหา	เพียร	วาจา	ประมาณตน	โลก	อดทน	รู้จักเทศะ	ทาน	คบมิตร	กตัญญู	เคารพ	สามัคคี	ครองเรือน	ปกครอง	รับราชการ	บรรพชา	หลงใหลมาตุคาม
305. สีสวมังสชาดก													✓				
306. สุชาดาชาดก													✓				
307. ปลาสาชาดก								✓									
308. ขวสกุณชาดก										✓							
309. ฉวกชาดก										✓							
310. สัณชาดก																✓	
311. ปุจฉิมันทชาดก																	
312. กัสสปมันทชาดก																	
313. ชันตีวาทีชาดก																	
314. โลกภูมิชาดก																	
315. มังสาชาดก																	
316. สสบัณฑิตชาดก																	
317. มตโรชนชาดก																	
318. กณวีรชาดก																	
319. ติตติรชาดก																	
320. สุจจชาดก																	

ชวดก	หญิงงา	เพ็ญร	วงงา	ประมณตบ	โลก	อดทบ	รูกาลทะเล	ทาน	คบมตร	กตัญญ	เคารพ	ตามคศ	ครองเรอบ	ปกครอง	รับราชการ	บรรพชา	หลงโหลมาตุคาม
321. ฎฎทลลชวดก	✓																
322. ทททภายชวดก	✓																
323. พรหมทตตชวดก																✓	
324. จ้มมลลฎกชวดก											✓						
325. โคธชวดก					✓												
326. กักการชวดก																	✓
327. กากาตชวดก					✓												
328. อนนุโสลจยชวดก																✓	
329. กาทพานชวดก					✓												
330. สลลวมังลชวดก													✓				
331. โภกาลลชวดก																	✓
332. รลลฎฐชวดก															✓		
333. โคธชวดก													✓				
334. ราโชวาทชวดก														✓			
335. ช้มพุกชวดก																	✓
336. พรนลตตชวดก																	✓

ชาดก	หลงไหลมาตุคาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	ตามาศี	เคาชีพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รู้จักเทศะ	อดทน	โลก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
337. ปู่ชาดก										✓							
338. ถูชาดก								✓									
339. พาเวรรัฐชาดก																	✓
340. วิสัยชาดก										✓							
341. กุณทลิกชาดก													✓				
342. วานรชาดก																	✓
343. กุนดินีชาดก			✓														
344. อัมพชาดก					✓												
345. คชกุมภชาดก				✓													
346. เกสวชาดก									✓								
347. อยภูชาดก										✓							
348. อรัญญชาดก	✓																
349. สันนิทชาดก															✓		
350. เทวดาปัญหาชาดก																	✓
351. มณีกุนทลชาดก																	✓
352. สุชาดชาดก																	✓

ชาดก	หญิง	เพียร	วาจา	ประมาณตน	โลก	อดทน	รักษาทะ	ทาน	คบมิตร	กตัญญู	เคารพ	สามัคคี	ครองเรือน	ปกครอง	รับราชการ	บรรพชา	หลงใหลมาตุคาม
353. เวณสาชชาดก														✓			
354. อูรชชาดก	✓																
355. ธังกชาดก	✓																
356. กาวินทียชาดก							✓										
357. ลฎกิกชาดก								✓									
358. จุลธัมมปาลชาดก						✓											
359. ลุวรรณมิกชาดก													✓				
360. ลุสันธิชาดก					✓												
361. วรรณโรนชาดก									✓								
362. สิลวิมังสชาดก														✓			
363. หิริชาดก									✓								
364. ชัชไซปนกชาดก																	✓
365. อนิตุณฑิกชาดก									✓								
366. คุมพียชาดก																	✓
367. สาลียชาดก					✓												
368. ตจสารชาดก					✓												✓

ชาดก	หลงใหลมาตุคาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามีศรี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รู้จักทะเล	อดทน	โลก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
369. มิตตวินทุกชาดก													✓				
370. ปลาชชาดก																✓	
371. ที่มิตติโกศลชาดก										✓							
372. มิคโปตกชาดก																	✓
373. มุสิกชาดก																	✓
374. จุลลธนูคคหชาดก													✓				
375. กโปตกชาดก													✓				
376. อวาริยชาดก															✓		
377. เสตเกตตุชาดก								✓									
378. ทรีมุขชาดก		✓															
379. เนรุชาดก									✓								
380. อาสังกชาดก	✓																
381. มิคาลโปชาดก														✓			
382. สิริกาลกัณณชาดก					✓												
383. กุกกุชาดก																	✓
384. รัมมัทธชาดก													✓				

ชาดก	หลงไหลมาตาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รู้จักทะเลาะ	อดทน	โลก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
385. นันทิยมิกราชชาดก								✓									
386. ชูรปุตตชาดก	✓																
387. สุจิตชาดก																	✓
388. ตุนทิลชาดก															✓		
389. สุวรรณกั๊กกชาดก								✓									
390. มัยหสกุณชาดก										✓							
391. ปัพพชิตวิเนฐกชาดก							✓										
392. อุปลิงฆนุปผชาดก		✓															
393. วิมาสาทชาดก		✓															
394. วัฏฏกชาดก													✓				
395. มณีชาดก													✓				
396. กุกกุชาดก			✓														
397. มโนชาดก									✓								
398. สุตินชาดก								✓									
399. คิชณชาดก								✓									
400. ทัพพนุปผชาดก						✓											

ชนิดก	หลงโหลงมาตงหง	บรพรง	ร้บรชการ	ปกรงคก	ครรงรงรง	ชาม้ดช้	มรเดา	กบงค้บ	คบม้ด	ทาน	ร้กรงคทระ	นคดอ	โรง	บระมคค	วางง	เพยร	บงบง
401. ทล้ณนงคคค			✓														
402. เสนกคคค																	✓
403. ค้บงล้เอนคคค		✓															
404. กบ้คคค																	✓
405. พกพรงคคค																	✓
406. ค้บรรงคคค															✓		
407. มหคคค				✓													
408. กุมกการคคค		✓															
409. ท้พ้คคค								✓									
410. โสมท้ดคคค																	✓
411. ล้ล้คคค		✓															
412. โกงล้คคค																	✓
413. ร้บการคคค				✓													
414. ชครคคค																	✓
415. กุมมาสบ้คคค										✓							
416. บร้คคค			✓														

ชาดก	หลงโหลมาตคาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รู้จักเทศะ	อดทน	โลก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
417. กัจจანიโคตตชาดก					✓												
418. อัญฐลัทธชาดก										✓							
419. สุลลชาดก					✓												
420. สุมงคลชาดก												✓					
421. คังคมาลชาดก				✓													
422. เจตियวราชชาดก																✓	
423. อินทริยชาดก					✓												
424. อาทิตตชาดก										✓							
425. อัญฐานชาดก	✓																
426. ทีปชาดก									✓								
427. คิณฑชาดก														✓			
428. โกสัมพียชาดก										✓							
429. มหาสุวรรณชาดก									✓								
430. จุลลสุวกราชชาดก									✓								
431. นริตจชาดก		✓															
432. ปทกฺขลชาดก				✓													

ชาวดก	หลงใหลมาแต่ดาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	มรรยาท	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รักษาเสนา	อดทน	ใจ	ประมาณ	วาจา	เพียร	บัญชา
433. โลมสกัสนชาวดก	✓																
434. จักกวากชาวดก													✓				
435. นลิตทราวคชาวดก		✓															
436. สมุคคชาวดก													✓				
437. ปุติมิงสชาวดก																	✓
438. ติดติรชาวดก								✓									
439. จตุทวารชาวดก													✓				
440. กัณหาชาวดก		✓															
441. จตุโปสถิกชาวดก		✓															
442. สังขพรานมณชาวดก										✓							
443. จุลลโพธิชาวดก		✓															
444. กัณหาปิยนชาวดก					✓												
445. นิโครธชาวดก									✓								
446. ตักกลชาวดก					✓												
447. มหาธรรมपालชาวดก																	✓
448. กุกกุฏชาวดก																	✓

ชาดก	หญิง	เพ็ญ	วาจา	ประมาณตน	โลก	อดทน	รู้จักเทศะ	ทาน	คนมิตร	กตัญญู	เคารพ	สามัคคี	ครองเรือน	ปกครอง	รับราชการ	บรรพชา	หลงใหลมาตุคาม
449. มัจจุรณทลิตชาดก	✓																
450. พิลารโกลิยชาดก								✓									
451. จักกวกชาดก					✓												
452. ภูริปัญหาชาดก	✓																
453. มหามังคลชาดก													✓				
454. ฆตบัณฑิตชาดก	✓																
455. มาตุโปสกชาดก										✓							
456. ชุนหชาดก									✓								
457. ธรรมเทวบุตรชาดก														✓			
458. อุทยชาดก													✓				
459. ปาณียชาดก		✓															
460. ยูธัญชัยชาดก		✓															
461. ทสรถชาดก																	✓
462. สังฆมหาราชชาดก															✓		
463. สุปรากชาดก																	✓
464. จุลกุณาลชาดก																	✓

ชาดก	หนังสือพิมพ์	บรรณาธิการ	ปกครอง	เศรษฐกิจ	ตามมติ	พรรค	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รักษาสหะ	อดทน	โลก	ประมาณ	วาจา	เพียร	ปัญญา
465. ภัททลชาดก					✓											
466. สมุททวาณิชาดก																✓
467. กามชาดก																✓
468. ชนสังข์ชาดก																✓
469. มหากัณฐชาดก									✓							
470. โกลิยชาดก									✓							
471. เมณฑกปัญหาชาดก																✓
472. มหาปฐมชาดก											✓					
473. มิตตมิตตชาดก								✓								
474. อัมพชาดก							✓									
475. ฉันทชาดก					✓											
476. ขวนหงส์ชาดก								✓								
477. จุลนารทกัลสสปชาดก		✓														
478. พุตชาดก							✓									
479. กาลิงคชาดก						✓										
480. อภิตติชาดก		✓														

ชาดก	แผ่นดินเหนียว	แสมสาร	แสมสารบุรี	ประยูรวงศ์	นอริอุไร	ชูชก	ม.ร.ว.ค.	กบิล	ระพี	ทนต์	ระพี	นพ	นพ	นพ	นพ	นพ	นพ	นพ
481. ตักกาวชิราชาดก																		✓
482. รุราชชาดก								✓										
483. สรมาชาดก								✓										
484. สาลิเกทวารชาดก								✓										
485. จันทกนิพนธ์ชาดก					✓													
486. มหาอุกกุสชาดก									✓									
487. อุททาลกชาดก							✓											
488. ภูสิขชาดก		✓																
489. สุรจิชาดก					✓													
490. ปัญจอุโปสถชาดก		✓																
491. มหาไมรชาดก	✓																	
492. ตัจฉกสุกรชาดก						✓												
493. มหาวาณิชชาดก														✓				
494. สาทินราชชาดก										✓								
495. ทศพรหมณชาดก			✓															
496. ภิกขาปรัปชาดก										✓								

ชวดก	หลงโหลมดตดดม	บรพพช	ร้บรชชการ	ปกครอง	ครองเรอชน	ดาม้คค	เคารพ	กต้ญญ	คบมคตร	ทน	ร้กอลทศะ	อดทน	โลก	ปรมะมณคณ	วาก	เพ็ชร	ปัญญ
497. มดต้จคชวดก																✓	
498. จิตตล้ม้กุตชวดก		✓															
499. ล้วราชชวดก										✓							
500. ล้ริมณทกชวดก																	✓
501. โรหนมคชวดก										✓							
502. หังสชวดก			✓														
503. ล้ตตคคุมพชวดก									✓								
504. กัลลตคกชวดก					✓												
505. โลมน้สชวดก													✓				
506. จ้มเปยชวดก												✓					
507. มหอปโลกนชวดก	✓																
508. บ้ญจบ้ณทคชวดก																	✓
509. ห้ตคคปาลชวดก		✓															
510. อโยชชชวดก		✓															
511. กงจันทชวดก													✓				
512. กุมภชวดก				✓													

ชวดก	หลงใหลแต่ความ	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รักษาทะ	อดทน	โง่	ประมาณ	วาจา	เพียร	เบญจ
513. ขัยทิสชวดก								✓									
514. จัฑทนต์ชวดก								✓									
515. สัมภวชวดก				✓													
516. มหากปิชาดก								✓									
517. ทกรักษชวดก																	✓
518. ปันชกรชวดก															✓		
519. สัมพุลชวดก					✓												
520. ภันชุตินชกชวดก				✓													
521. เตสกุณชวดก				✓													
522. สรภังคชวดก		✓															
523. อลัมพุสชวดก	✓																
524. สัจฆपालชวดก										✓							
525. จุลลสุดโสสมชวดก					✓												
526. นพินิกาชวดก	✓																
527. อุมมาทนต์ชวดก				✓													
528. มหาโพธิชวดก				✓													

ชาดก	หลงใหลมาแต่ดาม	บรรพชา	รับราชการ	ปกครอง	ครองเรือน	สามัคคี	เคารพ	กตัญญู	คบมิตร	ทาน	รู้จักเทศะ	อดทน	โลก	ประมาณตน	วาจา	เพียร	ปัญญา
529. โสณกชาดก		✓															
530. สังกัจจชาดก																	✓
531. กุสชาดก	✓																
532. โสณนันทชาดก								✓									
533. จุลลนังสชาดก			✓														
534. มหานังสชาดก			✓														
535. สุทธาโภชนชาดก										✓							
536. กุณาลชาดก													✓				
537. มหาสุตโสมชาดก													✓				
538. เตมียชาดก																✓	
539. มหาชนกชาดก																✓	
540. สุวรรณสามชาดก								✓									
541. เนมิราชชาดก																	✓
542. มโหสถชาดก																	✓
543. ภูริทัตตชาดก												✓					
544. จันทกุมารชาดก												✓					

ปัญหา	☒		
เพียร			
วาจา			
ประมาณตน			
โลก			
อดทน			
รู้จักเทศะ			
ทาน			☒
คบมิตร			
กตัญญู			
เคารพ			
สามัคคี			
ครองเรือน			
ปกครอง			
รับราชการ		☒	
บรรพชา			
หลงใหลมาตุคาม			
ขาดก			
545. พรหมนารถขาดก			
546. วิธูรขาดก			
547. เวลสันดรขาดก			

ภาคผนวก ข.

เรื่องย่ออรรถกถาชาดก 547 เรื่อง

1.อปัณณกชาดก (55/154-170) ปราภพพวกเดียรถีย์ที่ละพระรัตนตรัยไปยึดถือสิ่งอื่นเป็นสรณะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าเกวียน พาบริวารเดินทางไปค้าขายต่างเมือง มีบุตรของพ่อค้าคนหนึ่งผู้โง่เขลาคิดจะเดินทางติดตามไป พระโพธิสัตว์ไตร่ตรองแล้วเห็นว่าถ้าเดินทางไปทางเดียวกันน้ำและที่พักจะไม่พอ จึงให้เลือกว่าเขาจะไปก่อนหรือหลัง บุตรผู้โง่เขลาคิดจะไปก่อนเพื่อจะขายสินค้าได้ราคาดีกว่า ขณะเดินทางพบหมูยักษ์แปลงตนมาหลอก ในที่สุดเพราะความประมาทหลงเชื่อมนุษย์เหล่านั้น จึงถูกจับกินเป็นอาหารหมด เมื่อพระโพธิสัตว์เดินทางไปที่มีความระมัดระวัง ไม่หลงเชื่อมนุษย์ และมีความรอบคอบจึงรอดปลอดภัยและได้สินค้าเพิ่มจากกองสินค้าของบุตรพ่อค้าอื่นนั้น นำมาขายได้กำไรมากมาย

2.วันณุปถชาดก (55/171-177) ปราภพภิกษุละความเพียรรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าพาบริวารไปค้าขายต่างเมือง ผ่านทางทุรกันดารขาดน้ำ พระโพธิสัตว์จึงให้บริวารพักเกวียน ส่วนตนออกเดินหาแหล่งน้ำ ไปพบหมู่บ้านหนึ่งจึงสั่งให้บริวารชุดลงไป เมื่อชุดไปกระทบหินก็เกิดความท้อถอย แต่พระโพธิสัตว์คิดว่าน้ำอยู่ใต้หินเหล่านี้ จึงก้มลงฟังเสียงน้ำ แล้วพูดให้กำลังใจบริวารให้ชุดต่อ ในที่สุดได้พบแหล่งน้ำ พาให้บริวารรอดตายทั้งหมด

3.เสรีววาณิชชาดก (55/178-182) ปราภพภิกษุผู้ละความเพียรรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าทองชาวเมืองเสรีรัฐ พระเทวทัตเป็นพ่อค้าทองเช่นกันแต่เป็นคนโกง คิดอยากได้ถาดทองของหญิงชราคนหนึ่งโดยไม่เสียทรัพย์สิ่งของใดๆ จึงแกล้งว่าถาดไม่มีค่าอะไร แล้วจากไป ครั้นพระโพธิสัตว์ได้เห็นถาดทองก็แลกถาดสินค้าและเงินทองทั้งหมดที่ตนมีแล้วจากไป พ่อค้าโกงอยากได้ถาดทองกลับมาถามอีก หญิงชราจึงว่าขายไปแล้ว พ่อค้ารีบไปทวงถาดคืนจากพระโพธิสัตว์ แต่พระโพธิสัตว์ได้ข้ามเรือจากไปแล้ว พ่อค้าโกงถึงกับกระอักเลือด หัวใจแตกตายและนับเป็นความแค้นครั้งแรกที่พระเทวทัตมีต่อพระโพธิสัตว์

4.จุลลเศรษฐีชาดก (55/183-196) ปราภพพระจุลลบัณฑิตที่อาศัยพระบรมศาสดาเป็นผู้แนะนำทางบวรลู่อหัตต์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจุลลเศรษฐีในกรุงพาราณสี วันหนึ่งพบหนูตายจึงพูดขึ้นว่าผู้ใดมีปัญญาสามารถเอาหนูตายไปทำทุนประกอบการค้าได้ บุรุษหนึ่งชื่อจุลพันเดวาสีกได้ยินก็เอาหนูตายนั้นไปขายเป็นอาหารแมว ได้เงินมาไปซื้อน้ำตาลและน้ำดื่ม ไปขายให้คนขายดอกไม้ ได้

ดอกไม้เป็นค่าน้ำ วันหนึ่งมีพายุกิ่งไม้ในพระราชอุทยานหักกล่อนกลาด ก็เอาทรัพย์ไปซื้อน้ำอ้อย มาแจกเด็กที่ช่วยเก็บกิ่งไม้ แล้วขายกิ่งไม้นั้นได้ ไปซื้อตุ่มน้ำมาบริการคนชนหน้าได้หญ้าหลาย ฟ่อนเป็นค่าน้ำ แล้วทำสัญญากับคนชนหน้าว่า ถ้าเขายังไม่หญ้าพวกท่านก็อย่าเพิ่งขาย ต่อมา จึงขายหญ้าให้แก่คนเลี้ยงม้าได้ราคาแพงจนมีเงินมากมาย แล้วเดินทางเรือไปค้าขายได้กำไรเป็น หลายเท่า ด้วยความกตัญญูต่อเศรษฐีจึงคิดจะแบ่งทรัพย์ไปให้เศรษฐี จุลลกเศรษฐีเห็นถึงความมี ปัญญาของบุรุษนี้จึงยกบุตรให้เป็นภรรยา

5. ตัณฑุลนาพิชาดก (55/197-201) ปรารภพระโลพูทนายีเถระที่ไม่มีปัญญา ทำให้ผู้อื่นไม่ได้ลาภ เท่าที่ควรจะได้ ในอดีตก็เช่นกัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเจ้าพนักงานตีราคาพัสดุของหลวง ซึ่งตีราคาสินค้าด้วยความสุจริต ทำให้พระราชามีความโลภไม่พอพระทัยเกรงว่าจะเสียทรัพย์มาก จึงถอดเจ้าพนักงานผู้สุจริตนั้น แล้วแต่งตั้งชาวบ้านนอกคนหนึ่งให้เป็นผู้ตีราคาสินค้าแทน ด้วยความโง่เขลา จึงทำตามรับสั่งของพระราชาคือตีราคาให้ต่ำกว่าราคาจริง วันหนึ่งพ่อค้าม้านำม้าห้าร้อยตัวมาให้ตี ราคา ชาวบ้านนอกตีราคาเท่ากับข้าวสารเท่านั้นเดียว พ่อค้าม้าจึงไปหาพระโพธิสัตว์ให้ช่วย จึง ออกอุบายให้ติดสินบนชาวบ้านนอกนั้นให้ตีราคาของต่อหน้าพระพักตร์ตามที่สั่งไว้ เมื่ออยู่ต่อหน้า พระที่นั่ง พระราชาตรัสถามว่าข้าวสารเท่านั้นมีค่าเท่าใด ชาวบ้านนอกจึงตีราคาข้าวสารตามที่ได้ รับคำสั่งว่าเท่ากับกรุงพาราณสีทั้งภายในและภายนอก จึงเท่ากับราชสมบัติทั้งหมดของพระราช า พระราชาจึงรับสั่งให้ถอดชาวบ้านนอกนั้นแล้วคืนตำแหน่งให้แก่พระโพธิสัตว์ตามเดิม

6. เทวธรรมชาดก (55/202-212) ปรารภภิกษุรูปหนึ่งสะสมบริวารไว้มาก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหินิสสาสกุมาร พระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าพรหมทัต และมีพระอนุชาชื่อ จันทกุมาร พระชนนีเสด็จทิวงคต พระราชบิดามีพระมเหสีใหม่มีพระโอรสชื่อ สุริยกุมาร พระราชบิดาจำต้องยกสมบัติให้แก่สุริยกุมาร แล้วให้พระโพธิสัตว์และพระอนุชาไปอยู่ ป่า แต่สุริยกุมารกลับขอตามเสด็จด้วย ในป่านั้นมีผีเสื้อน้ำดูแลสระน้ำใหญ่ เมื่อผู้ใดไปตักน้ำใน สระก็จะถูกจับ จนกว่าจะพบผู้รู้เทวธรรม พระอนุชาทั้งสององค์ถูกผีเสื้อน้ำจับไป พระโพธิสัตว์จึงไป ช่วยด้วยการเทศนาเรื่องเทวธรรมซึ่งก็คือการถึงพร้อมด้วยหิริโอตตปปะ ได้แก่การมีความละอาย และเกรงกลัวต่อบาป ผีเสื้อน้ำพอใจมากจึงปล่อยพระอนุชาทั้งสอง เมื่อพระราชบิดาทิวงคตทั้งสาม พระองค์จึงได้เสด็จกลับเข้าเมือง

7. กัญฐหาริชาดก (55/213-217) ปรารภเรื่องพระนางวาสภขัตติยา อ่างถึง ภัททสาธกชาดก ซึ่งมี รายละเอียดเกี่ยวกับการกำเนิดพระโอรส วิฑูษณะ ผู้เป็นโอรสที่เกิดจากธิดาของนางทาสี ภายหลัง พระราชาทรงรับเป็นพระโอรส

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพระเจ้าพรหมทัต ซึ่งเกิดจากหญิงเก็บพืนคนหนึ่ง เมื่อพระราชชาติจากไปได้พระราชทานแหวนไว้ให้วงหนึ่ง เมื่อพระโอรสทรงรู้ความก็รีบรื้อให้มารดาพาไปเข้าเฝ้า พระราชาทรงจำได้แต่ละอายที่จะรับเป็นพระโอรส มารดาของพระโพธิสัตว์จึงตั้งสัตยาธิษฐานแล้วโยนพระโพธิสัตว์ขึ้นไปในอากาศ พระโพธิสัตว์เลือกที่จะตกลงในพระหัตถ์ของพระบิดา เมื่อพระบิดาสวรรคตแล้ว พระโพธิสัตว์ได้เป็นพระราชาพระนามว่า กัฏฐวาหนะ

8. คามนิชาดก (55/218-219) ปรรวมภิกษุผู้ละความเพียรรูปหนึ่ง อ้างถึง สังวรชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอาจารย์ของพระคามนีกุมาร ซึ่งเป็นพระโอรสองค์ที่หนึ่งร้อยหนึ่งของพระราชบิดา แต่ด้วยความเพียรของพระองค์และตั้งอยู่ในโอวาทของพระอาจารย์พระองค์จึงได้ราชสมบัติ

9. มฆเทวชาดก (55/220-223) ปรรวมหาภิเนษกรมณของพระบรมศาสดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามฆเทวราช เป็นพระราชชาติที่ตั้งอยู่ในธรรมมีพระชนมายุยืนยาว วันหนึ่งมีรับสั่งให้หาช่างกลบกลแล้วตรัสว่า ถ้าพบผมหงอกแล้วจงแจ้งให้ทราบ เมื่อพระองค์ทรงเห็นผมหงอกก็คิดจะสละราชสมบัติและออกผนวช ทรงเจริญพรหมวิหาร และเมื่อจุติจากภพนั้นแล้ว ก็ลงมาอุบัติในกรุงมิถิลาเป็นพระเจ้าเนมิราชแล้วได้เสด็จออกบรรพชา บรรลุฌานสมาบัติแล้วได้ไปสู่อบรมโลก

10. สุขวิหาริชาดก (55/224-227) ปรรวมพระภัททิยเถระผู้มีปกติอยู่เป็นสุขในเพศบรรพชิต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์มหาศาลเกิดในตระกูลสูง เห็นโทษในกามจึงออกบวช มีบริวารถึงห้าร้อย วันหนึ่งพระเจ้าพรหมทัตเสด็จมายังพระราชอุทยานเพื่อปราศรัยกับพระดาบส ขณะนั้นศิษย์ของพระดาบสพระโพธิสัตว์นอนอยู่และอุทานว่าสุขแท้ ทำให้พระราชชาติพระทัยจึงตรัสถาม พระดาบสกราบทูลว่าศิษย์ผู้นี้เดิมทีเป็นพระราชชาติ เมื่อละกิเลสได้ก็ออกบวชและอดที่จะเปล่งวาจาแสดงความสุขที่แท้จริงไม่ได้ พระราชาทรงพอพระทัยแล้วเสด็จกลับพระราชนิเวศน์

11. ลักษณะชาดก (55/228-232) ปรรวมพระเทวทัตพาบริวารไปสู่ความพินาศ อ้างถึง

กัณฑาลชาดก (จันทกุมารชาดก) จุลนังสชาดก และ สมุททพานิชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อทราย ได้มอบบริวารให้ลูกสองตัวชื่อ ลักษณะและกาฬะดูแล กาฬะบริวารห้าร้อยไปหาอาหาร แต่ด้วยความไม่รู้กาลเทศะกลับพาไปยังถิ่นมนุษย์ในเวลากลางวัน จึงถูกฆ่าตายเป็นอันมาก ในขณะที่ลักษณะเป็นผู้รู้เวลาใดควรพาบริวารออกไปหากินและไม่ไปตามประตูบ้าน

12. นิโครธมิตชาดก (55/233-245) ปรรวมนางภิกษุณีมารดาของพระกุมารกัสสปิตเถระ ที่ปรรณนาจะบวช แต่เพราะเป็นธิดาคนเดียวของเศรษฐี บิดามารดาของนางจึงไม่อนุญาตให้บวช

นางคิดว่าต้องมีสามีและปรนนิบัติจนสามีพอใจและอนุญาตให้บวช นางได้บวชในสำนักของพระเทวทัตโดยไม่ทราบที่ตั้งครมภ์ เมื่อพระเทวทัตทราบก็ขับไล่นาง นางจึงไปอยู่สำนักของพระบรมศาสดา พระองค์เกรงว่าพวกเดียรถีย์จะครหาจึงมีการสอบสวนเรื่องการตั้งครมภ์ของนาง มีนางวิสาขาเป็นผู้ตรวจสอบช่วงเวลาให้แน่ชัด ผลคือนางตั้งครมภ์ตั้งแต่เป็นคฤหัสถ์ เมื่อนางคลอดบุตรพระราชารับเป็นลูกหลวง ตั้งชื่อว่าพระกุมารกัสสป เมื่ออายุเจ็ดขวบได้บวชเป็นสามเณรและบวชเป็นพระภิกษุในเวลาต่อมา

ในอดีตพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาพญาเนื้อนิโครธ มีเนื้ออีกตัวชื่อสาชะมีบริวารมาก บรรดาเนื้อทั้งหลายต่างถูกฆ่าตายเป็นอาหารของพระเจ้าพาราณสี พญานิโครธจึงปรึกษากับสาชะว่าจะส่งบริวารเป็นอาหารวันละตัว เนื้อบริวารของสาชะตัวหนึ่งตั้งท้องและถึงเวรของตนที่จะถูกฆ่าแต่จะขอผลัดไปให้ตนคลอดลูกเสียก่อน แต่เนื้อสาชะไม่ยอม นางเนื้อจึงไปบอกพญาเนื้อนิโครธ พญานิโครธจึงยอมตายแทนทั้งที่ตนได้รับพระราชทานชีวิตไว้แล้ว เมื่อพระราชาทรงทราบดังนั้น ก็เสด็จมาถามสาเหตุ พญานิโครธจึงเทศนาขอพระราชทานชีวิตสัตว์ทั้งปวงและขอให้พระองค์ประพฤติธรรมเป็นนิจ

13. กัณฐินชาดก (55/246-249) ปรากรมภิกษุรูปหนึ่งถูกภรรยาเก่าเล่าโลม อ้างถึง อินทริย ชาดก พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดาในป่าแห่งหนึ่ง เห็นเนื้อเถื่อนตัวหนึ่งไปหลงรักเนื้อบ้าน วันหนึ่งเดินตามนางเนื้อไปจนถึงถิ่นมนุษย์ นางเนื้อรู้ว่ามิมีมนุษย์ชุ่มอยู่จึงหลีกให้เนื้อเถื่อนเดินไปก่อน เนื้อเถื่อนจึงถูกฆ่าตาย

14. วาตมิกชาดก (55/250-255) ปรากรมพระตีสสเถระติตรสอาหารของนางวรรณทาสีจนยอมสีกออกไปจากสมณเพศ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต นายอุทยานชื่อสัญชัยได้กราบทูลว่ามีเนื้อสมันตัวหนึ่งมาเที่ยวอยู่ในสวน พระราชโปรดให้จับเนื้อสมันนั้น สัญชัยเอาน้ำผึ้งทาที่ใบหญ้า เนื้อสมันติตรสหวานของน้ำผึ้งจึงถูกจับได้โดยง่าย

15. ขราทียชาดก (55/256-257) ปรากรมภิกษุว่ายากสอนยากกรูปร่างหนึ่ง ไม่ฟังคำสอนของบัณฑิต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อ นางเนื้อขราทียาผู้เป็นน้องได้พาลูกเนื้อมาฝากให้เรียนอุบายในการเอาตัวรอด แต่ลูกเนื้อไม่ตั้งใจเล่าเรียนในที่สุตก็ไม่ฟังคำเตือน ไปติดบ่วงและถูกนายพรานฆ่าตาย

16. ตีปลลัตถมิกชาดก (55/258-264) ปรากรมพระราหุลเถระผู้เฝื่อนในการศึกษาเล่าเรียน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาเนื้อ นางเนื้อน้องสาวพาลูกเนื้อมาฝากให้ศึกษาเล่าเรียนการเอาตัวรอด ลูกเนื้อหมั่นศึกษาจนจบมฤคมายา เมื่อลูกเนื้อไปติดบ่วงก็ทำเป็นตายหลอกนายพรานหลบหนีออกจากบ่วงได้สำเร็จ

17. มาลุตซาดก (55/265-267) ปรารภนักบวชชราสองรูป สนทนากันว่าความหนาวเกิดขึ้นเมื่อใด พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี อาศัยอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่ง สีหะและพยัคฆ์ที่อยู่ในถ้ำนั้น ได้ถกเถียงกันเรื่องความหนาวเกิดขึ้นเมื่อใด ข้างขึ้นหรือข้างแรม พระโพธิสัตว์ตอบว่าความหนาวเกิดขึ้นเมื่อมีลมพัดมา

18. มตกภัตตชาดก (55/268-271) ปรารภการฆ่าสัตว์เพื่อทำพิธีกรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นพรานคนหนึ่ง ได้รับพระราชโองการจากพระราชินีให้มาฆ่าแพะ แพะตัวหนึ่งรู้ว่าวันนี้ตนจะตาย จึงมาให้จับ แต่เมื่อคิดถึงพรานคนหนึ่งที่จะสร้างกรรมด้วยการฆ่าตนแล้วก็สงสาร จึงเล่าว่าเมื่อก่อนตนก็เป็นพรานคนหนึ่งเคยฆ่าแพะและต้องมาเกิดเป็นแพะใช้กรรมอยู่ถึงห้าร้อยชาติ และตนจะจบชีวิตวันนี้แล้ว ขณะนั้นเกิดฟ้าผ่าขึ้น สะเก็ดหินแตกกระเด็นถูกคอแพะตาย รุกขเทวดาจึงได้แสดงธรรมว่าไม่ควรทำปาณาติบาต

19. อายาจิตภัตตชาดก (55/272-273) ปรารภการปลีกรรมบวงสรวงเทวดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาที่ต้นไทร ได้ยินพ่อค้าคนหนึ่งบนบานว่าจะทำพิธีกรรมแก่เทวดาที่สิงอยู่ ณ ต้นไทร เมื่อเดินทางกลับก็ฆ่าสัตว์มากมายมาทำพิธีกรรม รุกขเทวดาจึงแสดงธรรมให้ละเว้นปาณาติบาต

20. นพปานชาดก (55/276-277) ปรารภลำไ้้อ้อที่เป็นของประหลาดตรงที่ทะเลตลอดทั้งปล้อง ซึ่งเกิดจากการอธิษฐานของพระบรมศาสดาในอดีต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร คู่มบริวารไปหากินในป่า วันหนึ่งไปถึงสระโบกขรณีมีผีเสื้อน้ำคูดอยู่ และจะคอยจับสัตว์ที่ลงไปกินน้ำในสระ ด้วยการตั้งจิตอธิษฐานของพระโพธิสัตว์ ทำให้ต้นอ้อทะเลตลอดปล้องและนำมาใช้คูดน้ำขึ้นจากสระ บริวารทั้งหลายก็รอดพ้นจากการเป็นเหยื่อของผีเสื้อน้ำ

21. กุรุงคมิตชาดก (55/279-281) ปรารภพระเทวทัตพยายามจะปลงพระชนม์พระบรมศาสดา ในอดีตก็พยายามจะฆ่ามาแล้ว

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกวางกรุงคะ อาศัยในป่าแห่งหนึ่ง วันหนึ่งจะไปกินผลมะรืน เห็นผลมะรืนมาตกอยู่ตรงหน้า ก็ยังไม่รีบไปกิน เพราะคิดว่าอาจมีนายพรานมาผูกห่างคอยอยู่ บนต้น ครั้นเห็นนายพรานจึงแกลังกล่าวกับต้นมะรืนแล้วเดินห่างไป นายพรานเห็นดังนั้นก็พุ่งหอกลงมาแต่ไม่ถูก กวางจึงชี้ให้นายพรานกลัวว่าถ้าฆ่าสัตว์จะตกนรก

22. กุกุรชาดก (55/282-286) ปรารภการประพตติประโยชน์เพื่อญาติ อ้างถึง ภัททสาลชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นลูกสุนัขมีบริวารเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ในป่าชานนอกเขตพระราชวัง วันหนึ่งหนึ่งหุ้มรถทรงของพระราชินีถูกลูกสุนัขกัดกิน พระราชินีทรงพิโรธรับสั่งให้ฆ่าสุนัขทั้งหมดที่อยู่นอกเขตพระราชวัง พระโพธิสัตว์ไม่อาจทนเห็นบริวารถูกฆ่าตายได้จึงไปกราบทูล

ให้พิสูจน์ว่า ลูกสุนัขที่กัดกินหนังหุ้มรถทรงนั้นอยู่ในเขตพระราชวัง มิใช่อยู่นอกเขต เมื่อพระราชทานทราบความจริงก็พระราชทานอภัยแก่ลูกสุนัขทั้งหมด

23. โภชาชาณียชาดก (55/287-290) ปรรณภิกษุผู้ละความเพียรรูปหนึ่ง ในอดีตเขากลับเป็นผู้มีความเพียรมากจนยอมถูกประหารชีวิต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นม้าอาชาไนยของพระเจ้าพรหมทัต เมื่อต้องไปรบออกศึกกับพระราชสาสนตราขเจ็ดพระนคร ก็แสดงความสามารถจับพระราชาทิ้งเจ็ดได้ ส่วนตัวเองก็สู้รบจนตัวตายสละชีวิตถวายพระเจ้าพรหมทัต

24. อาชัญญชาดก (55/291-293) ปรรณภิกษุผู้ละความเพียรรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นม้าอาชาไนย ได้รับความบาดเจ็บสาหัสเมื่อออกรบกับพระราชสาสนตราขเจ็ดองค์ พระราชาหกพระองค์ถูกจับแล้วยังเหลืออีกองค์หนึ่งม้าพระโพธิสัตว์จึงอาสาออกรบอีกทั้งที่บาดเจ็บมาก และเมื่อจับพระราชาก็คงสุดท้ายได้ม้าก็ตาย

25. ติตถชาดก (55/294-298) ปรรณภิกษุรูปหนึ่งเคยเป็นช่างทองมาก่อน ซึ่งเป็นผู้สะอาดไม่อาจบรรลอรหัตตได้จากการแสดงอุสภกรรมฐานของพระสารีบุตร พระบรมศาสดาจึงแสดงอุบายให้ต้องลักษณะกับภิกษุรูปนี้ด้วยการฟุ้งดอกบัว ในที่สุดก็บรรลอรหัตตผล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ผู้ถวายอภรรณและธรรมแก่พระราชา วันหนึ่งคนเลี้ยงม้าไม่อาจนำม้ามวงคลอศวราชลงอาบน้ำได้ อำมาตย์จึงกราบทูลให้เปลี่ยนท่อน้ำ ม้ามวงคลอยอมอาบ

26. มหิลามุขชาดก (55/299-303) ปรรณภิกษุรูปหนึ่งไปคลุกคลีกับสำนักของพระเทวทัต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพาราณสี พระราชามีช่างพระที่นั่งชื่อมหิลามุข เป็นช่างที่มีกิริยาสงบเสถียรเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนใคร วันหนึ่งมีกองโจรมาชุมนุมอยู่ไม่ไกลจากโรงช่าง มหิลามุขได้ยื่นคำพูดและท่าทางกักขฬะ หยาบคายของโจรจึงเอาอย่างกลายเป็นช่างร้ายกาจ พระราชามีรับสั่งถามอำมาตย์ถึงหนทางแก้ไข อำมาตย์จึงให้จัดสมณพราหมณ์ผู้มีศีลไปสนทนาใกล้โรงช่าง มหิลามุขก็กลับมาเป็นช่างมีศีลธรรม

27. อภินชาดก (55/304-307) ปรรณอุบาสกคนหนึ่งกับพระเถระรูปหนึ่งเป็นสหายกัน มีความคุ้นเคยกันมาก ในอดีตทั้งสองก็เป็นสหายกันมาแล้ว

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพาราณสี ได้เห็นลูกสุนัขไปกินเศษอาหารของช่างตันจนได้คุ้นเคยกัน สัตว์ทั้งสองไม่อาจพราจากกันได้ วันหนึ่งลูกสุนัขถูกขายให้แก่ชาวบ้านไป ช่างตันจึงหงอยเหงาเศร้าซึมไม่ยอมกินอาหาร เมื่อพระราชาทราบจึงมีรับสั่งให้อำมาตย์ไปแก้ปัญหา อำมาตย์จึงให้หาลูกสุนัขกลับมาอยู่ด้วย ช่างตันก็ร่าเริงดังเดิม

28. **นันทิวินาสาลชาดก (55/308-312)** ปรรวการทะเลาะกันของภิกษุกลุ่มหนึ่งซึ่งด่าทอกันด้วยคำหยาบ พระบรมศาสดาตรัสว่าขึ้นชื่อว่าคำหยาบมีแต่จะทำความพินาศให้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคฉนทิวินาสาลอยู่ในบ้านของพราหมณ์คนหนึ่ง วันหนึ่งโคฉนทิวินาสาลคิดจะตอบแทนคุณแก่พราหมณ์จึงให้พราหมณ์ไปทำโควินทกเศรษฐีพินัน และจะลากเกวียนร้อยเล่มเอาชนะให้ได้ เมื่อถึงเวลาพราหมณ์กลับเรียกโคฉนทิวินาสาลด้วยคำหยาบคาย โคฉนทิวินาสาลเฉยไม่ยอมลากเกวียน พราหมณ์จึงแพ้พินัน กลับบ้านด้วยความเสียใจ โคฉนทิวินาสาลจึงบอกถึงความผิดของพราหมณ์ที่ใช้คำหยาบ แล้วให้พราหมณ์ไปทำพินันเป็นสองเท่ากับเศรษฐีอีกครั้ง เมื่อพราหมณ์พบกับโคฉนทิวินาสาลอย่างไร้เพราะ โคฉนทิวินาสาลก็ลากเกวียนร้อยเล่มได้สำเร็จ

29. **กัณหาชาดก (55/312-316)** ปรรวการพระยมกปาฏิหาริย์ที่ไม่มีผู้ใดทำเสมอพระองค์ได้ อ้างถึง **สรภังคชาดก**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคของหญิงชราคนหนึ่งเรียกกันว่า อัยยิกกาพิกะ (วัวดำของยาย) เมื่อเติบโตขึ้นก็คิดจะทดแทนคุณของยายจึงเที่ยวรับจ้างลากเกวียนเอาทรัพย์มาให้ วันหนึ่งมีเกวียนห้าร้อยเล่มติดอยู่ไม่อาจข้ามทำน้ำได้ พ่อค้าจึงว่าจ้างโคกาฬะให้ลากเกวียนด้วยเงินค่าจ้างถึงพันกษาปณ์ โคกาฬะถึงกับตาแดงและสิ้นชีวิตในที่สุด

30. **มุณิกชาดก (55/317-319)** ปรรวการเล่าโลมของหญิงสาวคนหนึ่ง อ้างถึง **จุลลนารทกัสมปชาดก**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคในเรือนของพ่อค้าคนหนึ่ง ชื่อโคมหาโลหิต มีน้องชื่อ จุฬโลหิต เมื่อที่เรือนนี้จะมิงงานแต่งงาน มารดาบิดาของหญิงที่เลี้ยงโคทั้งสองคิดจะฆ่าสุกรมาเป็นอาหาร จึงจัดข้าวให้สุกรชื่อมุณิกะกิน จุฬโลหิตเห็นดังนั้นก็น้อยใจว่าเหตุใดมุณิกะจึงได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี โคมหาโลหิตจึงว่าอย่าทะเลาะทะเลาะอยากกินเลย เพราะอีกไม่กี่วันมุณิกะก็จะถูกฆ่าแล้ว จากนั้นไม่นานสุกรก็ถูกจับไปฆ่าเอาเนื้อทำอาหารเลี้ยงคนในงาน สุกรก็คือพระภิกษุที่เคยถูกฆ่าเป็นอาหารเพราะหญิงนี้มาแล้ว

31. **กุลาวกชาดก (55/320-331)** ปรรวการภิกษุที่ไม่กรองน้ำฉันก่อน จึงทำปาณาติบาตแม้ไม่เจตนา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมฆมาณพ เมื่อเจริญวัยมารดาบิดาจัดหญิงมาเป็นภรรยาให้ มีบุตรธิดาหลายคน ต่อมามฆมาณพได้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ใช้ชีวิตด้วยการให้ทานรักษาศีล และสอนให้ชาวบ้านรักษาศีลห้า ไม่ทำปาณาติบาต นายบ้านคนหนึ่งเสียผลประโยชน์จากการรักษาศีลของชาวบ้านจึงไปกราบทูลพระราชาว่าหัวหน้าหมู่บ้านเป็นพวกโจร พระราชาจึงมีรับสั่งให้เอาช่างมาเหยียบ แต่ช่างก็ไม่ยอมทำร้ายพระโพธิสัตว์ เมื่อพระราชาจึงได้มีรับสั่งกับพระโพธิสัตว์และทรงทราบว่าเป็นผู้มีศีลธรรมช่างจึงไม่ทำร้ายและยังได้พระราชทานช่างพาหนะและหมู่บ้านแก่คนทั้งหลายอีกด้วย พระโพธิสัตว์ก็หมั่นให้ทานเป็นนิจพร้อมทั้งภรรยาทั้งสามคือ

นางสุธรรมมา สุจิตรา และสุนันทา ต่างก็สร้างศาลา สระน้ำ สวนดอกไม้เป็นทานแต่นางสุชาดาไม่ได้สร้างอะไรเลย เมื่อสิ้นชีพได้ไปเกิดเป็นท้าวสักกเทวราชในภพดาวดึงส์พร้อมทั้งบริวาร ต่อมาท้าวสักกะได้ทำสงครามกับพวกอสูร แต่ท้าวสักกะให้มาตลีเทพบุตรขับสารถีพาไปอีกทางหนึ่ง แต่เมื่อราชรถจะไปทำให้บรรดาลูกครุฑที่อาศัยอยู่ในดวงจิ้งจอกตกใจกลัว ท้าวสักกะก็เลยยอมสละชีวิตหันรถกลับไปสู้กับเหล่าอสูรแทน เมื่อสิ้นสงครามท้าวสักกะได้พบกับนางทั้งสามที่เคยเป็นภรรยาในชาติก่อน ขาดแต่นางสุชาดา ท้าวสักกะจึงเสด็จลงไปตามนางที่ไปเกิดเป็นนกยาง และทำให้นางรักษาศีล เมื่อนางนกตายก็ไปเกิดเป็นธิดาของช่างทำหม้อ รักษาศีลตลอดชีวิต ไปเกิดเป็นธิดาจอมอสูรเวปจิตตือสุธาธิดา เมื่อเจริญวัยบิดาก็ให้นางเลือกคู่ ท้าวสักกะได้จำแลงเป็นอสูรไปในที่นั้นด้วยความผูกพันในปางก่อน นางจึงได้เลือกอสูรจำแลง และพานางไปอยู่ด้วย

32. **นัจจชาดก** (55/332-334) ปรรณภิกษุรูปหนึ่งโกรธพระบรมศาสดา แล้วเปลื้องผ้าออกเปลือยกายยืนอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ อ้างถึง เทวธรรมชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาหงส์ นางลูกหงส์ ธิดาของพระยาหงส์มีรูปโฉมงดงาม เมื่อนางจะเลือกคู่จึงจัดประชุมบรรดานกขึ้น นางเลือกนกยูงตัวหนึ่งเป็นคู่ นกยูงดีใจอยากจะทำปีกหางของตนจึงจำแพนหางปีกร้ายรำ พระยาหงส์เห็นนกยูงไม่มีความละอายดังนั้นจึงไม่ให้ลูกหงส์แก่นกยูง นกยูงก็ละอายบินหนีจากไป

33. **สัมโมทมานชาดก** (55/335-338) ปรรณภการวิวาหในหมู่พระญาติใน กุณาลชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญานกกระจาบ มีบริวารหลายพัน มีนายพรานคนหนึ่งจับนกไปขาย พญานกจึงพูดกับบริวารของตนให้มีความสามัคคีช่วยกันยกตาข่ายหลุดรอดไปจากเงื้อมมือของนายพรานได้ ต่อมานกกระจาบเกิดทะเลาะวิวาทกันจนแตกความสามัคคี เมื่อนายพรานเหวี่ยงตาข่ายมาคลุมฝูงนกอีกครั้ง แต่ฝูงนกไม่ช่วยกันยกตาข่ายอีกนายพรานจึงรวบฝูงนกไปได้ทั้งหมด

34. **มัจฉชาดก** (55/339-341) ปรรณภการเล่าโลมของหญิงผู้เป็นภรรยาเก่าของพระภิกษุรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุโรหิตของพระเจ้าพาราณสี ได้เห็นชาวประมงทอดแหจับปลาตัวใหญ่ขึ้นมาได้แล้วโยนไว้บนบก เตรียมการจะย่างปลา ส่วนปลาก็พิร่ำรำพันถึงนางปลาว่า จะน้อยใจ คิดว่าตนนั้นทิ้งนางไป พระโพธิสัตว์ได้ยินเสียงปลาก็เกิดความสงเวชปลาที่หลงไหลกิเลส จึงขอซื้อปลานั้นแล้วปล่อยลงน้ำไป

35. **วิฏฐกชาดก** (55/341-346) ปรรณภการดับไฟป่าด้วยการตั้งสังฆกิริยา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นลูกนกคุ้ม เมื่อออกจากฟองลูกนกมีตัวโตเท่าดมเกวียน ยังไม่มีเรียวแรงจะเดินได้ ฟองนกแม่นกต้องคอยหาอาหารมาป้อน ครั้งหนึ่งเกิดไฟไหม้ป่า ฟองนกแม่นก

กลัวไฟต่างก็บินหนีไป ทั้งลูกนกไว้ในรังเพียงตัวเดียว จะหาที่พึ่งอื่นได้มิได้ จึงตั้งจิตกระทำสังขาริยา ขอให้เปลวไหม้ย้อนกลับไป อย่าเผาไหม้เลย เมื่ออธิษฐานดั่งนั้นเปลวไฟก็มอดดับลง

36. สกุนชาดก (55/347-349)ปรารภภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งทนอยู่ในศาลาที่ถูกไฟไหม้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนก อาศัยอยู่ที่ต้นไม้ใหญ่แวดล้อมด้วยบริวารในป่าอุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่ง วันหนึ่งกิ่งไม้ในป่าเสียดสีกันจนเกิดเป็นควัน พระโพธิสัตว์จึงร้องบอกบริวารว่า ป่านี้กำลังจะเกิดไฟไหม้ พวกเราควรจะหาที่อยู่ใหม่ ผุ่กที่มีปัญญาก็เชื่อพระโพธิสัตว์ บางตัวที่โง่เขลาก็ไม่ยอมย้ายไป จึงถูกเผาในกองไฟนั้นด้วยอาลัยในที่อยู่อาศัยของตน

37. ติตติรชาดก (55/350-354)ปรารภการไม่ได้เสนาสนะของพระสารีบุตร แสดงถึงการไม่มีความเคารพยำเกรงกันในหมู่ภิกษุสงฆ์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกกระหา อาศัยที่ต้นไม้ใหญ่แห่งหนึ่ง พร้อมด้วยสหาคือ วานรและช้าง วันหนึ่งสหาคิดกันว่าในบรรดาพวกเราผู้ใดอาวุโสที่สุด จะได้กระทำภิกขา นกกระหาและวานรถามช้างก่อนว่า รู้หรือไม่ว่าต้นไม้นี้มีตั้งแต่เมื่อใด ช้างว่าเมื่อเป็นลูกช้างน้อยก็ เห็นต้นไม้สูงเท่าขาได้แล้ว เมื่อถามวานร ก็ได้คำตอบว่า เมื่อยังเป็นลูกวานร สามารถนั่งกอดกิน ยอดไม้นี้ได้ ส่วนนกกกระหาตอบว่า แต่เดิมนี่ไม่มีต้นไม้ เราไปกินลูกไม้อื่นแล้วมาถ่ายมูลไว้ ที่นี้ วานรและช้างจึงทำความเคารพนกกกระหาผู้มีอาวุโสกว่าใคร

38. พกชาดก (55/355-361)ปรารภการหลอกลวงของพระชาวกรุง ที่หลอกเอาจีวรเก่ามาแลกกับ พระบ้านนอก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ตีเตียนนกกางตัวหนึ่งที่หลอกกว่าเป็นผู้มีศีลแต่ แอบจับปลากินเป็นอาหารหมดทั้งสระ แต่ในที่สุดเสียรูป ถูกปูหนึบคอตาย

39. นันทชาดก (55/361-364) ปรารภภิกษุรูปหนึ่งผู้เป็นศิษย์ของพระสารีบุตร มีความประพฤติไม่ สม่ำเสมอ บางครั้งก็เชื่อฟัง บางครั้งก็ไม่เชื่อฟัง ในอดีตก็เช่นกัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกุมารในเมืองพาราณสี มีเพื่อนที่แก่ชราคนหนึ่งแต่มี ภรรยาสาว เขาคิดว่าเมื่อตายไปภรรยาอาจมีสามีใหม่ไม่ดูแลบุตรของตน จึงฝังทรัพย์ไว้ให้แก่บุตร โดยฝากกับนันททาส วันหนึ่งบุตรก็ถามถึงที่ฝังสมบัติ นันททาสว่าอยู่ในป่า เมื่อชวนกันไปขุด สมบัติทาสก็ดำง่ากุมารนี้ ทำอยู่หลายครั้ง กุมารจึงไปเล่าให้พระโพธิสัตว์ฟัง และหาอุบายให้ กุมารนำสมบัติของตนกลับบ้านได้

40. ขทริ้งคารชาดก (55/365-376) ปรารภการให้ทานของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ซึ่งทำทานอย่าง สม่ำเสมอจนทรัพย์ร่อยหรอไปมาก ถึงขนาดยากจนลง เทวดาที่รักษาชุ่มเรือนจึงไปว่ากล่าวเศรษฐี ต่อมาได้ฟังพระบรมศาสดาแสดงธรรมให้เห็นคุณของการทำทาน เทวดาจึงสำนึกผิดที่ได้ทำนิ อนาถบิณฑิกเศรษฐี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีในเมืองพาราณสี เมื่อบิดาตายก็ตั้งโรงงาน 6 แห่ง รักษาศีลห้าและอุโบสถศีล วันหนึ่งมีพระปัจเจกโพธิ์จะมาบิณฑบาตเศรษฐี ขณะนั้นพระยามารคิดจะแกล้งให้พระปัจเจกโพธิ์อดอาหารตาย จึงไปขัดขวางด้วยการนถมิทหลุมถ่านเพวานรมาขวางเศรษฐีไว้ไม่ให้รับบาตรของพระปัจเจกโพธิ์ แต่หลุมเพวานรก็ไม่อาจขัดขวางการทำทานของเศรษฐีได้

41. โลกษชาติก (56/1-15) ปรรณพระภิกษุโลกษิติสถเถระ ผู้มีลาภน้อยตลอดชาติจนกระทั่งบรรลอรหัตตผล เป็นเพราะมีกรรมหนักติดตัวมาตั้งแต่ชาติก่อน คือเบียดบังลาภ(อาหาร) ของพระปัจเจกโพธิ์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ทศปาโมกข์มีศิษย์คนหนึ่งชื่อมิตตพินทุกะ เป็นผู้ดีด้านไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน ด้วยเพราะมีกรรมติดตัวมาแต่กำเนิด คือเมื่อชาติก่อนเคยเบียดบังอาหารของพระอรหันต์รูปหนึ่ง จึงต้องตกนรกและไปเกิดเป็นอมมนุษย์อยู่หลายชาติ เมื่อมาเกิดเป็นมิตตพินทุกะก็ยังเป็นผู้มีกรรมต้องอดอยากและเป็นคนกาลกิณีไม่อาจอยู่ร่วมในสังคมได้ ต้องหนีเตลิดไปจนได้พบกับนางเทพธิดาที่เป็นเปรต ในที่สุดถูกตามจับด้วยไปขโมยแพะของหลวง จนกระทั่งได้มาพบกับอาจารย์ทศปาโมกข์อีกครั้ง อาจารย์จึงแสดงธรรมและแยกย้ายกันไปตามกรรมของตน

42. กโปตกชาติก (56/16-21) ปรรณภิกษุรูปหนึ่งมีจิตไม่มั่นคงในศีล อ้างถึง กากชาติก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ อาศัยในโรงครัวของเศรษฐีคนหนึ่งในเมืองพาราณสี วันหนึ่งมีกาบินมาได้กลิ่นอาหารในโรงครัวจึงขอมาอาศัยอยู่กับนกพิราบ ทั้งสองออกไปหาอาหารด้วยกันทุกวัน มาวันหนึ่งกาได้กลิ่นเนื้อในโรงครัว ก็คิดจะลักขโมย จึงไม่ไปหาอาหารกับนกพิราบ เมื่อกาแอบขโมยเนื้อ ก็ถูกพ่อครัวจับได้ กาถูกถอนขนและคลุกเคล้าด้วยขิงสด ต้องทรมานจนตาย

43. เวฬุกชาติก (56/22-25) ปรรณภิกษุว่ายากรูปหนึ่ง ที่ไม่เชื่อฟังถ้อยคำของบัณฑิต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ต่อมาได้ละกามกิเลสออกบวชเป็นดาบส มีดาบสห้าร้อยเป็นบริวาร วันหนึ่งมีลูกงูตัวหนึ่งเลื้อยมาในอาศรมของดาบสผู้เป็นศิษย์ ดาบสเกิดความรักจึงเลี้ยงไว้ในกระบอกลังไม้ เมื่ออาจารย์ทราบก็ห้ามไม่ให้เลี้ยง เพราะเป็นสัตว์ที่วางใจไม่ได้ แต่ศิษย์ไม่เชื่อแอบเลี้ยงไว้ จนวันหนึ่งดาบสออกไปหาผลไม้ ทั้งลูกงูให้อดอาหารสองสามวัน เมื่อดาบสกลับมาเปิดปากกระบอกลังไม้ ลูกงูก็กัดดาบสตาย

44. มกษชาติก (56/26-29) ปรรณชาวบ้านพาลกลุ่มหนึ่ง ที่เอาอาวุธจะไปทำร้ายกับฝูงงู แต่กลับไปทำร้ายกันเอง

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นพ่อค้าบัณฑิต ได้เห็นช่างไม้คนหนึ่งบอกลูกให้ฆ่าช่างที่ฆ่าตัวตาย
ศิระชะของตน ฝ่ายลูกผู้โง่เขลา ก็เอาขวานจามศิระชะพ่อด้วยประสงค์จะฆ่าช่างตัวนั้น

45.โรหิตีชาดก (56/30-32) ปรรณนางทาสีของอนาถปิณฑิกเศรษฐีที่โง่เขลาเอาสากตำข้าวตี
ศิระชะมารดาของตน ทำให้มารดาตาย

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นเศรษฐีมีทาสีคนหนึ่งเป็นหญิงโง่เขลาชื่อ โรหิตี วันหนึ่งมี
แมลงวันมาเกาะศิระชะมารดาของนาง มารดาร้องบอกให้นางปิดแมลงวันออกไป นางจึงเหวี่ยง
สากตำข้าวไปถูกศิระชะมารดาถึงสิ้นชีวิต

46.อารามทูลกชาดก (56/33-37) ปรรณเด็กชาวบ้านคนหนึ่ง เป็นคนโง่เขลา เมื่อเวลาจะรดน้ำ
ต้นไม้ม จะถอนต้นขึ้นมาดูรากก่อนแล้วจึงรดน้ำ ในชาติก่อนเด็กคนนี้ก็เคยทำอย่างนี้มาแล้ว

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นบัณฑิตได้เห็นฝูงวานรรดน้ำต้นไม้ม ที่ต้องถอนรากขึ้นมาดู
ก่อนจะรดน้ำ เพื่อเป็นการประหยัดน้ำ ทำให้ต้นไม้มตายหมด

47.วารุณชาดก (56/38-40) ปรรณคนขายเหล็กที่โง่เขลา ได้เห็นนักเลงเหล็กกินแก้มกับเกลือ จึง
เติมเกลือลงไปในเหล็ก ทำให้เหล็กเสียรส

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นเศรษฐีในเมืองพาราณสี ได้เห็นพ่อค้าเหล็กใส่เกลือลงไป
ในเหล็กด้วยความเข้าใจว่า ต้องเพิ่มเกลือ ทำให้เหล็กเสียรสหมด

48.เวทัพพชาดก (56/41-48) ปรรณพระภิกษุว่ายากรูปหนึ่ง ไม่เชื่อฟังถ้อยคำของบัณฑิต

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นศิษย์ของอาจารย์ทศปาโมกข์คนหนึ่ง เป็นผู้รุ่มนร้อนเวทัพพะ
เรียกฝนแก้วเจ็ดประการได้ วันหนึ่งอาจารย์ถูกโจรจับเป็นตัวประกัน โดยปล่อยให้ศิษย์ไปเอาเงิน
มาไถตัวอาจารย์ ศิษย์เตือนว่าอย่าทอมนต์เวทัพพะเพราะจะทำให้เกิดอันตรายได้ แต่อาจารย์ไม่
เชื่อ จึงถูกพวกโจรฆ่าตาย ส่วนโจรทั้งหลายก็ฆ่ากันเองจนตายหมด

49.นักขัตตชาดก (56/49-53) ปรรณการให้ความสำคัญกับฤกษ์ยามมากเกินไป จนทำให้เสียงาน
ในที่สุด

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นบัณฑิต ได้เห็นบุรุษชาวพระนครคนหนึ่งไปสู้อธิดาชาว
ชนบทคนหนึ่งโดยกำหนดวันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่เมื่อได้ดูฤกษ์ยาม เห็นว่าวันที่กำหนดนั้นไม่
เป็นมงคล จึงไม่ไปรับเจ้าสาว ชาวชนบทจึงยกให้บุรุษอื่นไป

50.ทุมเมธชาดก (56/54-59) ปรรณการบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก (อ้างถึง มหากัณหาชาดก)

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต เห็นประชาราษฎร์นิยมทำพิธีกรรม ฆ่า
สัตว์ตัดชีวิตมากมาย พระองค์จึงให้ปาวประกาศไปว่า หากผู้ใดทำพิธีกรรมจะถูกจับไปฆ่าแล้วเอา
หัวใจไปกระทำพิธีกรรมแก่เทวดา ชาวประชาจึงละเว้นการทำพิธีกรรมทั้งหมด หันมารักษาศีล
ตามพระราชา

51. มหาสีลวชาดก (56/60-72) ปรรวมภิกษุรูปหนึ่งผู้ละความเพียร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามหาสีลวราช แห่งเมืองพาราณสี ทรงเป็นธรรมราชา หมั่นทำทานรักษาศีล มีอำมาตย์ของพระองค์คนหนึ่งลอบเข้าไปในเขตพระราชฐาน พระองค์ทรงได้สวนแล้วขับไล่ออกจากเมือง อำมาตย์นั้นไปรับราชการอยู่กับพระเจ้าโกศลจนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัย และได้ยุยงให้พระเจ้าโกศลยกทัพมาตีพาราณสี พระเจ้าโกศลจึงลองส่งคนไปปล้นชายแดนเมืองพาราณสี แต่ถูกราชบุรุษจับได้ เมื่อพามาเฝ้าพระเจ้ามหาสีลวราช พระองค์ตรัสถามว่าเหตุใดมาปล้น คนเหล่านั้นตอบว่าเพราะไม่มีจะกิน พระราชาจึงพระราชทานทรัพย์แล้วปล่อยไป พระเจ้าโกศลทรงทดลองอีก ก็เป็นเช่นเดิม ต่อมาพระเจ้าโกศลทรงยกทัพมาจะยึดเมืองพระเจ้ามหาสีลวราชทรงให้เปิดประตูเมือง พระเจ้าโกศลทรงยึดเมืองได้อย่างง่ายดาย แล้วจับพระราชามัดนำไปฝังแค่คอในป่าช้าพร้อมทหารเอก แต่พระเจ้ามหาสีลวราชก็ไม่ได้อาฆาตแค้นแต่กลับตรัสให้ทหารทั้งหลายเมตตาแก่ใจเหล่านั้น พระเจ้ามหาสีลวราชทรงขึ้นมาจากหลุมได้และพาอำมาตย์ทั้งหลายผู้ร่วมชะตากรรมขึ้นจากหลุม และได้พบกับยักษ์ ยักษ์ทดแทนคุณด้วยการพาพระองค์ไปพบพระเจ้าโกศลในห้องไสยาสน์ พระราชาทั้งสองเผชิญหน้ากัน พระเจ้าโกศลกราบทูลว่าจะไม่รบกับพระองค์อีก

52. อุพชนกชาดก (56/73-74) ปรรวมภิกษุผู้มีความเพียรย่อหย่อน

เรื่องราวเช่นเดียวกับมหาชนกชาดก

53. ปุณณปาตีกชาดก (56/75-78) ปรรวมนักเลงเหล้าไสยาพิชชหลอกทำอนาถปิณฑิกเศรษฐี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพาราณสีเศรษฐี ถูกพวกนักเลงสุราหลอกให้กินเหล้ามียาพิษ เพื่อจะปล้นทรัพย์ แต่ด้วยความสังเกตเห็นว่าพวกนักเลงเหล้านี้ไม่แตะต้องเหล้า นั้น จึงขมขู่ไม่ให้ทำเช่นนั้นอีก

54. ผลชาดก (56/79-82) ปรรวมอุบาสกผู้ฉลาดในการดูผลไม้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียน พาเกวียนห้าร้อยเล่มเดินทางผ่านป่าไปค้าขาย ได้บอกกล่าวแก่บริวารว่าหากจะหยิบกินไม้ผลไปให้ถามก่อน เพราะอาจเป็นผลไม้พิษ ครั้งหนึ่งไปพบต้นไม้คล้ายมะม่วง พวกหนึ่งเชื่อคำเตือนก็ยังไม่กิน บางคนไม่เชื่อกินเข้าไปถึงตาย พวกที่เชื่อคำเตือนสงสัยว่าหัวหน้าพ่อค้ารู้ได้อย่างไรว่าเป็นผลไม้พิษ พระโพธิสัตว์ตอบว่า ต้นไม้นี้ขึ้นไม่ยากอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านคน ถ้าเป็นมะม่วงก็คงจะไม่มีผลเหลือให้เห็นดังนี้

55. ปัญจาวุธชาดก (56/83-89) ปรรวมภิกษุผู้มีความเพียรย่อหย่อนรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปัญจาวุธกุมาร เมื่อเติบโตใหญ่เดินทางไปเรียนศิลปศาสตร์ที่ตักกศิลา เมื่อศึกษาสำเร็จ ระหว่างเดินทางกลับได้พบยักษ์ที่มีขนยาวและเหนียว ไม่ว่าปัญจาวุธกุมารจะใช้อาวุธชนิดใด อาวุธทั้งหลายก็ไม่อาจทำร้ายยักษ์ได้ และยังไปติดตามตัวยักษ์จนเหลือแค่

สองมือเปล่า ก็เข้าชกต่อจนติดกับตัวยักษ์ ยักษ์ชื่นชมในความกล้าหาญและต่อสู้อย่างไม่ยอมแพ้ของปัญจาวุธกุมาร ยักษ์จึงปล่อยให้กลับบ้าน ก่อนไปปัญจาวุธได้แสดงธรรมแก่ยักษ์ให้รักษาศีล 5 เป็นนิจ

56. กาญจนิกขันธชาดก (56/90-94) ปรารภการการมีปัญญาของพระบรมศาสดาที่ทรงย้อนยศศีลให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งจนเข้าใจง่ายบรรลอรหัตตผลและไม่คิดสึก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชวานาอยู่ในตำบลหนึ่ง วันหนึ่งออกไปไถนาได้พบทองแท่งใหญ่ ไม่อาจแบกไปทั้งหมดได้ จึงแบ่งแท่งทองออกเป็นสี่ส่วน เอาไปเลี้ยงปากท้องส่วนหนึ่ง ผังไว้ส่วนหนึ่ง ลงทุนส่วนหนึ่งและทำบุญให้ทานอีกส่วนหนึ่ง ทำให้แบกทองไปบ้านได้อย่างง่ายดาย

57. วานรินทชาดก (56/95-99) ปรารภพระเทวทัตที่ตะเกียกตะกายหาทางจะฆ่าพระบรมศาสดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานร มีร่างกายใหญ่โต วันหนึ่งไปเที่ยวหากินริมแม่น้ำ มีจรเข้กับเมียอาศัยอยู่ในแม่น้ำนั้น ผู้เป็นเมียเห็นวานรนั้นก็อยากกินหัวใจ จรเข้ผู้ผัวจึงอาสาไปเอามาให้ วานรกระโดดไปมาจนเย็น สังเกตเห็นหินก้อนหนึ่งใหญ่โตกว่าปกติจึงคิดว่าคงเป็นจรเข้มาหลอก จึงแก้มงกุดกับก้อนหิน จรเข้หลงกลตอบวานรและบอกว่าจะกินหัวใจ วานรจึงให้จรเข้เข้าปาก แล้วกระโดดเหยียบหัวข้ามไปบนฝั่งแม่น้ำได้อย่างปลอดภัย

58. ตโยธธรรมชาดก (56/100-104) ปรารภความพยายามจะฆ่าพระบรมศาสดาของพระเทวทัต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานรลูกของพญาวานรเทวทัต ที่แม่พาไปแอบคลอดที่อื่น เพราะพ่อจะฆ่าลูกตายหมด ด้วยกลัวว่าจะแย่งคุณผู้หญิง เมื่อพ่อได้พบลูกก็แก้มงกุดรัดจะให้ตาย แต่ลูกมีกำลังมากกว่า จึงคิดจะให้ผีเสื้อน้ำฆ่าแทน จึงใช้ให้ลูกไปเก็บดอกบัวในสระที่มีผีเสื้อน้ำ ลูกแสดงธรรมแก่ผีเสื้อน้ำจนพอใจ จึงเก็บบัวเดินไปส่งให้ เมื่อพ่อวานรเห็นดังนั้นก็เกิดความแค้นจนหัวใจแตกเป็นเจ็ดเสี่ยงสิ้นชีวิต

59. เภริวาทชาดก (56/105-107) ปรารภภิกษุว่ายาก ไม่เชื่อฟังถ้อยคำของบัณฑิต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าครอบครัวที่หาเลี้ยงชีพด้วยการตีกลอง วันหนึ่งพาบุตรไปแสดงได้ทรัพย์มากมาย ขากลับเดินผ่านป่า บิดาห้ามไม่ให้ตีกลอง แต่บุตรไม่เชื่อจึงถูกโจรทุบตีแย่งชิงทรัพย์ไปหมด

60. สังฆมนชาดก (56/108-109) ปรารภภิกษุว่ายาก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรในครอบครัวเป่าสังข์ วันหนึ่งพาบิดาไปเป่าสังข์ในเมืองพาราณสีได้ทรัพย์มากมาย บิดาเป่าสังข์มาตลอดทาง ผู้บุตรห้ามก็ไม่เชื่อฟัง จึงถูกโจรปล้นทรัพย์ไปหมด

61. อสาดมันตชาดก (56/110-118) ปรรวมภิกษุผู้กระสัน อ้างถึง อุมมาทันตชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเป็นอาจารย์ศึกษาปาโมกข์ มีศิษย์บุตรพรหมณ์คนหนึ่ง บอกกับอาจารย์ว่า มารดาให้เขามาเรียนอสาดมนต์ แต่มนต์ที่สอนนี้ไม่มี อาจารย์จึงรู้ว่ามารดาของ ศิษย์ต้องการให้รู้โทษของสตรี จึงให้ศิษย์เลี้ยงดูมารดาของอาจารย์ซึ่งมีอายุถึง 120 ปีแล้ว ด้วยการปรนนิบัติและชมมารดาว่าสวยทุกวันๆ แล้วกลับมาเล่าทุกอย่างให้อาจารย์ฟัง ส่วนมารดาของ อาจารย์ก็คิดว่าตนยังสาวจึงวางแผนจะฆ่าบุตรผู้เป็นอาจารย์เพื่อจะได้อยู่กับผู้เป็นศิษย์ เมื่ออาจารย์รู้จึงซ่อนแผนของมารดา มารดาล้มและตายในเวลาต่อมา เมื่อกระทำภารกิจของ มารดาแล้ว จึงสอนศิษย์ให้เห็นโทษของสตรีที่ไม่รู้อัมในกาม ศิษย์จึงกลับไปบวช

62. อันทกชาดก (56/119-129) ปรรวมภิกษุผู้กระสัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัตทรงเสวยราชาธิปไตยโดยธรรม แต่ชอบทรงสกา กับปุโรหิต ปุโรหิตมักแพ้พระราชานุญาต จึงคิดจะหาเด็กหญิงมาเลี้ยงไว้แต่ไม่แน่ใจในความ บริสุทธิ์ จึงคิดจะเลี้ยงหญิงยากจนที่ท้องแก่คนหนึ่ง เมื่อนางคลอดทารกหญิง ก็ให้เด็กอยู่แต่ในหมู่ ของหญิงและอยู่แต่ในเรือน ตั้งแต่นั้นท่านปุโรหิตก็เล่นสกาชนะพระเจ้าพรหมทัตเรื่อยมา พระเจ้า ราชาทรงดำริว่าในบ้านของปุโรหิตต้องมีหญิงบริสุทธิ์คนหนึ่งเป็นแน่ จึงว่าจ้างให้คนไปทำลายนาง นักเลงคนหนึ่งอาสาไปแอบมีสัมพันธ์กับนางตั้งแต่นั้นปุโรหิตก็แพ้สกา และรู้ว่าไม่อาจรักษาหญิง นั้นไว้ได้แม้จะขังอยู่แต่ในเรือนก็ตาม

63. ตักกชาดก (56/130-136) ปรรวมภิกษุผู้กระสัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษีสร้างอาศรมอยู่ฝั่งแม่น้ำคงคา วันหนึ่งมีนาง ทูฏฐกุมารีเล่นน้ำกับบริวารแต่ด้วยความดุร้ายของนาง บริวารจึงทิ้งให้นางลอยน้ำมา ฤาษีได้ช่วย นางไว้ นางทำลายศีลแล้วสึกไปประกอบอาชีพขายเปรี๊ยะ จึงมีชื่อเรียกว่า ตักกบัณฑิต วันหนึ่งได้ พบกองโจร นายโจรพองใจนางทูฏฐกุมารีจึงพานางไปอยู่ด้วย นางกลัวสามีมาตามจึงวางแผนให้ โจรฆ่าตักกบัณฑิต เมื่อโจรรู้ความจริงจึงพานาง ส่วนตักกบัณฑิตกลับไปบวชตามเดิม

64. ทูราชานชาดก (56/137-141) ปรรวมอุบาสกคนหนึ่งมีภรรยาที่เอาแต่ใจ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาปาโมกข์มีศิษย์คนหนึ่งไม่ไปเรียนตามปกติ เพราะหญิงผู้เป็นภรรยาชอบประพฤติผิดนอกใจ หากวันใดไม่ได้ตั้งใจก็ดูด่าว่าสามี อาจารย์ศึกษา ปาโมกข์จึงสอนว่าหญิงนั้นมีมารยาปกปิดไว้ต้องวางเฉย และบอกนางว่าอาจารย์ศึกษาปาโมกข์รู้ถึง ความชั่วของนาง ตั้งแต่นั้นนางก็ไม่ทำชั่วอีก

65. อนภิตติชาดก (56/142-145) ปรรวมอุบาสกผู้หนึ่งมีภรรยาเป็นหญิงทุศีล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ศึกษาปาโมกข์ สอนศิษย์ให้รู้มารยาหญิงและให้วาง เฉยกับการทุศีลของนาง

66. มุทุลักข์ณชาตก (56/146-153) ปรรวภิกษุรูปหนึ่งเกิดความหลงใหลมาตุคาม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษีอยู่ในป่าหิมพานต์ วันหนึ่งออกมาเที่ยวภิกขาจารในเมืองพาราณสี พระราชาทรงเห็นจึงนิมนต์ให้มาอยู่ในเขตพระราชอุทยาน พระองค์ถวายอาหารทุกวัน วันหนึ่งพระราชาเสด็จไปปราบปรามขบถที่ชายแดน มีรับสั่งให้พระนางมุทุลักข์ณาถวายอาหาร พระโพธิสัตว์ทรงเห็นพระสิริโฉมของพระนางเกิดกิเลสกำเริบไม่ยอมฉันอาหารจนผ่านไปเจ็ดวัน พระราชาเสด็จกลับและทรงทราบเรื่อง จึงถวายพระนางมุทุลักข์ณาแต่ฤาษี ตลอดเวลาพระนางทรงใช้ฤาษีตักน้ำ ทำความสะอาด และได้เตือนสติจนฤาษีระลึกได้ เกิดความละอายและกลับไปบำเพ็ญฌานในป่าหิมพานต์ตามเดิม

67. อัจฉิงชาตก (56/154-158) ปรรวภิกษุรูปหนึ่งมาร่ำไห้ต่อพระเจ้าโกศลให้พระราชทานผ้าห่มแก่นาง ผ้าห่มนั้นนางหมายถึงสามี พี่ชายและบุตร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต มีหญิงนางหนึ่งมาร่ำไห้กราบทูลขอผ้าห่ม เนื่องจากสามี พี่ชาย และบุตรของนางถูกจับด้วยเข้าใจว่าเป็นโจร พระราชาทรงไต่สวนแล้วให้ปล่อยคนทั้งสามกลับไป

68. สาเกตชาตก (56/159-161) ปรรวภิกษุรูปหนึ่งในเมืองสาเกต มายึดข้อพระบาทของพระบรมศาสดากล่าวว่าเป็นบิดามารดาในชาติก่อน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรของพราหมณ์และนางพราหมณีมาหลายชาติแล้ว ทำให้เกิดเป็นความคุ่นเคຍในชาตินี้

69. วิสวันตชาตก (56/162-165) ปรรวภิกษุรูปหนึ่งตั้งจิตอธิษฐานจะไม่ฉันของเคี้ยวที่ทำด้วยแป้งเมื่อถูกภิกษุรูปหนึ่งต่อว่าท่านที่ฉันขนมจมนม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหมอรักษาพิษงู วันหนึ่งไปรักษาชาวชนบทคนหนึ่งถูกงูกัด หมอถามว่าจะให้พอกยาถอนพิษหรือให้เรียกงูตัวที่กัดมาดูดพิษออก แต่งูยอมตายแทนการดูดพิษที่ตนคายออกไปแล้ว

70. กุททาลชาตก (56/166-173) ปรรวภิกษุรูปหนึ่งที่บวชแล้วแต่ยังยึดติดอยู่กับกิเลสจึงสึกออกไป แล้วกลับมาบวชใหม่อีก พระสารีบุตรเองก็เคยบวชแล้วสึกถึง 6 ครั้ง แม้แต่พระบรมศาสดาก็เช่นกัน อ้างถึง หนัตติपालชาตก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนปลูกผักชื่อกุททาลกบัณฑิต มีเพียงจอบเล่มเดียวใช้ปลูกผักทำมาหากิน วันหนึ่งคิดออกบวช เมื่อบวชแล้วคิดถึงจอบก็สึกออกไป เมื่อเกิดความเบื่อหน่ายก็กลับมาบวชอีก เป็นอย่างนี้ถึง 6 ครั้ง ในครั้งสุดท้ายจึงโยนจอบทิ้งไปในแม่น้ำ แล้วว่าเราชนะแล้ว ขณะนั้นพระเจ้าพาราณสีไปปราบข้าศึกแล้วเสด็จผ่านมาได้ยินเข้า จึงตรัสถามว่าชนะใคร คนปลูกผักจึงว่าชนะใจตนเองเป็นการชนะที่ยิ่งใหญ่ที่สุด

71. วรุณชาติก (56/175-181) ปรารภพระติสสเถระเป็นผู้เกียจคร้าน ติดในรสอาหาร เมื่อจะเร่งปฏิบัติธรรมตลอดราตรี ก็ให้เผลอหลับกึ่งตกลงจากแผ่นกระดาน กระดูขาแตก ในชาติก่อนก็เช่นกัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ที่ปาโมกข์ มีศิษย์คนหนึ่งเกียจคร้าน วันหนึ่งออกไปหาพินกับกลุ่มเพื่อน มาณพนี้ไปแอบนอนหลับ จนเพื่อน ๆ ได้พินมากแล้วก็ปลุกให้ตื่น มาณพเมื่อตื่นแล้วก็ป็นขึ้นต้นกุ่มเพื่อหักกิ่งไม้ ถูกกิ่งไม้สดติดเข้าในนัยน์ตาแตก เอามือข้างหนึ่งปิดตาไว้ ขนกิ่งไม้สดไปไว้เหนือกิ่งไม้แห้งของเพื่อน วันรุ่งขึ้นศิษย์ทั้งหลายต่างตื่นมาหุงต้มเพื่อเตรียมอาหารก่อนจะไปสวดมนต์ในหมู่บ้านอีกตำบลหนึ่ง แต่เมื่อหยิบกิ่งไม้สดที่อยู่ข้างบนมาติดไฟ ไฟก็ไม่ติด ทั้งหมดจึงไม่ได้ฉันอาหารและเสีงานในที่สุด

72. สีลวานาชาตก (56/182-188) ปรารภพระเทวทัต ผู้กตัญญู ไม่รู้พระคุณของพระตถาคต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่าง ผู้มีศีลนามว่าสีลวานาคราช ครั้งนั้นมีพรานป่าคนหนึ่งหลงทางจ่าร่องกั้วตาย เมื่อได้พบช่างสีลวานาคราที่วังหนี ช่างจึงบอกว่าจะช่วยแล้วให้พรานนั้นนั่งเหนือหลังพาไปสู่หมู่บ้าน ช่างขอร้องว่าอย่าบอกใครถึงที่อยู่ของเรา เมื่อพรานกลับสู่เมืองได้นึกถึงช่างคิดจะไปตัดมาขาย พรานป่าได้ไปขอจากช่างสีลวานาคราช พญาช่างก็ให้ทานด้วยหวังตรัสรู้พระสัมพันธัญญ์ ต่อมาพรานป่าก็ไปของาส่วนที่เหลือจากพระโพธิสัตว์อีก ครั้งนี้นายพรานได้ทำร้ายช่างสีลวานาคราชจนสาหัส พรานนั้นถูกแผ่นดินสูบทันทีที่พ้นจากคลองจักษุของพระโพธิสัตว์

73. สัจจกิริชาตก (56/189-198) ปรารภพระเทวทัตตะเกียกตะกายจะฆ่าพระบรมศาสดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษีได้ช่วยชีวิตสัตว์ลายน้ามิงู หนู ลูกนกแขกเต้าและทฤษฏ์กุมารผู้กักขฬะหยาบคาย ฤาษีช่วยให้สัตว์ทั้งสามฝังไฟก่อนด้วยเห็นว่าเป็นสัตว์เล็ก ทำให้ทฤษฏ์กุมารโกรธและอาฆาตแค้นฤาษี เมื่อสัตว์ทั้งสามแข็งแรงดีแล้วก็คิดจะตอบแทนคุณของฤาษี แต่เมื่อทฤษฏ์กุมารได้กลับไปครองราชสมบัติ ฤาษีคิดจะลงใจพระราชาก็ไปพักในพระราชอุทยาน เมื่อพระราชาทรงเห็นฤาษีก็ให้ราชบุรุษจับไปมัดและจะตัดหัว ฤาษีได้กล่าวตลอดทางที่ถูกเขียนว่าช่วยขอนไม้ลายน้ามิงูว่าช่วยคน เมื่อประชาชนทั้งหลายทราบความจริงจึงลุกฮือช่วยกันฆ่าพระราชแล้วอภิเษกพระโพธิสัตว์ครองราชย์แทน

74. รุกขธรรมชาตก (56/199-203) ปรารภการทะเลาะกันของพระญาติ อ้างถึง กุณาลชาตก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ณ ป่าร้างแห่งหนึ่ง ท่านบอกหมู่ญาติว่าให้จับจองวิมานต้นไม้ที่ตั้งล้อมรอบวิมานของเรา เหล่าเทวดาพระญาติที่เป็นบัณฑิตก็เชื่อฟังคำพระโพธิสัตว์ ส่วนพวกที่ไม่ใช่บัณฑิตก็ไม่เชื่อพากันไปจับจองวิมานใกล้ถิ่นชาวบ้าน วันหนึ่งมีพายุพัดมาต้นไม้

ใหญ่ในป่าแม้มีรากมันคงแต่ก็พากันหักล้มเพราะตั้งอยู่ห่างกัน แต่ป่าไม่รังกลับไม่เสียหาย พวกที่ไม่เชื่อฟังด้วยคำบถติดก็ไม่มีความเป็นที่พำนัก

75. มัจฉาตก (56/204-210) ปรรณที่พระบรมศาสดาทรงกระทำให้ตกลง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปลา มีฝูงปลาเป็นบริวาร ครั้งนั้นฝนไม่ตก ข้าวกล้าแห้งเหี่ยว และลำห้วยน้ำแห้งขอด พระโพธิสัตว์จึงได้ทำสังขการเพื่อปลดปล่อยทุกข์ของหมู่ญาติแล้วฝนก็ตกลงมาให้มหาชนพ้นทุกข์

76. อสังกิชยชาติ (56/211-215) ปรรณอุบาสกชาวเมืองสาวัตถีผู้หนึ่งทำให้โจรไม่มีโอกาสปล้นกองเกวียน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรานหมณ์ต่อมาบวชเป็นฤๅษี ครั้งหนึ่งได้เดินทางพร้อมกับขบวนเกวียนและเดินจงกรมตลอดคืนทำให้โจรไม่มีโอกาสปล้นกองเกวียนนี้

77. มหาสุปินชาติ (56/216-241) ปรรณมหาสุปิน 16 ชื่อของพระเจ้าโกศล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤๅษีอยู่ในป่าหิมพานต์ พระเจ้าพรหมทัตทรงสุปินเป็นนางร้าย 16 ประการ บรรดาพรานหมณ์ปรรณจะให้ทำบุญช้อย แต่ศิษย์ของท่านปฏิเสธได้ไปสนทนากับพระโพธิสัตว์ถึงพระสุปินของพระเจ้าโกศล และเรื่องจะทำบุญช้อย พระโพธิสัตว์กล่าวแก่ศิษย์ว่า ถ้าพระราชาเสด็จมาก็จะทำนายให้ พระราชาจึงเสด็จมาให้พระโพธิสัตว์ทรงทำนายและแสดงธรรมให้พระราชาเลิกการบุญช้อยและหมั่นรักษาศีล

78. อิลลิสชาติ (56/242-259) ปรรณเศรษฐีมัจฉริยโกสิยะเป็นผู้ตระหนี่ เมื่อพระบรมศาสดาจะแสดงธรรมเรื่องผลของทาน จึงให้พระโมคคัลลานะไปทรมาน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่างกลบของอิลลิสเศรษฐี ผู้ตระหนี่มาก ท้าวสักกะผู้เคยเป็นบิดาของอิลลิสในชาติก่อน ได้เสด็จลงมาทรมานอิลลิสให้รู้จักทำงานด้วยการแปลงกายเป็นอิลลิสแล้วบริจาคทรัพย์สมบัติ เมื่ออิลลิสกลับบ้านก็เอะอะไว้วาย และเมื่อเห็นอิลลิสอีกคนหนึ่ง ก็ให้พิสูจน์ด้วยการตามช่างกลบมาพิสูจน์ปุ้มปมที่อยู่บนศีรษะ แต่คนทั้งสองก็มีเหมือนกันช่างกลบจึงไม่อาจชี้ตัวจริงได้ อิลลิสตกธรณจลัมลง ท้าวสักกะก็แสดงตัวและสอนให้ทำงานอยู่ในศีลที่ตั้งตนได้เป็นท้าวสักกะซึ่งเป็นผลของการให้ทานมาตลอดชีวิต

79. ขรัสรชาติ (56/260-263) ปรรณอำมาตย์ผู้หนึ่งได้ร่วมกับพวกโจรปล้นบ้านเรือนชาวบ้าน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิตท่องเที่ยวไปเพื่อทำการค้า ได้เห็นนายอำเภอคนหนึ่งร่วมกับพวกโจรปล้นบ้านเรือนของชาวบ้าน พระโพธิสัตว์จึงปรึกษาเขาเมื่อถูกจับได้เขาก็ถูกลงพระราชอาญา

80. ภิรมเสนชาตก (56/264-271) ปรรวมภิกษุที่ชอบใช้อวดรูปหนึ่ง ชอบคุยข่มผู้อื่น

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจุฬินุคคหบัณฑิต เป็นผู้มีร่างกายเตี้ยค่อม คิดจะรับราชการแต่เกรงว่าจะถูกหักเรื่องความพิการจึงหาชายหนุ่มที่มีรูปร่างสมบูรณ์ให้ทำงานออกหน้า วันหนึ่งได้พบช่างทอหูกชื่อภิรมเสน พอใจรูปร่างหน้าตาจึงชวนให้ไปรับราชการ เมื่อภิรมเสนได้รับพระบรมราชโองการให้ไปจับเสื่อ ก็มาปรึกษา จุฬินุคคหบัณฑิตได้วางแผนให้จับเสื่อได้ ต่อมาก็ให้จับกระบือก็ทำได้อีก ภิรมเสนได้ทรัพย์และยศมากเริ่มมัวเมาหลงคิดว่าตนมีความสามารถ ต่อมาพระราชอาโปรดให้ภิรมเสนออกรบ เขากลัวมากถึงกับอุจจาระปัสสาวะรดหลังข้าง จุฬินุคคหบัณฑิตต้องมาช่วยและสามารถเอาชนะเข้าศึกได้ ความสามารถของจุฬินุคคหบัณฑิตที่เคยปกปิดไว้จึงปรากฏ มีชื่อเสียงไปทั่ว ภิรมเสนก็กลับไปเป็นช่างทอหูกตามเดิม

81. สุราปานชาตก (56/273-279) ปรรวมพระตถาคตเถระ เมื่อดื่มสุราแล้วเหยียดเท้าไปเฉพาะพระพักตร์พระบรมศาสดา จึงกล่าวโทษของสุรา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์อาจารย์ทศปาโมกข์ ในพระนครมิงงานพระราชชาติได้ถวายสุราแด่นักบวชทั้งหลาย เมื่อกลับไปอุทยานก็พากันเมาสุรา ครั้นเมื่อสร้างเมาก็รู้สึกตัวพากันมาขอขมาอาจารย์

82. มิตตวินทชาตก (56/280-282) ปรรวมภิกษุว่ายากรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทพยดา ได้ไปเที่ยวเมืองนรก เห็นมิตตวินทุสดีนรก ได้รับผลกระทบที่ทำร้ายมารดาต้องทูลจักรกรดินเสวยทุกขเวทนาอยู่ในนรก

83. กาลกรรณิชาตก (56/283-287) ปรรวมมิตรของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี มีมิตรชื่อกาลกรรณิ ไปอาศัยบ้านของเศรษฐี แต่หม่อมิตรรังเกียจชื่อจึงจะให้เศรษฐีไล่เพื่อนออกจากบ้าน เศรษฐีไม่สนใจกลับให้เพื่อนอาศัยอยู่และเฝ้าบ้านให้ วันหนึ่งเศรษฐีไปต่างเมือง มีโจรมาปล้น กาฬกรรณิได้ปกป้องทรัพย์สมบัติและขับไล่โจรไปหมด

84. อัถถัสสทวารชาตก (56/288-292) ปรรวมกุลบุตรผู้ฉลาดในประโยชน์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาเศรษฐี มีบุตรผู้ฉลาดมาตั้งคำถามเรื่อง อัถถัสสทวารคือประตูแห่งประโยชน์ มหาเศรษฐีตอบว่ามี 6 ประการ ได้แก่ ความไม่มีโรค ศิล การคล้อยตามผู้รู้ การฟัง การประพฤติตามธรรม และความไม่ย่อท้อ

85. กิมปิกกชาตก (56/293-296) ปรรวมภิกษุกระสันถึงหญิงงาม ซึ่งเปรียบได้กับผลไม่มีพิษ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนายกองเกี่ยวนคมเกี่ยวนหาร้อยได้เดือนบริวารไม่ให้กินผลไม้ที่คล้ายมะม่วงแต่ที่จริงแล้วเป็นผลไม่มีพิษ ผู้ที่ไม่เชื่อเมื่อกินเข้าไปก็ถึงแก่ชีวิต

86. สิววิมสังชาต (56/297-302) ปรรากพรหมณ์ผู้ทดลองศีล เพื่อกล่าวถึงคุณของศีล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิต เป็นผู้ที่พระราชาทรงไว้วางพระราชหฤทัย คิดจะทดลองว่าถ้าขโมยพระราชทรัพย์ เมื่อจับได้พระราชาก็ทรงลงโทษตนหรือไม่ เมื่อปุโรหิตขโมยทรัพย์และถูกจับได้ พระราชาทรงรับสั่งให้ลงโทษ ปุโรหิตพอใจและได้กล่าวบูชาศีล ว่าเป็นสิ่งประเสริฐสูงสุด และยกเรื่องนาคนูชาศีลด้วยการไม่เบียดเบียนผู้ใด แล้วกราบทูลลาออกบวช

87. มังคลชาต (56/303-309) ปรรากพรหมณ์ผู้รู้ลักษณะผ้าสาฎก เห็นผ้าถูกหนูกัดจึงว่าต้องเอาไปทิ้งป่าช้า เพราะผ้ากลายเป็นสิ่งกาลกิณีไปแล้ว

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์สอนเรื่องการไม่ถือสิ่งมงคลอย่างไม่มีเหตุผล บัณฑิตพึงไม่เป็นคนถือมงคลตื่นข่าว รวมถึงการถือลักษณะธรรมชาติเช่นสุริยคราส จันทรคราส

88. สารัมภชาต (56/310-311) ปรรากโอมสวาทสิกขาบท อ้างถึงนันทิวีสาลชาต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคชื่อสารัมภะ ของพรหมณ์ในนครตักกศิลา เรื่องทำนองเดียวกันกับนันทิวีสาลชาต

89. กุณฑชาต (56/312-315) ปรรากภิกษุผู้มักหลอกลวงรูปหนึ่ง อ้างถึงอุททาลชาต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิตคนหนึ่งได้วักกล่าวดาบสโกงที่ลักเอาทองของภุมมพีคนหนึ่งที่มาฝากไว้เพราะเห็นว่าเป็นนักบวช

90. ออกัตถัญญชาต (56/316-319) ปรรากท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีถูกเพื่อนออกัตถัญญัทหลัง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราณสีเศรษฐีมีสหายเป็นเศรษฐีชาวชนบท แต่ยังไม่เคยพบกัน วันหนึ่งบรรทุกเกวียนห้าร้อยมาขายของให้แก่พราณสีเศรษฐี ซึ่งก็ช่วยรับซื้อไว้ ต่อมาจึงได้ส่งเกวียนสินค้าไปขายยังชนบทให้แก่สหายเศรษฐี แต่สหายไม่ช่วยดูแลคนของพราณสีเศรษฐี ต่อมาเศรษฐีชาวชนบทก็ส่งเกวียนสินค้ามาอีก พวกเขาของพราณสีเศรษฐีต่างโกรธแค้นจึงปล้นเกวียนสินค้าจนหมด

91. ลิตตชาต (56/321-324) ปรรากการบริโภคน้ำจืดที่ไม่ได้พิจารณา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีที่ชอบเล่นสกา มีนักเลงสกาโกงคนหนึ่งมาเล่นด้วย เมื่อแพ้จะเอาลูกสกาใส่ปาก เศรษฐีจึงวางแผนเอาลูกสกาชุบยาพิษ เมื่อถูกพิษก็ให้ยาถอนพิษแล้วสั่งสอนว่าอย่าทำเช่นนั้นอีก

92. มหาสารชาต (56/325-338) ปรรากพระอนาถเถระ ช่วยให้พระราชินีได้แก้วมณีคืนด้วยอุบาย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์บัณฑิตได้ออกอุบายตามหาผู้ขโมยสร้อยมุกดาหารของพระเทวีไป ด้วยการออกอุบายทำเครื่องประดับจากยางไม้ใส่ให้นางวานรตัวหนึ่ง นางวานรที่ขโมยสร้อยไปก็ใส่ออกมาอวดบ้าง พระเทวีจึงได้สร้อยคืน

93. วิสสาส์นโฆชนชาตก (56/339-342) ปรารภการบริโภคด้วยความหวังใจว่าเป็นผู้คุ้นเคย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีเจ้าของคอกวัว มีราชสีห์ตัวหนึ่งมาอาศัยอยู่ใกล้คอก วัวจึงคิดจะกำจัดราชสีห์ ด้วยการหานางเนื้อตัวหนึ่งมาล่อราชสีห์จนคุ้นเคยกัน วันหนึ่งเอายาพิษ ทาตัวนางเนื้อแล้วปล่อยให้ไปใกล้ชิดกับราชสีห์ เมื่อราชสีห์เสียขนนางเนื้อก็ถึงแก่ความตายด้วยความหวังใจ

94. โลมหัสชาตก (56/343-347) ปรารภพระสุนักขัตตะ ผู้มีมิจฉาดบะกล่าวติฉินพระศาสดาว่าเป็น อุตตริมนุสสรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ลอบบวชเป็นอาชีวก ไม่นุ่งผ้า ทนหนาวและร้อนที่สุด ทรมานร่างกาย การกระทำเหล่านี้เป็นการกระทำที่ไร้ประโยชน์ จึงกลับมาถือสัมมาทิฏฐิ

95. มหาสุทิสสนชาตก (56/348-352) ปรารภคำของพระอนนทเถระที่ไม่ให้เสด็จปรินิพพานในพระนครเล็กๆ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามหาสุทิสสนะ เมื่อพระองค์จะเสด็จสวรรคต ได้ตรัสเตือนพระนางสุภัททาเทวีให้ดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท เพราะสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง

96. เศลปัตตชาตก (56/353-369) ปรารภชนบทกัลยาณีสูตร์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสองค์ที่ 100 ของพระราชา พระองค์มิได้ครองราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา จึงได้เดินทางออกจากเมืองไป พร้อมบริวาร 5 คน เมื่อผ่านดงยักษ์นิคนทั้งห้าต่างหลงใหลนางยักษ์นิพลอม พระองค์จึงเดินทางเข้าเมืองเพียงลำพัง นางยักษ์ตามมาจะกินให้ได้ เมื่อพระราชาผู้ครองเมืองทรงเห็นนางยักษ์ก็หลงใหลและพานางเข้าวัง จึงถูกนางจับกินประชาชนจึงยกให้พระโพธิสัตว์ครองเมืองแทน เพราะพระองค์สามารถครองสติได้ดีเยี่ยมไม่ยอมหลงใหลความงามของนางยักษ์

97. นามสิทธิชาตก (56/370-374) ปรารภภิกษุผู้หวังความสำเร็จโดยชื่อ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอาจารย์ที่ศิปาโมกขมีศิษย์ชื่อ ปापกะ ไม่พอใจชื่อของตน จึงมาขอให้อาจารย์เปลี่ยนชื่อให้ อาจารย์จึงให้หาชื่อที่ถูกใจมาบอกอาจารย์ เมื่อศิษย์ออกเดินทางพบคนมากมายที่การกระทำล้วนไม่เกี่ยวกับชื่อ จึงไม่ติดใจเรื่องชื่อของตนเองอีก

98. กุฎวาณิชาตก (56/375-378) ปรารภพ่อค้าโกงคนหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าบัณฑิต ร่วมทำการค้ากับพ่อค้าโกงที่จะส่วนกำไรสองเท่า จึงออกอุบายให้พ่อแอบที่โพรงไม้ทำเป็นเทวดากล่าวเข้าข้างพ่อค้าโกง พ่อค้าบัณฑิตรู้ทันจึงเอาไฟสุ่มให้ออกมาจากโพรงไม้ แล้วแบ่งส่วนกำไรให้เท่ากัน

99. ปโรสหัสสชาตก (56/379-382) ปรารภพระสารีบุตรพยากรณ์ปัญหาที่พระบรมศาสดาได้ตรัสไว้ อ่างถึงสรภังคชาตก

พระโศภิตสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ต่อมาออกบวชเป็นดาบส เมื่อจะสิ้นอายุขัย บรรดาศิษย์ถามถึงธรรมที่อาจารย์บรรลु อาจารย์ตอบว่าน้อยหนึ่งไม่มี ศิษย์ทั้งหลายจึงไม่เคารพ เมื่อศิษย์อาวุโสกลับมาถามหาอาจารย์พบว่าอาจารย์ถึงแก่กาลแล้ว และรู้ว่าบรรดาศิษย์น้องทั้งหลายต่างไม่รู้ธรรมที่อาจารย์บรรลุ จึงคิดว่าไม่มี อาจารย์จึงกลับมาจากพรหมโลกแสดงอานุภาพ ด้วยการยืนอยู่ในอากาศแสดงธรรมแก่ศิษย์

100. อสาดรูปชาดก (56/383-389) ปรรากุบาสิกานามสุปวาสาผู้เป็นธิดาโกสสิกษัตริย์ พระมารดาของพระสิวลีกุมารต้องอุ้มพระครรภ์ถึง 7 ปี และทนเจ็บพระครรภ์ถึง 7 วัน

พระโศภิตสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระโอรสของพระเจ้าพาราณสี พระเจ้าโกศลทรงสำเร็จโทษพระเจ้าพาราณสีแล้วยึดเมืองจับพระมเหสีของพระเจ้าพาราณสีมาเป็นมเหสีของตน พระโอรสหนีไปได้ และกลับมาจะรบกับพระเจ้าโกศล แต่พระราชมารดาออกอุบายให้ล้อมเมืองตัดเส้นทางติดต่อการส่งข้าวน้ำทำให้ชาวเมืองลำบากจึงจับพระเจ้าโกศลสำเร็จโทษและเปิดให้พระโอรสเสด็จเข้าเมืองได้

101. ปโรสธชาดก (56/390-391) เนื้อเรื่องเหมือน ปโรสหัสสชาดก

102. ปันณิกชาดก (56/392-395) ปรรากุบาสกพ่อค้าผัก คิดจะลงใจจิตดา

พระโศภิตสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาเห็นพ่อค้าผักคิดจะลงใจจิตดาด้วยการชวนไปเก็บผักในป่า แล้วทำเป็นปรารณนาง นางร้องไห้และรู้จักการรักษนวลสงวนตัว พ่อค้าจึงพานางกลับบ้านและหาคู่ให้แก่นาง

103. เจริชาดก (56/396-398) ปรรากุทานอนาถปิณฑิกเศรษฐี ไปพบโจรกลางทางจึงไม่แวะพัก

พระโศภิตสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีเดินทางไปหมู่บ้านหนึ่ง พบโจรระหว่างทางจึงไม่หยุดพัก แต่รีบเดินทางกลับถึงเรือนตนได้อย่างปลอดภัย

104. มิตตวินทชาดก (56/399-401) เนื้อเรื่องเหมือน มิตตวินทชาดก (ลำดับที่ 82)

105. ทุพพลกัญฐชาดก (56/402-404) ปรรากุภิกษุขลาดรูปหนึ่ง

พระโศภิตสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา เห็นนายหัตถาจารย์มัดข้างไว้กับเสาตะลุงบังคับให้ข้างนี้ แต่ข้างกลัวตายกลับทำลายเสาและไล่กวาดชาวบ้าน รุกขเทวดาจึงให้ออวาทว่าไม่ให้กลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว

106. อุทัญจนินชาดก (56/405-408) ปรรากุเรื่องการค้าโลมของกุลลุมาริกา อ้างถึง จุฬนารทกัสมปชาดก

พระโศภิตสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส พานบุตรออกบวชไปอยู่ในป่า ดาบสน้อยไปหลงใหลหญิงนางหนึ่ง บิดาจึงปล่อยให้ทั้งสองไปใช้ชีวิตในเมือง แต่บอกกับบุตรว่าเมื่อใดที่หญิงนั้นใช้เจ้าไปหาปลาหาเนื้อมาให้ก็ให้หนีกลับมาหาพ่อ ไม่นานบุตรก็กลับมาหาดาบสและมาบวชอีก

107. สาลิตตกชาดก (56/409-413) ปรรวมภิกษุผ่านทางสรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์บัณฑิตได้หาวิธีสกัดกั้นอำมาตย์คนหนึ่งไม่ให้พูดมาก ด้วยการหาบุรุษง่อยผู้มีวิชาสาลิตตศิลป์ ศิลปะในการติดก้อนกรวด มาติดซี่แพะเข้าปากอำมาตย์ทุกครั้งที่อยู่ปากพูด

108. พาหิยชาดก (56/414-417) ปรรวมเจ้าลิจฉวีองค์หนึ่ง มีพระรูปร่างงาม แต่มีหม่อมที่อ้วนตุ้ตะ ในชาติก่อนก็เช่นกัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์บัณฑิตของพระเจ้าพาราณสี วันหนึ่งพระเจ้าพาราณสีทรงเห็นหญิงอ้วนผู้หนึ่งกระมิดกระเมี้ยนถ่ายที่ลานโล่ง จึงทรงคิดว่าวัตถุของนางจักต้องบริสุทธิและนางจะให้บุตรที่มีบุญ จึงให้นางมาเป็นมเหสี

109. กุณฑกปฐชาดก (56/418-422) ปรรวมคนทุกคนตะคนหนึ่งหมั้นนำขนมมาถวายพระศาสดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวดาสถิตที่ต้นละหุ่ง ชายยากจนเอาขนมรำมาถวายพระโพธิสัตว์ จึงให้ไปขุดทองที่รอบๆต้น ชายผู้ยากไร้ก็กลายเป็นเศรษฐี

110. สัพพสหารกปัญหา (56/423-423) ปัญหาในเรื่องเครื่องประดับอบด้วยกลิ่นหอมทุกอย่าง มีใน มหาอุมมังคชาดก

111. คัทธกปัญหา (56/425-426) มีใน มหาอุมมังคชาดก

112. อมราเทวีปัญหา (56/426-426) มีใน มหาอุมมังคชาดก

113. สีคาลชาดก (56/427-430) ปรรวมพระเทวทัต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา มีมาจิ้งจอกตัวหนึ่งแอบเข้าไปขโมยกินเนื้อกินปลาที่เขาพลีกรรมแก่ยักษ์ แล้วออกไปไม่ได้ จึงหลอกจะให้เงินแก่พราหมณ์

114. มิตจินติชาดก (56/431-434) ปรรวมหลวงตาสององค์ที่เกียจคร้านและติดที่อยู่

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมิตจินติ บอกเพื่อนคือพหูจินติและอัปจินติให้ย้ายไปอยู่ที่อื่น แต่ทั้งสองไม่ยอมย้ายไป จนทั้งสองถูกจับตัว มิตจินติต้องช่วยด้วยการหลอกล่อจนชาวบ้านเห็นว่าปลาทั้งสองหลุดออกมาได้ จึงยกขายออก ทั้งสองจึงพ้นจากการถูกจับไป

115. อนุสาสิกชาดก (56/435-438) ปรรวมภิกษุณีอนุสาสิกาที่ชอบพริ้วสอนผู้อื่นแต่ตนเองไม่ปฏิบัติ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกจำฝูง มีบริวารหลายร้อยตัว มีนางนกตัวหนึ่งชื่ออนุสาสิกา คอยบอกนางนกอื่นไม่ให้ไปหาอาหารในทางป่าใหญ่ แต่นางชอบไปเพราะมีเมล็ดข้าวและถั่วมากมาย วันหนึ่งถูกเหยียนที่วิ่งมาโดยเร็วทับตาย

116. ทูพพจชาดก (56/439-441) ปรารภภิกษุว่ายากรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนักพ่อนในทางกระโดดข้ามหอก มีคนที่ไม่ประมาณตนเป็นอาจารย์ วันหนึ่งอาจารย์เมาเหล้าแล้วคิดจะกระโดดข้ามหอก 5 เล่ม ทั้งๆ ที่มีความรู้กระโดดข้ามได้เพียง 4 เล่มเท่านั้น

117. ติตติรชาดก (56/442-444) ปรารภภิกษุชื่อโกกาลิกะ อ้างถึง ตักการิชชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทศปาโมกษ์ของดาบสกลุ่มหนึ่ง มีดาบสปากกล้าชอบพูดออกคำสั่งบอกดาบสจอมอีกรูปหนึ่งที่กำลังฝ่าฝืนให้ทำตามที่ดินบอก ทำให้ดาบสจอมเกิดบันดาลโทสะเอามีดฟันดาบสปากกล้าตาย

118. วิฎฎกชาดก (56/445-450) ปรารภการใช้ปัญญาแก้ปัญหา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกะจาบ ถูกนายพรานจับไปขังไว้ในกรงเพื่อจะเอาไปขาย นกกะจาบทำอุบายอดอาหารให้ร่างกายผ่ายผอมและฉวยโอกาสหนีออกมาได้เมื่อนายพรานเผลอเปิดกรง

119. อกาลราวิชาดก (56/451-453) ปรารภไถ่ขันไม่ถูกเวลา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ทศปาโมกษ์สอนศิษย์เรื่องไถ่ขันรู้จักเวลาและไถ่ขันไม่รู้จักเวลาและถูกฆ่าตายในที่สุด

120. พันธนมอกขชาดก (56/454-462) ปรารภนางจิณฺจมาณวิภา ผู้ไม่อิมด้วยเมถุนธรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตรูปงาม ถูกพระอัครมเหสีผู้มักมากในกามคุณของพระเจ้าพาราณสีใส่ความว่าทำร้ายนาง ปุโรหิตจึงกราบทูลพระราชาเรื่องความมักมากในกามของพระอัครมเหสี ทำให้ตนพ้นจากการถูกใส่ร้าย

121. กุสนาพิชาดก (56/463-468) ปรารภประโยชน์ของการคบมิตร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกุสนาพิเทวดาอยู่ที่กوهฎาคาในอุทยานของพระราชาสนิทสนมกับรุกขเทวดาตันรุจมงคล เมื่อพระราชามีรับสั่งให้หาเสาไม้แก่น จึงคิดจะตัดตันรุจมงคล กุสนาพิเทวดาจึงปลอมตัวเป็นกิ้งก่าวิ่งไปมาในเสาไม้ให้เห็นว่าไม้รุจมงคลกลวง

122. ทุมเมธชาดก (56/469-474) ปรารภคนโง่ได้ยศไม่เป็นประโยชน์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาช้างที่มีความสามารถ ถูกพระยามคธราชผู้เป็นนายคิดแกล้งให้ตกเหวตาย จึงหนีไปอยู่กับพระราชาองค์อื่นที่มีคุณธรรม

123. นังคสิสชาดก (56/475-479) ปรารภคนโง่ที่ไม่รู้ข้อที่ควรหรือไม่ควรกล่าว

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ทศปาโมกษ์พยายามจะสอนลูกศิษย์ผู้โง่เขลาให้มีปัญญา แต่ไม่สำเร็จ

124. อัมพชาดก (56/480-483) ปรรณบัณฑิตควรพยายามรำไป

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี สรรเสริญฤาษีที่สละร่างกาย ตักน้ำเป็นทานให้แก่สัตว์ในฤดูแล้ง

125. กฏาหกชาดก (56/484-490) ปรรณทาสที่ชอบไอ้อวด

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาเศรษฐี มีทาสคนหนึ่งชอบไอ้อวด แอบไปอ้างตัวว่าเป็น ลูกของตน จนไปได้ธิดาของเพื่อนเศรษฐีเป็นภรรยา วันหนึ่งเดินทางไปเยี่ยมทาส จึงได้บอกความลับเกี่ยวกับทาสให้แก่ภรรยาของเขา เพื่อชู้เวลาที่ทาสทำไอ้อวด จู้จู้รำคาญ

126. อสิลักขณชาดก (56/491-497) ปรรณเหตุอย่างเดียวกันแต่ได้ผลต่างกัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าพรหมทัต คิดอุบายได้นาง ราชธิดาของพระเจ้าพรหมทัตเป็นมเหสีด้วยการจาม แต่พราหมณ์ผู้ตรวจลักษณะดาบกลับจุมูก แหว่งเพราะการจามเช่นกัน

127. กลันทุกชาดก (56/498-500) ปรรณสกุลของนายกลันทุกะ มีเนื้อเรื่องคล้ายกับ กฏาหก ชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ให้นำคนแบกเต้าตามสืบทาสที่หนีออกจากบ้านไปอ้าง ตนเป็นลูกเศรษฐี

128. มุสิกชาดก (56/501-504) ปรรณผู้เอาธรรมบังหน้า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาหนู ปราบสุนัขจึงจอกซึ่งอ้างตนว่าเป็นผู้มีศีล แต่ หลอกกินหนูปริวารของตน

129. อัคคิกชาดก (56/50-507) ปรรณสุนัขจิ้งจอกเจ้าเล่ห์ มีเนื้อเรื่องคล้ายกับ มุสิกชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาหนู ติเตียนสุนัขจิ้งจอกที่หลอกกินบริวารของตน

130. โกสิยชาดก (56/508-512) ปรรณมารยาของหญิงทุศีล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ทศปาโมกข์สอนศิษย์ให้ปรุงยาแก้ไข้มารยาของ ภรรยาที่แอบมีชู้และไม่ยอมทำงาน

131. อสัมปทานชาดก (56/514-521) ปรรณเรื่องความอกตัญญู

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสังขเศรษฐี อุปถัมภ์เพื่อนบิณฑิเศรษฐีผู้ตกยาก ต่อมาเมื่อ สังขเศรษฐีตกยากบ้างกลับไม่ได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนผู้ไม่รู้จักบุญคุณ

132. ปัญจภีรูกชาดก (56/522-526) ปรรณการประเล้าประโลมของธิดามาร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชโอรสองค์สุดท้ายต้องมีความเชื่อมั่นในคำสอนของพระ ปัจเจกพุทธ จึงรอดพ้นไปจากเงื้อมมือของรากษส และได้ครองเมืองตักสิลา

133. **ฆตาสนชาดก** (56/527-530) ปรากรภักยเกิดจากที่พักของพระภิกษุรูปหนึ่ง
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานก พาบวิวารหนีพระยานาคที่พันไฟจะฆ่าฝูงนกให้
หนีไปได้ แต่นกที่ไม่เชื่อฟังก็ถึงแก่ความตาย
134. **ฉมานโสธนชาดก** (56/531-533) ปรากรภษุเกิดจากการสมาบัติ คล้ายกับ **ปโรสหัสสชาดก**
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสเจ้าคณะ ลิ่นซีฟไปเกิดในพรหมโลก กลับมาสอน
ศิษย์ซึ่งไม่เชื่อกันอยู่แต่ก่อน
135. **จันทมาชาดก** (56/534-535) ปรากรภผู้เป็นถึงอกัสสพรหม
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสเจ้าคณะ ลิ่นซีฟไปเกิดในพรหมโลก กลับมาสอนวิธี
กสิณแก่ศิษย์
136. **สุวรรณหังสชาดก** (56/536-540) ปรากรภโลกมากลาหมาย
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหงส์ทอง กลับไปให้ชนทองแก่ภรรยา ภรรยาจับถอนขน
จนหมด ขนทองจึงกลายเป็นเพียงขนนกธรรมดา
137. **พิพพชาดก** (56/541-546) ปรากรภวิธีปราบผู้เบียดเบียน
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่างสลักหิน ไปทำไม้ตรึงติดกับหนู ซึ่งในชาติก่อนเป็นผู้มี
ทรัพย์มาก ต่อมาเมื่อมีแมวมารังควาญ ช่างสลักหินช่วยปราบแมวนั้นจึงได้ทรัพย์จากหนูเป็นอันมาก
138. **โคธชาดก** (56/547-550) ปรากรภฤาษีหลอกกินตะกวด
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาตะกวด รู้เท่าดาบสผู้ลวงจะฆ่ากิน
139. **อุกโตภัตถชาดก** (56/551-554) ปรากรภผู้มีมีความโลภยอมเสียหายหมดทุกอย่าง
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา กล่าวติเตียนพรานเบ็ดซึ่งจับขายเพราะความ
โลภ เมื่อเข้าใจว่าตกได้ปลาตัวใหญ่ เลยให้ภรรยาไปทะเลาะกับเพื่อนบ้าน แท้จริงเบ็ดไปเกี่ยวตอ
ใหญ่ได้นำเมื่อดำน้ำลงไปปลดเบ็ด กระทบกับตอไม้แตก
140. **กาคชาดก** (56/555-560) ปรากรภการประพฤติประโยชน์แก่พระญาติ
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยากา ช่วยฝูงกาที่ถูกปูโรหิตอาฆาตให้พ้นภัยด้วยการ
กราบทูลพระราชาว่ากาไม่มีมันเหลว ที่จะเอาไปรักษาช่างถูกไฟไหม้ได้ และอธิบายเรื่องการ
อาฆาตของปูโรหิต
141. **โคธชาดก** (56/561-564) ปรากรภคบคนชั่วไม่มีความสุข
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาตะกวด ห้ามไม่ให้บุตรของตนคบกับกิ้งก่าที่
ประพฤติชั่ว แต่บุตรไม่เชื่อฟัง ภายหลังกิ้งก่าพานายพรานไปฆ่าตะกวดทั้งฝูง

142. **สีกาลชาดก** (56/565-568) ปรารภทำอุบายนอนตาย
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุนัขจิ้งจอก รู้เท่านักเลงสุราซึ่งคิดทำร้ายด้วยการแก้งทำ
เป็นตาย
143. **วิโรจนชาดก** (56/569-573) ปรารภผู้ลอกเลียนแบบโดยไม่คำนึงถึงฐานะของตนเอง
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาราชสีห์ ดิเตียนสุนัขจิ้งจอก ที่คิดเลียนเอาอย่าง
จนถูกช่างกระบี่บดตาย
144. **นังคภูริชาดก** (56/574-577) ปรารภการบำเพ็ญตบะที่ผิด
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ตั้งเพียรบูชาไฟก็ไม่เห็นผล จึงเอาไปทิ้งน้ำเสีย
และเลิกการบูชาไฟ
145. **ราชชาดก** (56/578-581) ปรารภพูดเพื่อเจ้าเพราะความเขลา
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกแขกเต้า ช่วยดูแลภรรยาของพราหมณ์ วันหนึ่งนาง
พราหมณีคบชู้ นกผู้น้องจะไปบอกพราหมณ์ แม้พี่จะห้ามแล้วก็ไม่เชื่อฟัง
146. **กาคชาดก** (56/582-586) ปรารภภิกษุแก่ผู้โง่เขลา
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสมุทเทวดา ห้ามฝูงกาไม่ให้พยายามวิดมหาสมุทรเพื่อ
ตามหาเพื่อนของตนตกลงไปตายด้วยความโง่เขลา
147. **ปุปผรัตตชาดก** (56/587-590) ปรารภภิกษุผู้กระสัน ซึ่งหลงใหลมาตุคามจนทำความผิด
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอากาศเทวดา ห้ามบุรุษยากจนไม่ให้ลักดอกค้ำมาให้
ภรรยาของตนทอเป็นผ้า แต่เขาไม่เชื่อฟังจึงถูกจับและถูกลงโทษจนถึงแก่ความตาย
148. **สีกาลชาดก** (56/591-597) ปรารภสุนัขเข้าไปอยู่ในห้องข้าง
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุนัขจิ้งจอก หลงกินเครื่องในอยู่ในห้องข้างจนเกือบตาย
เลยรู้สึกตนตัดความโลภได้
149. **เอกปณณกชาดก** (56/598-606) ปรารภต้นไม้ใบเดียว เพื่อปราบคนดี
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี และได้สอนพระราชากุมารให้ละ
พยศร้ายด้วยการแสดงความขมของหน่อสะเดาที่แม้จะเป็นเพียงหน่อแต่ก็มีความขมมาก
150. **สัจฉิวชาดก** (56/607-614) ปรารภโทษที่ยกย่องอัสตินุรุษ
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ทศปาโมกข์ กล่าวถึงศิษย์ที่รู้วิชาการชุบสิ่งมีชีวิต
ให้ฟื้น ศิษย์ไปชุบเสือที่ตายให้ฟื้นขึ้น ตนเองจึงถูกเสือกัดตาย
151. **ราชาวาทชาดก** (57/2-9) ปรารภผู้เป็นพระราชอา อ่างถึง **เตสกุณชาดก**
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ได้ประจันหน้ากับพระเจ้าพัลลิกะที่ทาง
เกวียน ซึ่งไม่มีทางที่รถจะหลีกกันได้ จึงกล่าวสรรเสริญพระราชอาของตนเพื่อให้อีกฝ่ายยอมหลีก

ทางให้ เพราะการประพடுத்தกรรมของพระเจ้าพรหมทัตวิเศษกว่าพระยาพัลลิกะ

152. สีกาลชาดก (57/10-16) ปรรณการทำให้ไม่พิจารณา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ ตำนานราชสีห์น้องชายที่กระทำการสิ่งใดๆ โดยปราศจากความพิจารณาใคร่ครวญ

153. สุกรชาดก (57/7-21) ปรรณการไม่รู้จักกำลังของตน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ ถูกสุกรทำรบกวนก็โกรธสมเพชจึงรับคำท้า ญาติของสุกรแนะนำให้เกลือกตัวด้วยโคลน ราชสีห์เป็นสัตว์สะอาดจึงหนีไปด้วยความรังเกียจ

154. อูรคชาดก (57/22-27) ปรรณผู้มีคุณธรรมสูง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส สอนให้ครูทักกับนาคเป็นสามัคคีกัน

155. ภัคคชาดก (57/28-33) ปรรณการจามและที่มาของคำกล่าวโต้ตอบ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรานหมณ์ ปรานยักษ์ที่จะมาจับกินเป็นอาหารได้ และสอนยักษ์ให้ตั้งอยู่ในศีล 5 โดยเฉพาะการไม่ฆ่าสัตว์

156. อลีนจิตชาดก (57/34-43) ปรรณกัลยาณมิตร อ่างถึงสังวรชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชโอรสพระเจ้าพาราณสี อาศัยพระยาช่างเผือกที่เคยเลี้ยงดูกันมาตั้งแต่พระราชบิดายังทรงพระชนม์ชีพ ช่วยจับพระเจ้าโกศลผู้เป็นศัตรูได้

157. คุณชาดก (57/44/53) ปรรณมิตรธรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ นับถือสุนัขจิ้งจอกซึ่งช่วยชีวิตไว้ได้ด้วยการเลี้ยงดูสุนัขจิ้งจอกตอบแทน

158. สุนัขชาดก (57/54-60) ปรรณภิกษุสองรูปที่ดูร้ายแต่สามัคคีกัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชเสวก แสดงให้พระราชาเห็นว่าม้าโกง ย่อมผูกมิตรกับม้าโกงได้ทันที

159. โมรชาดก (57/61-70) ปรรณนกยูงเจริญพระปริตให้หลุดพ้นจากการหลงใหลมาตุคาม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกยูงทอง ติดบ่วงเพราะหลงเสียงมาตุคาม

160. วินิลกชาดก (57/71-75) ปรรณการเลียนแบบของพระเทวทัต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าวิเทหราช วินิลกบักชีกล่าวเปรียบตนว่าเป็นเช่นพระเจ้าวิเทหราชที่มีม้าอาชาไนยเทียมรถให้ ลูกหงส์จึงปล่อยให้วินิลกถูกลูกกากลับไปยังที่อยู่เดิมของตน กลับเป็นโทษแก่ตนเอง

161. อินทสมานโคตตชาดก (57/76-80) ปรรณการสมาคมกับสัตว์ร้าย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระดาบสเจ้าคณะ ดีเตียนดาบสตนหนึ่งซึ่งเลี้ยงช้าง และไว้ใจสัตว์เดียรฉาน วันหนึ่งจึงถูกช้างกระทืบตาย

162. **สันถวชาดก** (57/81-84) ปรรวการบุชาไฟยอมนำความหายนะมาสู่ตน อ้างถึง **นังคภูริชาดก**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี หลงบูชาไฟ ไฟไหม้บรรณศาลาหมดทั้งหลัง

163. **สุสิมชาดก** (57/85-93) ปรรวภพกตยริถีที่ค้อยขัดขวางการถวายทานแด่พระบรมศาสดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรปุโรหิต เพียรเล่าเรียนวิชาการกล่อมช้างจนได้ตำแหน่งของบิดาคืนมา

164. **คิซมชาดก** (57/94-98) ปรรวภิกษุรูปหนึ่งเลี้ยงมารดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาแฉ่ง ได้ตอบแทนคุณเศรษฐีผู้ช่วยให้รอดพ้นจากการหนาวตาย

165. **นกุลชาดก** (57/99-102) ปรรวการคบมิตร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี สอนให้งูและพังพอนมีความสามัคคีกัน

166. **อุปสาพชาดก** (57/103-107) ปรรวภพราหมณ์ผู้ถือความบริสุทธิ์ของป่าช้าว่าไม่ควรยึดถือมาเป็นอารมณ์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี แสดงความเรื่องที่เขาว่าไม่ควรยึดถือมาเป็นอารมณ์

167. **สมิทธิชาดก** (57/108-112) ปรรวการไม่รู้เวลาตาย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี ถูกนางเทพธิดาเกี่ยวพานแต่ไม่หลงไหลคล้อยตามนาง

168. **สกุณคมิชาดก** (57/113-116) ปรรวภพเหยี่ยวนกเขา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกมูลไก ถูกเหยี่ยวเฉี่ยวไปแล้วพ้นภัยได้

169. **อรกชาดก** (57/117-121) ปรรวการแผ่เมตตา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษีเจ้าคณะ สอนศิษย์ให้เจริญเมตตาจิต

170. **กกัณฏกชาดก** (57/122-122) ปรรวภพความทะนงตนของกิ้งก่าเมื่อได้ทรัพย์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต ทูลอธิบายเรื่องกิ้งก่ากำเริบเพราะทรัพย์กึ่งมาสก ถวายพระเจ้าวิเทหราช

171. กัลยาณธรรมชาดก (57/124-129) ปรรณผู้มีกัลยาณธรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี วันหนึ่งออกจากบ้านไปทำธุระ แม่นายมาเยี่ยมลูกสาวผู้เป็นภรรยา เข้าใจว่าลูกเขยไปบวชจึงบอกใครๆ ว่าเศรษฐีไปบวชแล้วเมื่อเศรษฐีกลับมาทราบเรื่องก็คิดจะออกบวชจริงๆ

172. ทัทพรชาดก (57/130-134) ปรรณราชสีห์กับสุนัขจิ้งจอก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นลูกของพระยาราชสีห์ ถูกสุนัขจิ้งจอกส่งเสียงร้องแข่งกับราชสีห์ แต่เหล่าราชสีห์ไม่ร้องแข่งตอบเพราะเห็นว่าสุนัขจิ้งจอกเป็นสัตว์ที่ต่ำกว่า

173. มัทกภูชาดก (57/135-138) ปรรณภิกษุหลอกลวงรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี มีวานรป่าห่มจีวรปลอมตัวเป็นมาณพน้อยเข้าไปในศาลาจะผิงไฟ แต่ถูกจับได้จึงไล่ไป

174. ทุพภิกษุมัทกภูชาดก (57/139-142) ปรรณการคบคนชั่วเป็นมิตร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ ให้ทานน้ำแก้วนรแต่วานรกลับถ่ายอุจจาระรดศีรษะ

175. อาทิจจุปฏฐานชาดก (57/143-145) ปรรณภิกษุหลอกลวงรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ออกบวชเป็นฤาษีเจ้าคณะ กล่าวติเตียนสิ่งซึ่งปลอมตัวเป็นผู้ถือศีล

176. กฬายมฏฐิชาดก (57/146-150) ปรรณพระเจ้าโกศล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชเสวก กราบทูลอธิบายแต่พระราชินี ถึงโทษของการยกพลในฤดูฝน ซึ่งจะทำให้เกิดการสูญเสียมากกว่าจะได้ประโยชน์

177. ดินทุกชาดก (57/151-155) ปรรณพระปัญญาของพระบรมศาสดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร พาบริวารไปกินผลมะพลับ ถูกพวกมนุษย์ล้อมไว้ พระยาวานรผู้มีปัญญาได้ปลอบบริวารไม่ให้เกิดความกลัว เพราะหลานที่เป็นเสนาวานรจะต้องมาช่วยให้พ้นภัย

178. กัจฉปชาดก (57/156-160) ปรรณการอาลัยในที่อยู่ของตน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่างปั้นหม้อ สั่งสอนหมู่มนุษย์ไม่ให้เอาเยี่ยงเตาที่มัวอาลัยอาวรณ์ในที่อยู่ เตาจึงตายเพราะมุดลงไปอยู่ในดินและไม่ยอมย้ายไปจากสระที่แห้งแล้ง

179. สดตธรรมชาดก (57/161-166) ปรรณสตรกรรมมาณพ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนจันทาล สดตกรรมมาณพผู้เกิดในตระกูลพรหมณ์ ไม่มีเสบียงจึงขออาหาร คนจันทาลได้แบ่งข้าวให้ แต่สตรกรรมมาณพกินแล้วกลับรังเกียจ ถึงกับอาเจียนเป็นโลหิตด้วยความคับแค้นเรื่องชนชั้นวรรณะ

180. ทูททชาดก (จันทกชาดก) (57/167-170) ปรรภาการถวายนานเป็นคณะ
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษีเจ้าคณะ แสดงคุณของท่านที่
ทำด้วยความเลื่อมใส
181. อสทิสชาดก (57/171-179) ปรรภาการออกผนวชเพื่อคุณยิ่งใหญ่
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอสทิสกุมาร ถูกอนูชาคิดร้าย แต่ตนเองกลับช่วยอนูชาสู้รบ
กับศัตรู แล้วออกผนวช
182. สังคามาวจรชาดก (57/180-186) ปรรภพระนันทเถระผู้อดทนต่อคำสอน
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนายหัตถาจารย์ ฝึกช่างให้ชำนาญในการสงคราม
183. วาโลทกชาดก (57/187-191) ปรรภคนที่ดื่มสุราเจือจาง แต่กลับแสดงกิริยาไม่สำรวม
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชเสวก ทูลชี้แจงแก่พระราชาม้าสินธพมีอาการแปลก
กับลา
184. คิริทัตตชาดก (57/192-195) ปรรภการคบคนผิด อ้างถึง มหิลามุขชาดก
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชเสวก ทูลชี้แจงแก่พระราชาสามราชให้แก่ไข่ม้าที่เดิน
เลี่ยนแบบตามคนเลี้ยงม้าที่มีขาพิการ
185. อนภิตติชาดก (57/196-199) ปรรภจิตไม่ซุนมัวจิตซุนมัว
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ สอนศิษย์ที่เลื่อมจากความจำหลังจากมีครอบครัว
เพราะมีจิตใจซุนมัว ครุ่นคิดแต่ความปรารถนาทางโลก
186. ทธิวาทนชาดก (57/200-208) ปรรภภิกษุที่คบพวกผิด
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชเสวก ทูลชี้แจงเหตุที่มะม่วงเปลี่ยนรสเพราะมีต้นสะเดา
ล้อมรอบอยู่
187. จตุมัญจฐชาดก (57/209-212) ปรรภภิกษุรูปหนึ่งเป็นที่รังเกียจในหมู่ภิกษุสงฆ์ด้วยกันเพราะ
มีพฤติกรรมไม่ดี
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ตีเตียนสุนัขจิ้งจอก ซึ่งสอดเข้าไปพุดกับหงส์
อันเป็นการไม่เหมาะสม
188. สีหโกฏฐกชาดก (57/213-215) ปรรภพระโกกาลิกะ
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ สอนบุตรอันเกิดจากนางสุนัขจิ้งจอก ไม่ให้แปลง
เสียงเพื่อมิให้ใครรู้ว่าตนมิใช่ลูกที่เกิดจากแม่ราชสีห์
189. สีหจัมมชาดก (57/216-218) ปรรภพระโกกาลิกะ
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชวานา ถูกพ่อค้าเอาหนังราชสีห์มาคลุมลาปลอมไปกิน
ข้าวในนา แต่ในที่สุดถูกจับได้เพราะเสียงร้องของตน

190. สิลานีสั่งซขาดก (57/219-223) ปรารภอุบาสกผู้มีศรัทธาคนหนึ่ง
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสมุทรวทวดา ช่วยผู้มันในศีลซึ่งเรือแตกให้พ้นภัย
191. รุทกขาดก (57/224-227) ปรารภการหลงไหลมาตุคาม
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชา ทรงช่วยให้ปุโรหิตซึ่งอรุทกะคืนดีกับภรรยาที่ไม่ค่อยปกติ
192. สิริกาลกรรณิชาดก (57/228-228) ปรารภสิริกับกาลกรรณิ
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต ทูลชี้แจงเรื่องสิริกับกาลกรรณิถวาย
พระเจ้าวิเทหราช มีใน มหาอุมมังคชาดก
193. จุลลปทุมชาดก (57/229-238) ปรารภภิกษุผู้กระสัน อ้างถึง อุมมาทันตีชาดก
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชาผู้จงรักภักดีต่อชายา แต่ชายาลอบเป็นชู้กับ
โจรพิการ แล้ววางแผนปล้ำพระสวามีตกเขา พระราชาผู้รักภักดีได้รับการช่วยเหลือ จนกลับมาครอง
เมืองได้ เมื่อพบนางกับชายชู้จึงกล่าวประจานแก่ชาวเมือง
194. มณีโจรชาดก (57/239-245) ปรารภพระเทวทัต
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคฤหบดี พาภรรยาไปในเมืองพาราณสี ถูกหาว่าเป็นโจร
โดยถูกพระเจ้าอธรรมิกราชใส่ความ เพื่อต้องการภรรยาของพระโพธิสัตว์
195. ปัพพตูปัตถชาดก (57/246-250) ปรารภพระเจ้าโกศลเรื่องจิตใจของสตรี
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชเสวก กราบทูลให้พระราชางดโทษนางสนมและ
อำมาตย์ซึ่งลอบเป็นชู้กัน
196. วลาหกัสนชาดก (57/251-257) ปรารภภิกษุผู้กระสันรูปหนึ่ง
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นม้าวลาหก พาพวกพ่อค้าที่เรือแตกไปส่งถึงที่อยู่ โดยไม่ตก
เป็นเหยื่อของยักษ์นี้ได้ เพราะไม่หลงไหลรูปแปลงของนางยักษ์เหล่านั้น
197. มิตตามิตตชาดก (57/258-261) ปรารภผู้เป็นมิตรและมีไม้มิตร
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษีเจ้าคณะ สอนศิษย์ให้รู้ชนิด
ของคนที่เป็นมิตรและศัตรู
198. ราชชาดก (57/262-265) ปรารภเรื่องจริงแต่ไม่ดี ไม่ควรพูด
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกแขกเต้า มีน้องชายที่ไม่เชื่อฟังคำสอน บอกพราหมณ์ว่า
นางพราหมณีมีชู้จึงถูกนางพราหมณ์ฆ่าตาย
199. คหปติชาดก (57/266-270) ปรารภความมักมากของมาตุคาม
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคฤหบดี จับนายบ้านซึ่งลอบเป็นชู้กับภรรยาของตนที่อ้าง
ว่ามาทวงหนี้ แล้วประจานให้ทั้งสองเลิกประพฤดิชั่ว

200. สารุสสีลชาดก (57/271-274) ปรารภเลือกเอาผู้มีศีลมาเป็นเขย
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทิดาปาโมกข์ แนะนำศิษย์ให้เลือกนุรุชที่จะมาเป็นเขย ให้เลือกผู้มีศีล
201. พันธนาครชาดก (57/275-280) ปรารภเครื่องจองจำคือบุตรและภรรยา
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนรับจ้างทำงาน มีศรัทธาจะบวชเป็นฤาษี ถูกภรรยาขอผิดผอน จนต้องหนีไป และได้บวชสมความตั้งใจที่สุด
202. เกฬีสลชาดก (57/281-285) ปรารภปัญญาสำคัญกว่าร่างกาย
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอินทร์ ทรมานพระราชาซึ่งขบถล้นคนหรือสัตว์แก่ ๆ ให้ละพยศ
203. ชันธปริตตชาดก (57/286-291) ปรารภพระปริตป้องกันสัตว์ร้ายต่าง ๆ
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษีเจ้าคณะ สอนศิษย์ให้แผ่เมตตาจิตในตระกูลพระยางูทั้ง 4
204. วีรกชาดก (57/292-295) ปรารภโทษเอาอย่างผู้อื่น
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกาน้ำ ห้ามมิให้กาบกเลียนเอาอย่าง กาบกไม่เชื่อ คิดหาอาหารอย่างกาน้ำ จึงติดสาหร่ายตาย
205. คังเคยยชาดก (57/296-299) ปรารภผู้ชอบใจอวด
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทพยดา ได้รู้เห็นปลาทั้งสองไปถามเต่าว่า เราทั้งสองนี้ใครงามกว่าใคร เต่าบอกว่าตัวเองงามที่สุด ปลาทั้งสองรังเกียจจึงหนีไป
206. กुरुคมิตชาดก (57/300-303) ปรารภการร่วมมือกัน
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกวาง เป็นสหายกับเต่าและนกช่วยชีวิตแก่กันได้
207. อัสสกชาดก (57/304-309) ปรารภการหลงใหลมาตุคาม
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ช่วยพระราชาให้หายอาลัยในพระมเหสี ซึ่งสิ้นพระชนม์ไปเกิดเป็นหนอน
208. สุงสูมารชาดก (57/310-313) ปรารภผู้ไม่มีปัญญา
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร ถูกจระเข้ลวงไปจะเอาหัวใจ กลับลวงจระเข้ให้พามาส่งได้
209. กักกรชาดก (57/314-316) ปรารภผู้ฉลาดเอาตัวรอดได้
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นนายพรานเพียรดักไก่ แต่ไก่มีปัญญาไม่ยอมติดกับดักนั้น

210. กัณฑ์คลกชาดก (57/317-320) ปรารภภิกษุเสี้ยนเอาอย่างพระสุคต
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกหัวขวาน ห้ามนกกระไนไม่ให้เอาอย่าง นกกระไนไม่เชื่อ
ขึ้นเจาะไม้แข็งจนสมองแตกตาย
211. โสมทัตตชาดก (57/321-325) ปรารภพระโลพูทหายีเถระผู้ไม่มีปัญญา
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพราหมณ์ ฝึกซ้อมบิดาให้ทูลขอโคพระราชา สิ้น
เวลา 1 ปีก็ยังพูดไม่คล่อง
212. อัจฉิภูฏมัตตชาดก (57/326-330) ปรารภนางพราหมณ์มีชู้
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทนต์บุรุษ บอกให้พราหมณ์รู้ความลับของนางพราหมณ์ที่มี
ชู้ สามีจึงคาดโทษมิให้ภรรยาประพฤดิชั่วอีก
213. ภรชชาดก (57/331-337) ปรารภประทุษร้ายผู้มีศีลยอมวิบัติ
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสเจ้าคณะ เกิดวิวาทเรื่องชิงต้นไม้ที่อาศัย เกิดความ
สังเวชจึงกลับป่าหิมพานต์
214. ปุณณนทีชาดก (57/338-342) ปรารภพระปัญญาบารมี
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิต ถูกพระราชาขับไล่ออกภายหลังได้ประทานเนื้อกาแก่
ปริศนาตก กลับได้รับตำแหน่งตามเดิม
215. กัจฉปชาดก (57/343-347) ปรารภตายเพราะปาก
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ ได้กราบทูลพระราชาเป็นอุทธรณ์เรื่องเตาที่
ตกลงมาจากฟ้า ถึงแก่ความตายเพราะปากของตน เปรียบกับพระราชาที่พูดมากและฟังน้อย
216. มัจฉชาดก (57/348-350) ปรารภราคะร้อนกว่าไฟอย่างอื่น
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิต ไปเที่ยวที่หาดทรายได้ช่วยปลาที่เขาจะบึ่งไฟกันให้
รอดชีวิต ปลาตัวนั้นแทนที่จะระลึกถึงความตาย กลับคร่ำครวญหานางปลา
217. เสคคุชาดก (57/351-353) ปรารภอุบาสกผู้หลงใจจิตาของตน
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นอุบาสกหลงใจจิตาของตนว่าจะรู้จักเรื่อง
การวางตนของสตรีหรือไม่
218. กุฎวาณิชาดก (57/354-359) ปรารภหนามยอกเอาหนามบ่ง
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ พิศภาษาคดีของสองพ่อค้าที่หากินด้วยเรื่องที่หนู
กินผลไม้และเรื่องเหยี่ยวโฉบเอาทารกไป
219. ครหิตชาดก (57/360-364) ปรารภมนุษย์ผู้ตกอยู่ในอำนาจของกิเลส
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร ได้ไปอยู่กับมนุษย์แล้วเอาเรื่องลามกของ
มนุษย์ไปเล่าให้พวกวานรฟัง แต่ฝูงวานรก็ไม่อยากฟังความชั่วร้ายของมนุษย์

220. ธัมมัทธชชาดก (57/365-382) ปรรากธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิต ถูกเสนาบดดียุยงให้พระราชาม่า ร้อนถึงพระอินทร์
ลงมาช่วย
221. กาสาวชาดก (57/383-388) ปรรากผู้ควรนุ่งหม้อผ้ากาสา
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาช้าง จับพระปลอมเป็นพระปัจเจกพุทธมามาฆ่า
บริวารได้ แต่เคารพในผ้ากาสาพัสดร์จึงไม่ฆ่า
222. จุลลันนทียชาดก (57/389-394) ปรรากผลของกรรมดีกรรมชั่ว
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร สละชีวิตแทนมารดา ถูกพรานฆ่าตายกับ
มารดาและน้อง ผลกรรมชั่วของพรานจึงถูกแผ่นดินสูบ
223. ปฏุกัตตชาดก (57/395-400) ปรรากการปฏิบัติต่อภรรยา
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ ทำให้พระราชาเข้าใจความดีของพระมเหสีและ
ปฏิบัติดีต่อพระมเหสี ด้วยการยกย่อง และประทานเครื่องสักการะแก่นาง เป็นต้น
224. กุมภิลชาดก (57/401-402) ปรรากคุณธรรมเครื่องให้เจริญ
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร ลวงจะเข้หนีพันอันตรายได้
225. ชันติวรรณชาดก (57/403-405) ปรรากพระเจ้าโกศลที่ทรงอภัยแก่นางสนมและอำมาตย์
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ทรงงดโทษอำมาตย์ซึ่งเป็นผู้ล่วงประเวณี
กับนางสนม
226. โกสิยชาดก (57/406-409) ปรรากผู้รู้การควรไม่ควร
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชบัณฑิต ได้กราบทูลอธิบายเรื่องฝูงกามารุมตีนกเค้าแก่
พระเจ้าพาราณสี
227. คุตปาณกชาดก (57/410-414) ปรรากนอนท่าข้างผู้
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นนอนในคุตท่าข้างให้ทำสงครามกันด้วย
ทะนงตนว่าสามารถทำให้กองคุตยุบลงได้ และทำให้ข้างกลัว ข้างจึงถ่ายคุตทับตัวนอนตาย
228. กามนิตชาดก (57/415-421) ปรรากผู้ถูกโรครักครอบงำรักษายาก
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสักกเทวราช แปลงเพศลงมาทรมานพระเจ้าพาราณสีให้
คลายความโลภในกามกิเลส
229. ปลายิชาดก (57/422-425) ปรรากการไม่ประมาดตน
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเมืองดักสิลา พระเจ้าพรหมทัตยกทัพมารบ เห็นขุม
ประตูเมืองที่ใหญ่โต จึงรีบถอยทัพกลับไป

230. **ทุดิยปลายิชาดก** (57/426-430) ปรารภคนถูกความร่ำร้อนเผาจนไม่อาจสู้เข้าศึกได้
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี พระเจ้าคันธราชยกกองทัพมา เห็น
ความสง่างามของพระโพธิสัตว์ต้องถอยทัพกลับไป
231. **อุปาหนชาดก** (57/431-435) ปรารภคนออกตีญญต่อครูบาอาจารย์
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนายหัตถาจารย์ สอนวิชาฝึกช้างให้ศิษย์แต่ศิษย์กลับคิด
ล้างครู ด้วยการทำประลองฝีมือ ในที่สุดก็ไม่อาจสู้กับอาจารย์ได้
232. **วิณญาณชาดก** (57/436-439) ปรารภรักคนผิด
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ได้สืบทอดาเศรษฐีในกรุงพาราณสีให้แก่บุตรของตน
แต่ธิดานั้นกลับหนีตามชายค่อมไปเพราะคิดว่าเป็นผู้มีบุญ
233. **วิกัณณกชาดก** (57/440-443) ปรารภคนเห็นแก่อามิสย้อมเดือดร้อน
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี ให้จับจระเข้ที่ไล่กินปลาและเต่า ซึ่งว่ายน้ำ
มากินอาหารตามเสียงขบร้อง ในที่สุดจระเข้ก็ถูกฆ่าตาย
234. **อสิตาทกชาดก** (57/444-448) ปรารภความไม่รู้จักพอในกามทำให้เกิดทุกข์
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ซึ่งทางธรรมให้แก่นางอสิตาทก ผู้มีความหน่ายในสามิ
ที่มีแต่ความโลภในกาม
235. **วัจฉชนชาดก** (57/449-453) ปรารภฆราวาสที่ไม่เข้าใจการบรรพชา
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นดาบส ได้อธิบายให้เศรษฐีที่เป็น
ฆราวาสเข้าใจชีวิตของบรรพชิต
236. **พกชาดก** (57/454-456) ปรารภนกกระยางผู้หลงลง
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาปลา บอกบริวารให้ทราบถึงกิริยานกกระยาง ที่
คอยทำอุบายจะกินปลา
237. **สาเกตชาดก** (57/457-459) ปรารภเหตุให้เกิดความรักคือการอยู่ร่วมกันในปางก่อนหรือ
ด้วยการเกื้อกูลในชาติปัจจุบัน
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพราหมณ์ถึง 1,500 ชาติ ความเยื่อใยไม่ขาด ด้วย
เกื้อกูลกันต่อมา
238. **เอกปทชาดก** (57/460-463) ปรารภความเพียรทำให้เกิดประโยชน์หลายอย่าง
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี สอนบุตรให้ทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นด้วยความเพียร
239. **หริตมาตชาดก** (57/464-467) ปรารภผู้มีอิสรภาพ
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกบเขี้ยว ตัดสินความเรื่องงูปลาจะกินปลาในลอบว่าเป็น
เรื่องที่ยุติธรรมแล้ว

240. มหาปิงคลชาดก (57/468-473) ปรารภคนที่ตายแล้วจะไม่กลับคืนมาอีก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโอรสของพระเจ้าปิงคละ สอนคนเฝ้าพระราชทวารไม่ให้กลัวว่าพระยายมจะคืนชีวิตของพระเจ้าปิงคละผู้ถูกร้ายกลับมายังโลกมนุษย์อีก

241. สัพพทาสชาดก (57/474-479) ปรารภผู้มีบริวารมากก็ย่อมเป็นใหญ่ได้และถึงแก่ความพินาศได้เช่นกัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิต แก่กลุ่สนัขจึงจอกผู้มีบริวารมาก แล้วมาขู่ว่าจะยึดเมือง ด้วยการให้ราชสีห์แผดเสียงให้สนัขจึงจอกแก้วหูแตกตายหมด

242. สุนขชาดก (57/480-483) ปรารภผู้ฉลาดย่อมช่วยตัวเองได้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคฤหบดีบุตร บอกอุบายให้สนัขกัดเชือกหนังหนีได้

243. คุณติลชาดก (57/484-497) ปรารภลูกศิษย์คิดล้างครู

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนดีดีพิน สอนวิชาให้ศิษย์หมด ศิษย์กลับขึ้นสู้อาจารย์

244. วิคติจฉชาดก (57/498-501) ปรารภความปรารถนาไม่มีที่สิ้นสุด

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ปริพาชกปรารถนาจะมีชัยชนะต่อพระโพธิสัตว์จึงมาประลองปัญญาด้วยการถามปัญหาต่อหน้าสาธารณชน แต่กลับสู้พระโพธิสัตว์ไม่ได้ จึงหนีไป

245. มูลปริยายชาดก (57/502-506) ปรารภปัญหาเรื่องกาลเวลา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ศิษย์ 500 ขึ้นสู่ความรู้ แต่กลับตอบปัญหาของอาจารย์ไม่ได้ จึงยอมแพ้และขอขมาอาจารย์

246. พาโลวาทชาดก (57/507-509) ปรารภคนมีปัญญา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส กุฎุมพีแก่งไสโทษว่าได้ฆ่าสัตว์ปรุงอาหารขึ้นเพื่อดาบสโดยเฉพาะ ขอให้บาปตกอยู่กับผู้ฉันอาหาร ดาบสแก้ด้วยการกล่าวว่า หากฉันด้วยขันติและเมตตาต่อผู้ถวายอาหาร ก็จะไม่มีบาป

247. ปาทัชชลิชาดก (57/510-513) ปรารภปาทัชชลิราชกุมาร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชครู สอนอรรถธรรมถวายพระเจ้าพรหมทัต ทดลองปัญญาพระโอรสที่ไม่มีปัญญา ได้แต่ทำปากงับๆ เหมือนพูดตอบ ชาวเมืองจึงไม่ยินยอมให้โอรสขึ้นครองราชสมบัติต่อจากพระเจ้าพาราณสี กลับให้พระโพธิสัตว์ครองราชย์แทน

248. กิงสุโกปมชาดก (57/514-517) ปรารภคนไม่รู้ธรรมด้วยญาณย่อมสงสัยในธรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ทรงให้พระโอรสทั้งสี่วินิจฉัยข้อที่ทุ่มเถียงกันด้วยลักษณะต้นทองกวาว แสดงให้เห็นว่าพระโอรสทั้งสี่ขาดปัญญาที่รู้ธรรม

249. **ศาลกษัตริย์** (57/518-521) **ปรารภการคบคนชั่วเป็นมิตร**

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นพ่อค้าขายข้าวเปลือก รับฝากวานรจำของหมองูไว้ เพราะหมองูไปดมหรสพ หลังจากนั้นก็มารับวานรตัวนี้กลับไปแต่ทำทารุณกรรม พอมีโอกาสวานรจึงหนีไป

250. **กบิลชาดก** (57/522-526) **ปรารภเข้าใจว่าวานรเป็นฤๅษี คล้ายกับ มัจฉกษัตริย์ชาดก**

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นดาบส สอนบุตรให้รู้เท่าทันวานรที่ห่มจีวรปลอมเป็นฤๅษี จะเข้ามาขอฝังไฟ

251. **สังกัปปราศชาดก** (58/1-11) **ปรารภลูกศรคือกิเลส**

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ออกบวชเป็นฤๅษี ได้สำเร็จฌานโลกีย์เหาะได้ ครั้นไปเห็นร่างเปลือยโดยบังเอิญของพระมหีพระเจ้าพาราณสี กิเลสก็กำเริบ เกิดกามราคะในดวงจิตทำให้เสื่อมจากฌาน ต่อมาจึงได้บำเพ็ญกสิณได้ฌานกลับคืนมา

252. **ติลมงฺกุฎชาดก** (58/12-21) **ปรารภการเขียนตีเป็นการสั่งสอน**

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นอาจารย์ทศปาโมกข์ วันหนึ่งอาจารย์ตีพระโอรสผู้เป็นศิษย์เพราะลักถ้ำงาช้างของชาวบ้าน พระโอรสอาฆาต ครั้นเมื่อได้เสวยราชย์ คิดจะลงพระราชอาญาอาจารย์ ทศปาโมกข์ถวายโอวาทให้ทรงทราบความคิดที่ผิดและชอบได้

253. **มณิกัณฐชาดก** (58/22-29) **ปรารภของสิ่งที่ไม่ควรขอ**

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นเศรษฐีดาบส บอกให้ดาบสผู้น้องขอแก้วมณีจากพระยानาค เพื่อให้พระยานาคโกรธเพราะแก้วมณีเป็นของรักคู่กาย พระยานาคจะได้ไม่มาใกล้ชิดผูกพันให้น้องเกิดความกลัวอีก

254. **กุนทกกุจฉินธวชาดก** (58/30-39) **ปรารภรู้ว่าเป็นสิ่งดีก็ต้องเลี้ยงให้ดี**

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นพ่อค้าม้า รู้จักลักษณะของม้าที่ดี เมื่อซื้อลูกม้าลักษณะดีนั้นจากหญิงแก่ในราคาแพงแล้ว จึงเอาไปถวายพระเจ้าพาราณสีให้ทรงเลี้ยงดูสมกับเป็นม้าที่ดี

255. **สุกชาดก** (58/40-45) **ปรารภโทษของการไม่รู้จักประมาณ**

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นพระยานกแซกเต่า ห้ามบุตรของตนไม่ให้บินไปกินผลมะม่วงที่เกาะกลางทะเล เพราะไกลเกินกำลังตน แต่บุตรไม่เชื่อฟังจึงตกน้ำตาย

256. **ชรุทปานชาดก** (58/46-50) **ปรารภขุดบ่อได้ทรัพย์กลับพินาศเพราะขุดดิน**

พระโหราธิบดีเสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียน ห้ามพ่อค้าเกวียนทั้งหลายที่ขุดบ่อได้รัตนะเป็นอันมาก ว่าไม่ให้ขุดลึกเกินไป แต่พวกพ่อค้าเกวียนทั้งหลายที่มีความโลภไม่เชื่อฟัง จึงถูกพระยานาคที่อยู่ใต้บ่อนั้นพิษใส่จนตาย

257. **คามณีจันทชาดก** (58/51-71) ปรารภผู้มีปัญญาสามารถปกครองบ้านเมืองได้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์ มีนามว่าพระอาทาสมุขกุมาร เมื่อพระชนม์ได้ 7 พรรษา พระบิดาสวรรคต อำมาตย์ทั้งหลายจึงทดสอบปัญญาของพระกุมาร แต่พระองค์ก็ได้แสดงความสามารถจนชนทั้งหลายยอมรับและยกราชสมบัติให้ ต่อมาได้ทรงแสดงพระปัญญาสามารถพิพากษาความและวิชันนาข้อปริศนา 10 เรื่อง ที่ประชาราษฎร์ฝากให้พราหมณ์คามณีจันท์มาทูลถามพระเจ้าอาทาสมุขราช

258. **มันธาดุราชชาดก** (58/72-79) ปรารภกามมีสุขน้อยทุกข์มาก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามันธาดุราชบรมจักรพรรดิ ไม่มีความอึดในกามารมณ์ จนได้ขึ้นเสวยสมบัติในสวรรคแล้ว ก็ยังไม่เพียงพอพระทัย ต้องพลัดลงมาจากดาวดึงส์ เพราะเหตุแห่งกามวิตก

259. **ติริติวัจจชาดก** (58/80-87) ปรารภควรบูชาผู้มีพระคุณ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษีดาบส ได้ช่วยพระเจ้าพาราณสีซึ่งตกบ่อได้รับความลำบากให้ขึ้นจากบ่อนั้นได้ ภายหลังพระราชพาพาราณสีทรงตอบแทนอุปการคุณเป็นอย่างดี

260. **หุตชาดก** (58/88-92) ปรารภทุกชีวิตเป็นหุตของห้อง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี โปรดบุรุษโลเลที่อ้างว่าตนเป็นหุตซึ่งวิ่งเข้าไปแย่งพระกระยาหารบริโภค เมื่อพระเจ้าพาราณสีตรัสถามว่าเป็นหุตของใคร เขาตอบว่าเป็นหุตของตนหา พระราชาทรงพอพระทัยว่าเป็นผู้กล้าและฉลาดในการกราบทูล

261. **ปทุมชาดก** (58/94-98) ปรารภไม่ควรพูดให้เกินความจริง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรเศรษฐี พาเพื่อนไปขอดอกบัวกับบุรุษจมูกด้วน เพื่อนทั้งสองขอด้วยการยกยอ จึงไม่ได้ดอกบัว แต่พระโพธิสัตว์ขอโดยพูดความจริงว่าจมูกที่ถูกตัดไปแล้วจะไม่งอกขึ้นใหม่ บุรุษนั้นพอใจในความสัตย์ซื่อจึงให้ดอกบัวมากมาย

262. **มทุปลาณชาดก** (58/99-107) ปรารภหญิงที่ผู้ใดก็ไม่อาจรักษาไว้ได้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี เดิมคิดอุปถัมภ์พระราชบุตรและพระราชภาคิไนย ภายหลังเปลี่ยนความคิด จึงถูกพระราชภาคิไนยช้อนกลแอบพาพระราชบุตรหนีไปขณะที่พระองค์กุมพระหัตถ์นางขณะอาบน้ำ เลยต้องยกพระราชบุตรให้พระราชภาคิไนยไปในที่สุด

263. **จุลลปโลภานชาดก** (58/108-114) ปรารภหญิงทำบุรุษให้งงวย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี พระโอรสหลงหญิงเจ้ามารยาซึ่งเป็นนางพื่อน และถึงกับไล่ฆ่าฟันบุรุษทุกคนในเขตพระราชวัง พระโอรสจึงถูกขับไปอยู่ป่าพร้อมกับหญิงนางพื่อน ภายหลังหญิงนั้นมีชู้จึงคิดถึงความช่วยเหลือของหญิงได้

264. มหาปนาทชาดก (58/115-122) ปรารภอาณาภาพของพระภัททชิตเถระ คล้ายกับ สุรอุจิชาดก
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ พระเจ้าสุรอุจิและพระเจ้ามหาปนาทได้สร้าง
บรรณศาลาเป็นที่อยู่ของพระปัจเจกพุทธเจ้า จึงได้ครอบครองปราสาท และมีท้าวสักกะซึ่งเป็นใหญ่
ในหมู่เทวดามากคอยให้ความช่วยเหลือ
265. ขุรีปชาดก (58/123-127) ปรารภถึงคราวกล้ำคอกรกล้า
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนรักษาป่าไม้ ได้รับจ้างนำสัตว์ทวาหบุตรให้ข้ามดงพันมือ
โจรได้ด้วยความอาฆาตและความเพียร
266. วาตคคสิณธชาดก (58/128-134) ปรารภหญิงผู้มีมารยา
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาม้านาม วาตคคสิณธพ คิดจะสงเคราะห์ลาตัวเมียให้
ได้เป็นคู่เพราะเห็นแก่ลูกของนาง แต่นางลาทำมาขายจนเกินงาม ยกเท้าขึ้นเตะพระยาม้า นางลา
จึงไม่ได้รับการเหลียวแล
267. สุวรรณกั๊กฎกชาดก (58/135-141) ปรารภภรรยาที่ช่วยเหลือสามี
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่าง ถูกปู่ใหญ่หนีบ นางช่างภรรยาวิงวอนขอให้ปู่ทอง
ปลอ่ย ปู่ฟังเพลินหลงคำวิงวอนของนางจนเผลอตัวคล้ายกำที่หนีบช่างไว้ พระโพธิสัตว์จึงฉวย
โอกาสกระทุบปู่ทองตาย
268. อารามทุสกชาดก (58/142-146) ปรารภความไม่มีปัญญาของวานร
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกุลบุตรชาวเมืองพาราณสี ตีเตียนพวกวานรที่ถอนต้นไม้
เพื่อเอาขึ้นมาดูรากเสียก่อน แล้วจึงรดน้ำเพราะเกรงจะเสียน้ำมาก
269. สุชาตาชาดก (58/147-155) ปรารภถ้อยคำไพเราะทำให้คนรัก
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี อ่างเสียงนกร้องดีวิธอันนวกหูและ
เสียงดุเหว่าอันไพเราะ ขึ้นเป็นเหตุผลถวายพระราชชนนีให้ละพศที่ตรัสวาจาหยาบคายได้
270. อุลูกชาดก (58/156-160) ปรารภหน้าตาไม่ดีไม่ควรให้เป็นใหญ่
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาหงส์ได้รับเลือกเป็นราชาแห่งนก เพราะกากับนกเค้า
แมวแต่แก่งแย่งตำแหน่งกันจนไม่มีนกตัวใดเลือกเป็นราชา
271. อุทปานทุสกชาดก (58/162-166) ปรารภกรรมตาของคนชั่ว
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส กล่าวสอนสุนัขจึงจอกซึ่งถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ
ลงในบ่อ ไม่ให้มาทำทราจารเช่นนั้นอีก
272. พยัคฆชาดก (58/167-173) ปรารภเรื่องของมิตร
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา อยู่ในดงที่มีราชสีห์และเสือโคร่ง ห้ามมิให้
เพื่อนรุกขเทวดาไล่สัตว์ทั้งสองไปเสียจากดงนั้น รุกขเทวดานั้นไม่เชื่อฟัง เมื่อป่านั้นไม่มีราชสีห์และ

เสื่อโครงอยู่ พวกมนุษย์จึงเข้าไปตัดต้นไม้ที่ตั้งวิมานจนหมดสิ้น

273. กัจฉปชาดก (58/174-178) ปรารภการทะเลาะกันของอำมาตย์สองคน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี มีวานรลามกมาทำทุลาจารต่างๆ ก่อดทอนได้ ภายหลังกลับช่วยวานร จากการถูกเต่างับองคชาติให้พ้นจากทุกข์ได้

274. โลลชาดก (58/179-184) ปรารภโทษของความโลเล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ อาศัยอยู่ในครีว กล่าวสั่งสอนกาผู้เป็นสหายไม่ให้โลภปลาและเนื้อในโรงครีว กาไม่ฟังถูกจับถอนขนหมดทั้งตัว จนถึงแก่ความตาย

275. รุจิรชาดก (58/185-187) ปรารภลักษณะเรื่องคล้ายกันกับ โลลชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ เย้ยกาที่ถูกถอนขน

276. กุรุธรรมชาดก (58/188-214) ปรารภให้ช่างแก้ท้าวกาลิงคราฐ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าธัญชัยโกรพย์ ทรงรักษากุรุธรรม ฝ่ายเมืองกาลิงคราฐเกิดข้าวยากมากแพง ฝนแล้ง พระเจ้ากาลิงคราฐให้ไปขอจาริกกุรุธรรมไปทรงรักษาบ้าง ฝนจึงตก

277. โรมชาดก (58/215-220) ปรารภอาชีพกหลอกหลวง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ รู้เท่าทันกิริยาของดาบสทุศีลซึ่งคิดจะฆ่า จึงขูให้ดาบสโกงหนีไปก่อนที่ชาวบ้านจะรู้

278. มหิสชาดก (58/221-225) ปรารภวานรกับกระป๋อ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกระป๋อ ถือขันติธรรม ไม่โกรธวานรที่มาทำทุลาจารต่าง ๆ ภายหลังวานรนั้นไปทำแก่กระป๋ออื่นบ้าง จึงถูกกระป๋อนั้นขวิดตาย

279. สดปัตตชาดก (58/226-233) ปรารภความสำคัญผิด

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนายโจร รู้กิริยาของสุนัขจิ้งจอก และนกกระไน เมื่อนางสุนัขที่มีอดีตชาติเป็นมารดาของมาณพคนหนึ่ง ได้ทำที่ไปบอกมาณพลูกชายว่ามีโจรดักรุมอยู่ในป่าข้างหน้านั้น แต่มาณพไม่รู้จักลับซบไล่นางสุนัขนั้นไปเสีย และได้เจอนกกระไนที่ร้องบอกพวกโจรว่ามีคนผ่านมา มาณพนั้นกลับยกมือไหว้คิดว่าให้โชค เมื่อนายโจรจับมาณพได้ จึงกล่าวสั่งสอนว่าสุนัขจิ้งจอกเป็นมารดา นกกระไนนั่นเป็นศัตรู แล้วปล่อยมาณพนั้นไป

280. ปุฏทสกชาดก (58/234-237) ปรารภผู้ชอบทำลาย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ ได้เห็นวานรร้อยแย่งห่อใบไม้ของนายอุทยานบาล ซึ่งเข้าใจว่าวานรจะเก็บใบไม้ให้ดีกว่าก่อน แต่วานรกลับบอกว่าตระกูลของเขาทำให้ดีไม่ได้ ได้แต่ร้อยแย่งอย่างเดียว

281. อัปพันทรชาดก (58/238-253) ปรารภผลไม้ทิพย์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ถูกโบยตีขบไล้ ด้วยถูกกล่าวหาว่าลักมะม่วงของพระเจ้าพาราณสี ภายหลังได้ให้มะม่วงอัปพันทรแก่นกสุวโปดก เพื่อนำไปถวายพระมเหสีที่แพ้พระครรรค์ของพระเจ้าพาราณสี

282. เสยยชาดก (58/254-260) ปรารภพระเจ้าพรหมทัต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัตครองเมืองพาราณสี มีอำมาตย์ทรยศไปเข้ากับพระเจ้าสามนต์ และให้ยกทัพมาตีนครพาราณสี จับพระเจ้าพรหมทัตจำคุก ภายหลังสำนึกผิดและคืนราชสมบัติให้พระเจ้าพรหมทัต และได้ลงโทษอำมาตย์ผู้ทรยศนั้น

283. วัฑฒกีสูกรชาดก (58/261-272) ปรารภหมู่อสูรเครื่องได้ด้วยสามัคคีกัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา เห็นเหตุอัศจรรย์ที่วัฑฒกีสูกรและฝูงสุกรช่วยกันรุมฆ่าเสือโคร่งได้ หลังจากที่ต้องตกเป็นเหยื่อของการรุกรานมาโดยตลอด รุกขเทวดาจึงกล่าวคาถาชมเชยความสามัคคีของฝูงสุกรและความฉลาดกล้านาญของวัฑฒกีสูกร

284. สิริชาดก (58/273-283) ปรารภโกศะเกิดแก่ผู้มีบุญ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ได้แนะนำนายหัตถาจารย์อุปัชฌาภิกษุให้กินเนื้อไก่มีอานุภาพให้ได้เป็นพระราชา เมื่อนายหัตถาจารย์กินแล้ว มีราชรถมารับและได้เป็นพระราชาในวันนั้น ส่วนดาบสได้เป็นซีตันของราชตระกูล

285. มณีสูกรชาดก (58/284-291) ปรารภของดีใครทำลายไม่ได้ กล่าวถึงนางสุนทรี ผู้มีรูปร่างงดงาม ถูกพวกอัญญาเดียรถีย์หลอกใช้ด้วยการให้ไปทำลายพระบรมศาสดาด้วยการทำที่ว่าพักอยู่ในพระคันธกุฎีเดียวกันกับพระสมณโคดม อีกสองสามวันพวกเดียรถีย์จ้างให้นักเลงไปฆ่านางสุนทรีแล้วป้ายความผิดให้พระบรมศาสดา ต่อมานักเลงถูกจับได้ พวกเดียรถีย์ก็ถูกชั้ตทอดเป็นผู้จ้างวาน พระบรมศาสดาก็พ้นมลทินแล้วจึงตรัสเล่าเรื่องนี้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสพำนักอยู่ใกล้ถ้ำแก้วมณี มีฝูงสุกรมาอาศัยอยู่ในนั้น และมีราชสีห์เที่ยวไปเที่ยวมา ทำให้เงาของราชสีห์ปรากฏที่แก้วมณี บรรดาสุกรเกิดความกลัวจึงพากันใช้ขนถูถ้ำแก้วให้ขุ่นมัว เพื่อจะได้ไม่เห็นเงานั้น แต่ถ้ำแก้วกลับใสยิ่งกว่าเดิม ดาบสจึงแนะนำให้ไปหาที่อยู่ใหม่จะได้ไม่ต้องเห็นราชสีห์อีก

286. สาหลุกชาดก (58/292-296) ปรารภการประเล้าประโลมของนางอุลลุมาริกา จักมีแจ้งใน จูฬนารทกัศสปชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโคชื่อวามหาโลหิต มีน้องชื่อจุลโลหิต อาศัยในตระกูลหนึ่งกับสุกรชื่อสาหลุกะ ซึ่งได้รับการปรนเปรอด้วยอาหารอย่างดี ด้วยจะเป็นอาหารในงานมงคลของนาง

กุมาริกา โคผู้น้องอยากจะได้อาหารดีๆ อย่างนั้นบ้าง โคผู้พี่จึงเตือนให้ระลึกว่า เมื่อได้รับอาหารดีแล้ว ก็จะต้องถึงแก่ชีวิต

287. ลามครหิกษาดก (58/297-303) ปรารภวิธีการหลอกลวง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทศปาโมกข์อาจารย์ แสดงโทษแก่ศิษย์ในวิธีหลอกลวงการะโดยไม่บริสุทธิ์ 4 ประการ คือไม่ใช่คนบ้าทำเป็นเหมือนคนบ้า ไม่ใช่คนส่อเสียดทำเป็นเหมือนคนส่อเสียด ไม่ใช่คนพ้อรำทำเป็นเหมือนคนพ้อรำ ไม่ใช่คนตื่นข่าวทำเป็นเหมือนคนตื่นข่าว ย่อมจะได้ลามในหมู่คนหลงมงาย

288. มัจฉทานษาดก (58/304-309) ปรารภพ่อค้าโกงคนหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรกฏุมพี ทำบุญอุทิศให้เทวดาแล้ว ชวนน้องชายลงเรือไปเก็บทรัพย์จากลูกหนี้ น้องชายไม่เชื่อตรงทำอุบายทิ้งถุงทรัพย์ลงในน้ำ เทวดาบันดาลให้ปลากลืนไว้ในท้อง ภายหลังพระโพธิสัตว์ได้ทรัพย์นั้นคืน

289. นานาฉันทษาดก (58/310-315) ปรารภการได้พร 8 ประการของพระอานันทเถระ อ้างถึงชุนษาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี วันหนึ่งปลอมเป็นชาวบ้าน ไปพบโจรถูกโจรจับ ปุโรหิตนอกราชการคนหนึ่งแหงนดูดาวแล้วกล่าวกับภรรยาว่าพระราชาตกอยู่ในอันตรายเมื่อโจรปล่อยพระโพธิสัตว์แล้ว ปุโรหิตกล่าวว่า พระราชาทรงปลอดภัยแล้ว เมื่อเสด็จกลับวังจึงพระราชทานบำเหน็จแก่ปุโรหิตตามความปรารถนาของคนในครอบครัวทุกคน

290. สีลวีมังสษาดก (58/316-319) ปรารภอานิสงส์ของศีล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพรมหัตต ทดลองพระราชาว่าทรงนับถือเพราะชาติหรือเพราะศีล จึงทำอุบายเป็นผู้ร้ายลักเอาทรัพย์ ครั้นทูลชำระตนให้บริสุทธิ์แล้ว เลยทูลลาออกบรรพชาเป็นดาบส

291. ภัทรมฏเภทษาดก (58/321-325) ปรารภคนโง่เขลาไม่รู้จักรักษาทรัพย์ ย่อมเดือดร้อนภายหลัง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี แล้วไปเกิดเป็นท้าวสักกเทวราช ได้ให้ทรัพย์ และหม้อทิพย์แก่บุตรผู้เป็นนักเลงสุรา บุตรนั้นไม่ทิ้งนิสัยชั่วร้าย ทำให้หม้อทิพย์แตก จึงยากจนเข็ญใจตามเดิม

292. สุปัตตษาดก (58/326-332) ปรารภภักตชาวสาส์ที่พระสารีบุตรถวายแก่พระนางพิมพาเทวี เรื่องเหมือน อัพภันตรษาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยากาชื่อสุปัตตตะกาเสนาบดี ยอมสละชีวิตรับอาสาชิงเอาเครื่องกระยาหารของพระเจ้าพาราณสีมาถวายภรรยาพระโพธิสัตว์ผู้เป็นนายด้วยความจงรัก

ภักดี

293. กายนิพพิณฑชาดก (58/333-336) ปรารภความเปื้อนนำร่างกาย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ โรคพาธเบียดเบียนเห็นโทษในร่างกาย พอหายแล้วออกบวชเป็นดาบส

294. ชัมพูชาทกชาดก (58/337-340) ปรารภพระเทวทัตและพระโกกาลิกะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ตีเตียนสุนัขจิ้งจอกกับกา ซึ่งต่างยกย่องคุณแก่กันและกันอันไม่มีในตน

295. อันตชาดก (58/341-343) ปรารภพระเทวทัตและพระโกกาลิกะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ตีเตียนสุนัขจิ้งจอก กา และไม้ละหุ่งที่ ีตงสรรเสริญเยินยอกันและกัน ทั้งที่ไม่มีคุณสมบัติที่ดีตั้งที่ได้ยกกัน

296. สมุทชาดก (58/344-348) ปรารภพระอุปันนทเถระที่มีความโลภมากกว่าใคร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสมุทรวาณิช ตีเตียนนกกาน้ำ ซึ่งห้ามฝูงกาไม่ให้กินน้ำมาก ให้กินน้ำแต่พอควร เพราะเกรงว่าน้ำจะหมดมหาสมุทร

297. กามวิลาปชาดก (58/349-352) ปรารภผู้พิลาปถึงกาม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสมุทรวาณิช ตีเตียนบุรุษใจที่ต้องโทษจะตายอยู่แล้ว ยังคร่ำครวญถึงภรรยา

298. อุทุมพรชาดก (58/353-357) ปรารภภิกษุหลอกเอาวิหารของผู้อื่นมาเป็นของตน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นวานรหนุ่มถูกวานรแก่หลอกให้กินลูกมะเดื่อ แล้วชิงเอาที่อยู่ของวานรหนุ่มเสีย

299. โกมาริยปุตตชาดก (58/358-363) ปรารภภิกษุผู้ไม่สำรวม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโกเรียดาบส ได้สั่งสอนพวกวานรซึ่งมีกิริยาคึกคะนองให้กลับกลายเป็นสัตว์ที่มีกิริยาเรียบร้อย

300. พกชาดก (58/364-367) ปรารภการทำลายตบะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกเทวราช ได้ตีเตียนนกกางตัวหนึ่งซึ่งอดอาหารทำอาการเหมือนรักษาอุโบสถ ซึ่งไม่มีใครเชื่อถือเพราะคิดว่าไม่อาจเลิกนิสัยเดิมได้

301. จุลกาลิงคชาดก (58/369-382) ปรารภเทวดากีดกันความพยายามของคนไม่ได้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี ถามพระอินทร์เรื่องที่ว่า พระเจ้ากาลิงคราชจะชนะพระเจ้าอัสสกะ เหตุไรจึงกลับแพ้ พระอินทร์แสดงผลแห่งความพร้อมเพรียงและผลแห่งความเพียรให้ฟัง

302. มหาอัศจรรย์โรหชาดก (58/383-392) ปรรวการทำความดีไว้ในปางก่อนของพระอนันตเถระ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี ทรงตอบแทนคุณบุรุษชาวบ้านนอก ซึ่งได้อุปการะแก่พระองค์ เมื่อคราวเสียทัพอัชจน โดยให้สมบัติกึ่งหนึ่ง

303. เอกราชชาดก (58/393-399) ปรรวการคุณธรรมคือขันติและตบะ อ้างถึง เสวยชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี ถูกพระเจ้าทุพภิกเสณจับมัด แต่พระองค์ไม่เคঁราโคก เจริญเมตตาพรหมวิหารได้สำเร็จฉฉานสมบัติ หลุดพ้นจากเครื่องพันธนาการได้ แล้วทรงแสดงอำนาจแห่งขันติโดยการออกบวช

304. ทัททรชาดก (58/400-405) ปรรวการภิกษุผู้มักโกรธรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนาคราช พลอยถูกเนรเทศเพราะน้องชายดูร้าย สอนน้องชายให้ตั้งมั่นอยู่ในขันติ กลับคืนสู่นาคพิภพได้

305. สีลวิมังสชาดก (58/406-411) ปรรวการความลับไม่มีในโลก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์มาณพเรียนศิลปวิทยา อาจารย์ยกลูกสาวให้เป็นภรรยาเพราะมันคงอยู่ในศีล

306. สุชดาชาดก (58/412-418) ปรรวการพระนางมัลลิกาเทวี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต ถวายโอวาทให้พระราชาและอักรรมเหสีให้ปรองดองกัน

307. ปลาสาชาดก (58/419-425) ปรรวการขุมทรัพย์ที่ฝังไว้ที่โคนไม้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา สงเคราะห์พรหมณ์ยากจนคนหนึ่ง ซึ่งหมั่นบูชาด้วยความภักดี ให้บริบูรณ์ด้วยสมบัติ

308. ชวสกุณชาดก (58/426-429) ปรรวการผู้ออกตัญญูไม่ควรคบ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกหัวขวาน ได้ช่วยราชสีห์เอากระดูกที่ติดคอออกให้ โดยใช้ท่อนไม้ค้ำปากราชสีห์ไว้ก่อน วันหนึ่งเมื่อคิดจะทดลองใจราชสีห์จึงกล่าวถึงรางวัลตอบแทนที่เอากระดูกให้ แต่ราชสีห์กลับว่าที่ไม่กินนกหัวขวานเป็นอาหารนั้นก็นับว่าเป็นคุณมากอยู่แล้ว

309. ฉวกชาดก (58/430-436) ปรรวการนิ่งที่ไม่สมควร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนจันทาล ทูลเตือนสติพระเจ้าพรหมทัตซึ่งไม่ทรงเคารพธรรม ในเวลาเรียนมนต์กลับนั่งสูงกว่าอาจารย์

310. สัยหชาดก (58/437-442) ปรรวการภิกษุผู้กระสันจะสึก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรของปุโรหิต เป็นสหชาติกับพระโอรสของพระราชา เมื่อพระโอรสได้ครองราชสมบัติ บุตรปุโรหิตก็ละกิเลสออกบวชเป็นฤาษี แม้ว่าสัยหอำมาตย์จะมาขอ

ร้องให้ไปเป็นอุปราช แต่ฤๅษีกลับกล่าวเตือนโทษแห่งฆราวาส สรรเสริญอนิสงส์แห่งบรรพชา

311. **ปุจฉิมนทชาดก** (58/444-449) ปรรวภพระมหาโมคคัลลานะ ผู้รอบคอบ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาที่ต้นสะเดา รังเกี้ยวใจผู้มานอนใต้ต้นไม้ จึงขับไล่ไปเสีย แล้วแสดงเหตุที่ควรรังเกี้ยว คือกลัวว่าจะจับใจเสียบลาวด้วยไม้สะเดาให้เพื่อน รุกขเทวดาฟัง

312. **กัสปมันทียชาดก** (58/450-456) ปรรวภภิกษุแก่รูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเสวยพระชาติเป็นดาบส สอนบิดาไม่ให้ถือโทษโกรธเด็กผู้เป็นน้องที่ทำความผิด

313. **ขันตีวาทีชาดก** (58/457-464) ปรรวภโทษที่ทำร้ายพระสมณะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ยึดมั่นในขันติไม่โกรธตอบพระเจ้ากလာป ที่สั่งทำโทษดาบสด้วยความวิริยะอาษามาจนถึงแก่ชีวิต แต่ในที่สุดแผ่นดินสูบเอาพระเจ้ากလာปไปนรก

314. **โลหกุมภีชาดก** (58/465-474) ปรรวภสัตว์นรกในโลหกุมภี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ช่วยปลดเปลื้องสัตว์ให้พ้นจากการถูกฆ่าบูชาญ เพราะเหตุว่าพระเจ้าพาราณสีทรงตื่นตื่นด้วยได้ฟังเสียงสัตว์นรก จากนั้นดาบสได้เทศนาโปรดพระเจ้าพาราณสีให้เว้นจากการทำปาณาติบาต

315. **มังสชาดก** (58/475-480) ปรรวภวาทะศิลป์ของคนขอ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรเศรษฐี ขอเนื้อนายพรานได้มากกว่าผู้อื่น เพราะคุณสมบัติ คือ มีอัธยาศัยดี และวาจาอ่อนหวาน

316. **สสบัณฑิตชาดก** (58/481-489) ปรรวภผู้ละชีวิตเป็นทาน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกระต่าย อาศัยในป่าพร้อมด้วยสัตว์ทั้งสาม คือ ลิง สุนัขจิ้งจอก และนาก ตั้งมั่นในอุโบสถศีล วันหนึ่งตั้งใจว่าพรุ่งนี้ซึ่งเป็นวันพระ เมื่อหาสัตว์ใดเป็นอาหารได้จะทำทานแก่ผู้มาขอ วันรุ่งขึ้นนากได้ปลา สุนัขจิ้งจอกได้เนื้อย่าง ลิงได้พวงมะม่วง กระต่ายไม่ได้อาหารใดเลย จึงตั้งจิตให้เนื้อตนแก่ผู้มาขอ ภพของทำวสักกะเจ้าร้อน ทำวสักกะจึงแปลงร่างลงมาขออาหาร กระต่ายสลัดขนให้สัตว์น้อยที่อาศัยร่างของตนอยู่ให้ออกไปก่อนจะโดดเข้ากองไฟ ทำวสักกะจึงช่วยกระต่ายแล้วให้พรด้วยการเขียนกระต่ายไว้ในดวงจันทร์

317. **มตโรทนชาดก** (58/490-495) ปรรวภภุมพิดคนหนึ่งร้องให้ถึงคนตาย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี มั่นคงในมรณานุสสติภาวนา เมื่อพี่ชายตายไม่เศร้าโศก กลับแสดงธรรมสั่งสอนคนอื่น

318. กณวีรชาดก (กณเวรชาดก) (58/496-505) ปรรากการประเล้าประโลมของภรรยาเก่า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโจร ถูกเขาจะจับไปฆ่า หญิงแพศยาอุบายส่งชู้เก่าของตนกับทรัพย์ไปไถ้โจรมาเป็นสามี ชู้ถูกฆ่าตายแทนโจร แต่โจรกลับหนีเพราะเห็นว่าหญิงนั้นมักมากในกามและจิตใจไม่มั่นคงวันหนึ่งคงจับตนฆ่าเช่นกัน

319. ดิตติริชาดก (58/506-511) ปรรากพระราหูผู้ใคร่ต่อการศึกษา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส วิชันนาปัญหาเรื่องบาปของนกกะทาซึ่งถูกบังคับให้เป็นนกดอ ดาบสอธิบายว่าถ้าใจของนกกะทาไม่โน้มเอียงไปในทางประทุษร้ายผู้ถูกบังคับแล้วบาปกรรมย่อมไม่แปรเปลี่ยน

320. สุขจชชาดก (58/512-520) ปรรากภรรยาที่ดี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต คิดอุบายให้พระเจ้าพรหมทัตทรงยกย่องพระเทวี และพระราชทานอิสริยยศแก่พระเทวีได้

321. กุฎิทุสกชาดก (58/522-529) ปรรากภิกษุหนุ่มผู้เฝ้าบรรณศาลาของพระมหากัสสปเถระ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกขมิ้น ดีเตียนวานรผู้ไม่ใช้ปัญญาคิดอ่านทำรังอยู่ และมีจิตใจไม่มั่นคง

322. ทัทธภายชาดก (58/530-537) ปรรากพวกกระต่ายตื่นตูม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาราชสีห์ ช่วยชีวิตสัตว์ผู้พากันแตกตื่นเพราะเชื่อถือกระต่ายตื่นตูม

323. พรหมทัตตชาดก (58/538-544) ปรรากผู้ขอกับผู้ถูกขอ อ้างถึง มณิขันธชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ ต่อมาบรรพชาเป็นดาบส ได้ภิกษาจารย์ถึงประตูพระราชานิเวศน์ พระราชาทรงเลื่อมใสนิมนต์ให้พักในเขตพระราชอุทยาน เมื่อจะกลับ ปรรากนาร่วมกับรองเท้า คิดจะทูลขอจากพระราชาแต่ก็อ้าอึ้งอยู่ จนเวลาล่วงไปถึง 12 ปี จึงได้ดังปรรากนา

324. จัมมสาฎกชาดก (58/545-549) ปรรากอย่าไว้ใจสัตว์หน้าขน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้า ดีเตียนปริพาชกโหดเขลาผู้หนึ่งซึ่งทำความเคารพแพะ เลยถูกแพะชนตาย

325. โคธชาดก (58/550-554) ปรรากตะกวดกับถาชีปลอม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นตะกวด ดีเตียนดาบสโง่งที่จะคิดฆ่าพระองค์ว่าคงไม่พันตนรก

326. กักการชาดก (58/555-562) ปรรากผู้ควรประดับด้วยดอกไม้ทิพย์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวบุตร ดีเตียนพรหมณ์ปุโรหิตผู้กล่าวมุสาวาทว่าเป็นผู้ประพฤดีดี แล้วขอดอกไม้ทิพย์ เมื่อมาครอบศีรษะดอกไม้กลับบีบให้ได้รับความทุกข์ทรมานแทบ

ประดาตาย

327. กากาติชาดก (58/563-567) ปรรณางกากาติเทวี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพารณสี พระยาครุฑมาลักพระนางกากาติเทวีไปไว้ที่วิมานสิมพลี พระราชเทวียังเป็นชู้กับคนพื่อนอีก จนพระยาครุฑต้องพามาส่งคืน

328. อนนุโสจิชชาดก (58/568-576) ปรรณางสัมมิลหาสินี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์พากรยาออกบวช เมื่อภรรยาผู้เป็นที่รักตายก็ไม่เศร้าโศก เพราะมีใจมั่นคงในธรรม

329. กภาพาหุชาดก (58/577-582) ปรรณผู้เป็นบัณฑิตยอมไม่ยึดมั่นในลาภสักการะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานรเผือก สั่งสอนน้องชายไม่ให้ยึดติดเมื่อต้องเสียมลาภ

330. สีลวิมังสชาดก (58/583-587) ปรรณธรรมที่นำความสุขมาให้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปุโรหิตของพระเจ้าพารณสี ทดลองว่าทำวธอโปรดปรานเพราะตนมีศีล หรือเพราะอะไร ครั้นรู้ชัดว่าโปรดเพราะศีล จึงทูลลาออกบวช

331. โภกาลีชาดก (58/588-592) ปรรณพุดในกาลที่ควรพุด

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ผู้ถวายอภรณ์ธรรมพระเจ้าพรหมทัต ยกเอาเหตุที่ลูกนกดูเหว่าในรังกาเปล่งเสียงในเวลาที่ยังไม่สมควรจึงถูกกาจิกตาย มาถวายโอวาทพระเจ้าพรหมทัต ซึ่งมักตรัสในเวลาไม่สมควร ให้เป็นผู้สำรวมมากขึ้น

332. รตลัญฐิชาดก (58/593-598) ปรรณใคร่ครวญก่อนแล้วทำ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ผู้พิพากษา ราชปุโรหิตทำดีพวกเกวียนไม้แต่พลาดมาถูกตัวเอง กลับไปกล่าวโทษพวกเกวียนว่าทำร้าย พระโพธิสัตว์วินิจฉัยให้ราชปุโรหิตแพ้

333. โคธชาดก (58/599-605) ปรรณความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพารณสี อุบายให้พระราชกุมารผู้ไม่ทรงยกย่องพระมเหสีซึ่งมีอุปการะแก่พระองค์ ให้ทรงยกย่องตามธรรมเนียม

334. ราโชวาทชาดก (58/606-611) ปรรณคุณสมบัติของผู้นำ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี ถวายโอวาทแก่พระเจ้าพารณสี ว่ากษัตริย์เหมือนโคจำฝูง ถ้าประพฤติดคเคี้ยว หรือประพฤดิชื้อตรง ราษฎรก็จะประพฤติดตาม

335. ชัมพุกชาดก (58/612-617) ปรรณโทษที่ไม่รู้ประมาณตน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชสีห์ ตีเตียนสุนัขจึงจอกไม่รู้กำลังของตัวเอง คิดฆ่าช้างเป็นอาหารอย่างราชสีห์ จึงถูกช้างกระทืบตาย

336. พรหมชาติตาดก (58/618-625) ปรรวมภิกษุโกหก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ผู้ถวายอภรณ์แด่พระเจ้าพาราณสี ถวายโอวาทแก่พระเจ้าพาราณสีซึ่งทรงเศร้าโศกถึงทรัพย์ที่พระองค์ไปตีมาได้แต่นครสาวัตถี แล้วพระราชบุตรพระเจ้าสาวัตถีเจ้าของเดิมกลับลักเอาไปเสีย ให้นายความเศร้าโศกได้

337. ปฐมาตาดก (58/626-631) ปรรวมธรรมในสกุล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี แสดงธรรมประคองน้ำใจพาราณสีเศรษฐี ผู้ปลั่งผลอมิให้ต้อนรับปฏิกาคหกในเวลาให้ทาน ให้นายความร้อนใจ

338. ฤๅษชาติตาดก (58/632-640) ปรรวมรู้จักกลบหรือข่าวสารในที่มืด

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทศปาโมกข์อาจารย์ พิจารณาคุณลักษณะพระราชบุตรพระเจ้าพาราณสี เห็นว่าถ้ามีพระราชบุตรสืบไปจะคิดขบถ จึงผูกมนต์ป้องกันมิให้คิดขบถได้

339. พาเวรุรัฐชาติตาดก (58/641-646) ปรรวมพวกเดียรฉัตรล้อมลากสักการะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกยูง แสดงการพ้อนหางและบรรเลงเสียงให้พวกชนชาวพาเวรุรัฐดู ได้รับการสักการะยิ่งกว่ากา ซึ่งเคยได้รับการสักการะมาก่อน

340. วิสัยหชาติตาดก (58/647-654) ปรรวมความยากจนไม่เป็นเหตุทำชั่ว

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี มีจิตมั่นคงในการให้ทาน พระอินทร์แก่งบันดาลให้ทรัพย์สมบัติสูญหายหมด ยากจนอนาถา พระอินทร์มาบอกว่าถ้าเลิกให้ทานเสียแล้วสมบัติจะคืนบริบูรณ์ดังเก่า พระโพธิสัตว์ไม่ยอมเลิกให้ทาน พระอินทร์จึงต้องคืนสมบัติให้

341. กุณฑลิกชาติตาดก (58/655-656) ปรรวมเปรียบนารีด้วยแม่น้ำ

ชาตินี้มีแต่ปรารภอาทิตย์คาถา เรื่องพิสดารจักมีแจ้งใน กุณฑลชาติตาดก

342. วานรชาติตาดก (58/657-660) ปรรวมผู้รู้เท่าถึงเหตุการณ์เอาตัวรอดได้ คล้ายกับ กุมภิลชาติตาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร จะเข้หลอกไปถึงกลางน้ำแล้ว คิดอุบายเอาตัวรอดได้

343. กุณตินีชาติตาดก (58/661-667) ปรรวมการเชื่อมมิตรภาพ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ถูนางนกกกระเรียนดิเตียนเรื่องทรงใช้ไปทำราชการที่อื่น แล้วไม่ทรงระวังครอบครวัให้ ปล่อยให้พระโอรสมาฆ่าลูกนกกตาย นางนกจึงแก้แค้นด้วยการทำอุบายให้เสียพระโอรสเหล่านั้น

344. อัมพชาติตาดก (58/668-673) ปรรวมหญิงขโมยมะม่วง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอินทร์ เกลียดดาบสโง้งที่ใส่ร้ายหญิงคนหนึ่งว่าเป็นคนขโมยมะม่วง พระโพธิสัตว์จึงหาอุบายขับไล่ดาบสโง้งออกจากสวน

345. **คชกุ่มภชาดก** (58/674-678) ปรารภภิกษุเกียจคร้านรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ผู้ถวายอภรณ์ธรรมของพระเจ้าพรหมทัต ถือเอาเหตุที่ตัวตะพาบข้างเดินช้าน่ากลัวอัคคีภัยมาเป็นอุทาหรณ์ ถวายโอวาทแก่พระเจ้าพรหมทัต ซึ่งมีใคร่เอาใจใส่ในราชกิจ ให้ทรงพระอุตสาหะขึ้นกว่าเดิม

346. **เกสวชาดก** (58/679-687) ปรารภความคุ้นเคยเป็นรสอันยอดเยี่ยม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสศิษย์ผู้มีความคุ้นเคยรักใคร่กับดาบสผู้เป็นอาจารย์ เมื่อพระโพธิสัตว์จากไปอยู่ที่อื่น ดาบสอาจารย์ก็อาพาธ แม้ให้ราชแพทย์ 5 ตระกูลรักษาก็ไม่หาย แต่ดาบสพระโพธิสัตว์รักษาให้หายได้ในครู่เดียว เมื่อกลับมาพบพระอาจารย์อีก

347. **อัยกฐชาดก** (58/688-692) ปรารภการประพุดิประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์โลก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี ห้ามไม่ให้ราษฎรฆ่าสัตว์ทำพลีกรรม พวกยักษ์โกรธจะฆ่าเสีย แต่ด้วยกุศลจิตของพระองค์ จึงร้อนถึงพระอินทร์ต้องเสด็จลงมาช่วย

348. **อรัญญชาดก** (58/693-697) ปรารภการเลือกคบคน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ พานบุตรออกบวชเป็นฤาษี ต่อมาบุตรไปหลงรักหญิงคนหนึ่งจึงเข้าไปถามบิดาถึงเรื่องที่จะมาอยู่ในหมู่คน พระโพธิสัตว์จึงแสดงลักษณะคนที่ควรคบและไม่ควรคบให้บุตรฟัง บุตรจึงมีความกลัวไม่กล้าสึก

349. **สันธิเภทชาดก** (58/698-704) ปรารภโทษที่เชื่อถือคำส่อเสียด

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี ทรงถือนาเหตุการณ์ที่สุนัขจึงจอกยราชสีห์กับโคซึ่งเคยเป็นสหายกันให้รบกันจนตาย มาแสดงธรรมพรรณนาโทษการเป็นคนหูเบา เชื่อฟังคำคนง่าย ๆ

350. **เทวดาปัญญาชาดก** (58/705-706) ปรารภปัญญาของเทวดา

ชาดกนี้มีแต่ปรารภคาถา จักมีแจ้งใน **มหาอุมมังคชาดก**

351. **มณิกุลทลชาดก** (58/707-712) ปรารภผู้ไม่หวั่นไหวในโลกธรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี พระเจ้าโกศลราชยกทัพมารบกับพระเจ้าพาราณสี จับพระองค์ขังไว้ พระองค์ทรงทำญาณสมาบัติให้เกิดขึ้นประทับลอยอยู่ในอากาศ พระเจ้าโกศลราชได้ทอดพระเนตรเห็นจึงเสด็จมาถาม พระองค์ได้ทรงแสดงเหตุคือความไม่เป็นผู้เศร้าโศก จนพระเจ้าโกศลราชทรงเลื่อมใสคืนราชสมบัติถวาย

352. **สุชาตชาดก** (58/713-719) ปรารภคำคมของคนฉลาด

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรคนมีทรัพย์ ชื่อสุชาตกุมาร เมื่อปู่ตาย บิดาเศร้าโศก จึงทำความเปรียบนำหญ้าและน้ำมาเรียงไว้ให้โคตายกิน แล้วบรรเทาความโศกของบิดาเสียได้

353. เวนสาขาขาดก (58/720-729) ปรารภการไม่เชื่อฟังผู้รู้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทศปาโมกข์อาจารย์ สั่งสอนศิลปศาสตร์ ครั้นเห็นพรหมทัตกุมารเป็นผู้มีอัธยาศัยหยาบช้ำ จึงได้กล่าวสั่งสอน เมื่อพรหมทัตกุมารกลับมาเมืองได้เป็นพระเจ้าพาราณสี ทรงเชื่อคำปิงคิยปุโรหิต จึงรับสั่งให้ควักพระเนตรกษัตริย์ถึง 1,000 องค์แล้วปลงพระชนม์เสีย ภายหลังเมื่อพระเจ้าพรหมทัตมีพระเนตรแตกทั้ง 2 ข้าง เพราะผลกรรมของตน จึงได้ระลึกถึงโอวาทที่อาจารย์กล่าวสอนไว้

354. อูรคขาดก (58/730-742) ปรารภเปรียบเทียบคนตายเหมือนงูลอกคราบ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ สั่งสอนภรรยา บุตร ธิดา สะไ้ และทาสี ให้เจริญมรณาสติ ภายหลังที่งูกัดบุตรตาย พระโพธิสัตว์และคนทั้ง 5 ไม่มีความเศร้าโศก พระอินทร์ลงมาถาม คนทั้ง 5 ได้แสดงเหตุ คือ ความเป็นผู้ไม่เศร้าโศกแก่พระอินทร์

355. ธังกขาดก (58/743-749) ปรารภการร้องไห้ไม่มีประโยชน์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสีนามว่าชฎราช แสดงเหตุคือความไม่เศร้าโศกแก่พระเจ้านครโกศลนามว่าธังกราช ทั้งสองแสดงความเป็นผู้ไม่เศร้าโศก

356. การันทียขาดก (58/750-756) ปรารภการทำที่เหลื่อวิสัย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอันตรวาสกผู้ใหญ่ของอาจารย์ทศปาโมกข์ มีนามว่าการันทียมาณพ ครั้นเห็นอาจารย์ให้ศีลแก่ผู้ที่ไม่ได้ขอ ซึ่งท่านได้พบเห็น เมื่อปรารภนาจะให้อาจารย์ละความประพฤตินั้นเสีย จึงให้ชนก่อนศิลาทิ้งลงในลำธาร เมื่ออาจารย์ถามได้กล่าวอุปมาอุปมัยให้อาจารย์ฟังเห็นจริง จนละความประพฤติเช่นนั้นเสียได้

357. ลฎุกิกขาดก (58/757-764) ปรารภการไม่มีเมตตาของพระเทวทัต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาช่าง เทียวหากินกับบริวารแปดหมื่น ได้พบนางนกลั๊กลูกอ่อน อยู่ที่หนทาง นางนกลั๊กได้อ้อนวอนของชีวิตลูก พระยาช่างจึงไปยื่นคร่อมลูกนกลั๊กไว้ปล่อยให้บริวารผ่านไปก่อน ภายหลังมีช่างตัวหนึ่งมาเทียวหากินในที่นั้น นางนกลั๊กขอชีวิตลูกแก่ช่างนั้น ช่างไม่ฟังฆ่าลูกนกลั๊กตาย นางนกลั๊กจึงหาอุบายฆ่าช่างนั้นบ้าง

358. จุลธรรมपालขาดก (58/765-774) ปรารภความรักของแม่ที่มีต่อลูก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจุลธรรมपालกุมารโอรสของพระเจ้ามหาปตาปราช เมื่อพระเจ้ามหาปตาปราชกั้วพระมารดาพระกุมาร จึงให้ฆ่าจุลธรรมपालกุมารซึ่งมีพระชนม์ได้ 7 เดือน แต่จุลธรรมपालตั้งขันติได้ ไม่มีความโกรธแล้วพระองค์ก็สิ้นพระชนม์ พระมารดาก็สิ้นพระชนม์ตาม และพระเจ้ามหาปตาปราชก็ถูกแผ่นดินสูบ

359. สุวรรณมิตชาดก (58/775-784) ปรารภเนื้อติดบ่วงนายพราน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาเนื้อ พาบวิวารเที่ยวหากิน ไปติดบ่วง นางเนื้อผู้เป็นภรรยาไปอ่อนวอนนายพรานขอให้ฆ่าตัวเองแทน นายพรานมีความเลื่อมใสจึงได้ปล่อยพระยาเนื้อเสีย พระยาเนื้อได้ให้แก้วมณีแทนคุณนายพราน

360. สุตันธิชาดก (58/785-792) ปรารภพระภิกษุกระสันจะสึก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาครุฑ แปลงตัวมาเล่นสะกากับพระเจ้าตัมพราช แล้วพานางสุตันธิซึ่งเป็นมเหสีของพระเจ้าตัมพราชไป ภายหลังพระยาครุฑได้ฟังเพลงจากคนขับเพลงของพระเจ้าตัมพราช ซึ่งได้ตามไปร่วมสังวาสกับนาง แล้วหนีกลับมาขับกล่อมเพลงถวายกษัตริย์ พระยาครุฑมีความรังเกียจจึงได้พานางมาส่งคืน

361. วรรณโรหชาดก (58/793-799) ปรารภผู้มีใจคอกหนักแน่น

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้ทราบเหตุที่สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งซึ่งไปอาศัยอาหารที่เหลือเดนเสื่อและราชสีห์ ภายหลังสุนัขจิ้งจอกอยากกินเนื้อเสื่อและราชสีห์ จึงไปยุสัตว์ทั้งสองหวังจะให้แตกร้าง จะได้ต่อสู้กันจนเกิดอันตราย แต่เมื่อสัตว์ทั้งสองไม่เชื่อฟังคำตักเตือนก็ต้องหลีกหนีไป

362. สิลวิมังสชาดก (58/800-806) ปรารภผู้ประพฤติธรรมย่อมเป็นผู้เสมอกัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ปุโรหิต คิดว่าการที่พระราชาทรงเคารพนับถือพราหมณ์เพราะเห็นว่าเป็นผู้มีศีล หรือทรงเห็นว่าเป็นผู้เรียนรู้ไตรเพทมาก จึงได้ทดลองศีล ครั้นพบว่าพระราชาเคารพศีล เพราะศีลมีคุณประเสริฐกว่าการสดับฟัง จึงได้ทูลขอพระราชนุญาตออกบวชเป็นฤาษี แล้วทำถณาสมาบัติให้เกิดขึ้น

363. หิริชาดก (58/807-811) ปรารภการกระทำที่ล่อให้รู้ว่ามีตรหรือมิใช่มีตร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐีชาวเมืองพาราณสี สั่งสอนบุตรถึงเรื่องบุคคลผู้ไม่ทำกิจที่ตนควรกระทำแก่ผู้มาพบ ย่อมไม่ได้การทำตอบ แล้วแสดงลักษณะแห่งมิตรสหาย

364. ชัชชปนกชาดก (58/812-813) ปรารภเห็นหิ่งห้อยว่าเป็นไฟ

เป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาของพระยาหิ่งห้อย จักมีแจ้งใน มหาอุมมังคชาดก

365. อหิตุนทิกชาดก (58/814-819) ปรารภภิกษุแก่รูปหนึ่ง อ้างถึง สาลกชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพ่อค้าขายข้าวเปลือก หมองูคนหนึ่งนำเอาวานรมาฝากไว้ หมองูไปเล่นมหรสพเสีย 7 วัน พ่อค้าได้ให้โอวาทแก่วานร ครั้งหมองูกลับมาได้เขียนตีวานร และพาไปผูกไว้ที่ต้นไม้ วานรหนีไปได้ หมองูกล่าวล่อลวงจะจับวานร วานรกล่าวตัดพ้อแล้วหนีไป

366. **คุมพียขาดก** (58/820-825) ปรารภเปรียบวัดตุกามเหมือนยาพิษ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียน บรรทุกสินค้าไปเที่ยวขาย ครั้นถึงปากดงใหญ่ ได้กำชับบริวารไม่ให้บริโภคของที่ไม่เคยบริโภค ฝ่ายบริวารที่เป็นคนโลภอาหารบริโภคก่อนข้าวคลุกน้ำผึ้ง ซึ่งยักขชื่อคุมพียะวางไว้ที่หนทาง ก็ถึงความตาย ส่วนคนที่เชื่อฟังคำของพระโพธิสัตว์รอดจากความตาย

367. **สาเลียขาดก** (58/826-829) ปรารภให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรคนมีทรัพย์ เล่นอยู่กับเด็กชาวบ้าน ที่ได้ต้นนิโครธหมอกแก่คนหนึ่งอยากจะได้ขวัญข้าว ลวงพระโพธิสัตว์ให้จับงูว่าเป็นนกสาเลีย ครั้นพระโพธิสัตว์ขึ้นไปจับงูว่าเป็นงู จึงโยนลงไปพันคอหมอกแล้วกัดหมอนั้นตาย

368. **ตจสารขาดก** (58/830-835) ปรารภคนฉลาดย่อมไม่แสดงอาการให้ศัตรูเห็น

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรคนมีทรัพย์ (เนื้อเรื่องต่อจาก 367 สาเลียขาดก) ครั้นมนุษย์เห็นงูกัดหมอกตายแล้ว จึงพากันจับพระโพธิสัตว์กับเด็กเหล่านั้น ว่าเป็นผู้ฆ่าหมอกตาย นำมาถวายพระราชา ครั้นพระราชาทรงเห็นเด็กเหล่านั้นเป็นผู้มีความองอาจไม่มีความเศร้าโศก จึงตรัสถาม พระโพธิสัตว์ได้แสดงเหตุไม่ควรเศร้าโศกจนพระราชาเลื่อมใส พระราชทานฐานันดรศักดิ์ให้แก่เด็กนั้น

369. **มิตตวินทุกขาดก** (58/836-840) ปรารภจักรกรดพัดบนศีรษะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเทวบุตร เทียวจาริกไปในอุสสุทนรก ได้พบมิตตวินทุกะ อันเสวยทุกข์เวทนาอยู่ในนั้น ถ้ามถึงบาปที่ตนทำ พระโพธิสัตว์จึงได้แสดงโทษแห่งต้นหาแก่มิตตวินทุกะ

370. **ปลาสขาดก** (58/841-847) ปรารภการข่มกิเลส

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาหงส์ทอง กล่าวเตือนปลาสเทวดาให้ถอนต้นนิโครธซึ่งเกิดขึ้นที่คาบตันปลาสเสีย ปลาสเทวดาไม่เชื่อฟัง ภายหลังเมื่อต้นนิโครธขึ้นปกคลุมตันปลาสตาย ปลาสเทวดาจึงระลึกถึงคำพระยาหงส์ทองที่ได้กล่าวสอนไว้

371. **ทิมิติโกศลขาดก** (58/848-853) ปรารภเวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นที่ฆาตุกุมาร วันหนึ่งพระเจ้าพาราณสีเสด็จประพาสป่ากับที่ฆาตุกุมาร อ่อนพระทัยบรรทมหลับอยู่บนตักที่ฆาตุกุมาร ครั้นที่ฆาตุกุมารนึกถึงเรื่องที่พระเจ้าพาราณสีฆ่าพระชนกชนนีของพระองค์จะปลงพระชนม์ตอบแทน แต่พระกุมารทรงระลึกถึงโอวาทที่พระชนกชนนีประทานไว้ จึงไม่ปลงพระชนม์พระเจ้าพาราณสี เป็นแต่กล่าวขู่ให้เกรง แล้วทูลขอชีวิตตน พระเจ้าพาราณสีทรงทราบที่ฆาตุกุมารเป็นโอรสของพระเจ้าทิมิติโกศลจึงพระราช

ทานพระธิดาของพระองค์ให้เป็นมเหสี แล้วให้กลับไปครองโกศลรัฐ ซึ่งเป็นของพระชนกของ
ทิวาภูมาร

372. **มิกโคตกษัตริย์** (58/854-860) ปรารภคำพูดที่ทำให้หายเศร้าโศก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอินทร์ลงมาสอนดาบส ผู้มีความเศร้าโศกรำไห้ เพราะ
ลูกเนื้อที่ตนเลี้ยงไว้ตาย ให้คลายความเศร้าโศกได้

373. **มุสิกษัตริย์** (58/861-869) ปรารภพระเจ้าอชาตศัตรู อ้างถึง **กฤษณะ**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทศปาโมกข์อาจารย์ ทราบเหตุที่ภายหลังของยุวราชกุมาร
ซึ่งเป็นศิษย์ของตนจักฆ่าบิดาเสีย จึงได้ผูกมนต์ 3 บทให้ราชกุมารมาภายหลังพระราชกุมารได้
ขึ้นครองราชสมบัติในกรุงพาราณสีโอรสคิดจะปลงพระชนม์พระราชบิดา ครั้นได้ฟังมนต์ที่พระราช
บิดาทรงท่องอยู่ มีความกลัวหมายว่าพระราชบิดาทรงทราบเหตุจึงทูลขอโทษ

374. **จุลลธนูคณษัตริย์** (58/870-879) ปรารภจุลลธนูคณบัณฑิต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอินทร์ จำแลงเป็นสุนัขจึงจอกมากล่าวเย้ยหญิงผู้เป็น
ภรรยาของจุลลธนูคณบัณฑิตที่มีความรักนายใจร บอกให้นายใจรฆ่าสามีของตนตาย ครั้นนายใจร
ได้เครื่องประดับของหญิงนั้นแล้วก็หนีไป

375. **กโปตกษัตริย์** (58/880-885) ปรารภภิกษุโลภรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ กล่าวเย้ยกาที่โลกอาหารถูกพ่อครัวจับถนอม

376. **อวาริชชัตริย์** (59/1-12) ปรารภการกระทำที่หยาบช้า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี โดยสารเรืออวาริชชบุรุษแจว
เรือจ้างข้ามฟากให้โอวาทสอนถึงการเสื่อมทรัพย์และการเจริญทรัพย์ แทนค่าจ้าง เจ้าของเรือโกรธ
ตบตีพระโพธิสัตว์ ภรรยาห้องเครื่องห้าม กลับตีภรรยาและบุตรในครรภ์ตาย จึงถูกจับและรับโทษ
จากบ้านเมือง

377. **เสตเกตตษัตริย์** (59/13-24) ปรารภการที่ชื่อว่าเป็นศิษย์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทศปาโมกข์อาจารย์ เสตเกตตพราหมณ์มาณพผู้ศิษย์
กระด้าง ดื้อยมาณพะเลาะกับบุรุษจันฑาล พระโพธิสัตว์รู้เรื่องเข้าสอนไม่ให้โกรธ ไม่ชอบใจพระ
โพธิสัตว์เลยลาไปบวชในสำนักพระดาบสอื่น

378. **ทริมุขษัตริย์** (59/25-44) ปรารภมหาภิเนษกรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมทัตถุมาร เป็นสหชาติกับทริมุขบุตรบุโรหิต ภายหลัง
พระโพธิสัตว์ได้ราชาภิเษกเป็นพระเจ้าพาราณสี ทริมุขบุตรบุโรหิตออกบวชได้เป็นพระปัจเจกพุทธ
แล้วมาเตือนให้พระโพธิสัตว์ทรงผนวช

379. เนรุชาดก (59/45-50) ปรารภอาณาภาพของเนรุบรรพต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาหงส์ทอง อยู่ ณ จิตตกุฎบรรพตกับหงส์ผู้น้อง พากันไปถึงเนรุบรรพตภูเขาทอง เห็นสัตว์ทั้งปวงจับอยู่ ณ ภูเขานั้น ลีกายก็กลายเป็นสีทองและดูเหมือนกันหมด หงส์ทองทั้งสองกล่าวติเตียนเขาเนรุว่าไม่แบ่งสัตว์ให้เป็นสีต่าง ๆ จึงบินไปอยู่ที่อื่น

380. อาสังกชาดก (59/51-64) ปรารภภิกษุผู้กระสัน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี ได้นางทาริกาผู้หญิงซึ่งเกิดในดอกปทุมมาเลี้ยงไว้ให้นามว่าอาสังกา พระเจ้าพรหมทัตทราบความจากพรานป่า เสด็จไปขอพระดาบสได้นางมาเป็นเทวี

381. มิคาลोปชาดก (59/65-69) ปรารภโทษของคนหัวดี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาแฉ่ง ชื่อปรัณณะ บุตรพระยาแฉ่งชื่อ มิคาลอป เหนือชั้นสูบนเวหาสูงเกินไป พระโพธิสัตว์ห้ามไม่ฟัง ถูกลมเวรัมภวาทพัดขาดใจตาย

382. สิริกาลกัณณิชาดก (59/70-89) ปรารภสิริกับกาลกรรณิ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุจิปวิวารเศรษฐี ตีเตียนกาลกรรณิเทพธิดามาขออาศัยนอน ณ สิริไสยา เมื่อได้สนทนากันกับสิริเทพธิดาแล้ว เศรษฐีอนุญาตให้สิริเทพธิดาอาศัยนอน ณ สิริไสยาได้

383. กุกกุฏชาดก (59/90-96) ปรารภผลของการไม่เชื่อง่าย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาไก่ป่า นางแมวล่อลงจะกิน พระโพธิสัตว์รู้เท่าทัน นางแมวจึงกินพระโพธิสัตว์ไม่ได้

384. รัมมัทธชาดก (59/97-103) ปรารภภิกษุรูปหนึ่งที่พูดอย่างหนึ่งทำอย่างหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาสุกนปักษ์ อาศัยอยู่ที่เกาะแห่งหนึ่ง มีกาดัวหนึ่งเป็นของพ่อค้าสำเภาก็เรือแตกบินมาขออาศัยที่เกาะนั้น บอกกับนกต่างๆ ว่าเป็นผู้ประพฤตินิทรรมกินลมเป็นอาหาร แต่เมื่อนกอื่นเผลอก็กินไข่นกและลูกนกบนเกาะ พระโพธิสัตว์จับได้ จึงฆ่ากานัน

385. นันทิมิตราชาดก (59/104-113) ปรารภภิกษุผู้เลี้ยงมารดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาเนื้อ นามว่า นันทิมิยะ วันหนึ่งไปหาอาหารพร้อมมารดาบิดา เมื่อพระราชาภิรัชมาล้อมจับฝูงเนื้อ เนื้อนันทิมิยะล่อให้ไปห่างจากที่มารดาบิดาหลบซ่อนอยู่ จึงถูกจับเอาไปเพียงตัวเดียว ภายหลังทำให้พระราชาโปรดปรานอภัยแก่ฝูงเนื้อทั้งหมด

386. ขุรปุตตชาดก (59/114-126) ปรารภการหลงไหลมาตุคาม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสุชมบดี แปลงเพศเป็นแพะ บอกอุบายให้พระเจ้า

เลนกพ้นจากอันตรายชีวิต เพราะโทษที่พระองค์หลงเชื่อคำของพระราชเทวีที่จะขอเรียนมนตร์รู้เสียงสัตว์ แม้ว่าพระนางจะทรงทราบว่าหากพระองค์สอนมนตร์ให้แก่ผู้อื่นแล้วพระองค์จะต้องสวรรคตก็ตาม

387. **สุจิตาตก** (59/127-135) ปรารภพระปัญญาของพระบรมศาสดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนายช่างทอง มีปัญญาหลักแหลม ทำเข็มอย่างวิเศษรอดฝีมือ นำไปขายที่บ้านช่างทองตระกูลใหญ่ ได้ลูกสาวตระกูลนั้นเป็นภรรยา

388. **ตุนทิลชาตก** (59/136-149) ปรารภภิกษุกลัวตายรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาตุนทิลสุกร ได้ช่วยพุงใจจุลตุนทิลสุกรน้องให้หายกลัวตาย ด้วยพวกนักเลงสุราจะฆ่า

389. **สุวรรณกั๊กกุกชาตก** (59/150-160) ปรารภการสละชีพของพระอานนทเถระ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชวานา ได้ผูกมิตรกับปูทอง ภายหลังจากไปสมคบกับงู ให้มากัดชวานา ปูทองได้มาช่วย โดยหนีบคองูและกาให้ชวานาพระโพธิสัตว์รอดพ้นจากความตาย

390. **มัยหสกุณชาตก** (59/161-169) ปรารภการใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี มอบสมบัติให้กับตฤณบุตร 1 ภรรยา 1 ไว้กับน้องชาย แล้วออกบวชเป็นฤาษี น้องชายได้ฆ่าตฤณบุตรพระดาบสตายพระดาบสทราบเรื่องเข้ากลับมาทรมานน้องชายให้เป็นคนดี

391. **ปัพพชิตวิเรฐกชาตก** (59/170-179) ปรารภการบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก อ่างถึง กัณหาชาตก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ วิทยารตนหนึ่งปลอมเป็นบรรพชิตลอบเข้าไปเสพอสังฆกรรมกับพระราชเทวีพระเจ้าพรหมทัต พระเจ้าพรหมทัตทรงพิโรธขับไล่พวกบรรพชิตทั้งหลายเสีย ท้าวสักกะทราบเหตุจึงพาพระปัจเจกพุทธมาทรมานพระราชชา

392. **อุปสิงฆบุปผชาตก** (59/180-186) ปรารภคนดีไม่ควรทำชั่วแม้หน่อยนิด

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ออกบวชเป็นฤาษี อาศัยอยู่ที่ริมสระโบกขรณี ได้สูดดมกลิ่นดอกอุบลที่สระ พวกเทพธิดาติเตียนว่าบรรพชิตไม่ควรสูดดมกลิ่นอุบล

393. **วิฆาสาทชาตก** (59/187-193) ปรารภการกินของที่ปนเดน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกเทวราช แปลงเพศเป็นปักษีมาทรมานดาบส 7 ตน ผู้คะนองเล่นต่าง ๆ ให้กลับได้สติเป็นคนดีมีความเพียร

394. **วิฎฐกชาตก** (59/194-199) ปรารภการทำให้เกิดสุข

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกระจาบ กามอดตัวหนึ่งเห็นนกกระจาบอ้วนท้วน ได้ถามนกกระจาบว่ามีอะไรเป็นอาหารจึงอ้วนดี นกกระจาบได้แสดงโทษว่ากาเสพออาหารล้ำสอน

กายจึงยอม

395. มณิชาตก (59/200-204) ปรารภภิกษุผู้เหลวไหล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกพิราบ อาศัยอยู่ที่โรงครัวของพาราณสีเศรษฐี เยาะเย้ยกาดัวหนึ่งซึ่งมาอาศัยอยู่ด้วยแล้วคาบขึ้นเนื้อของพ่อครัวไป พ่อครัวจับกาดอนชน แล้วเอาขึ้นกระเบื้องทำเป็นแก้วมณีเจาะร้อยผูกคอแล้วปล่อยทิ้งไว้ในรังจนตาย

396. กุกกูชาตก (59/206-215) ปรารภพระราชาโหวาท

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมหาอำมาตย์ ฉลาดหาอุบายถวายโหวาทแต่พระราชารู้สึกอำนาจอดดี ให้ทรงดำรงทศพิธราชธรรมด้วยการกล่าวเปรียบการปกครองกับพระตำหนักที่ยังสร้างไม่เสร็จ เปรียบกับการปกคลุมมะงั่ว และเปรียบกับดอกบัวที่ลอยพินน้ำ

397. มโนชชาตก (59/216-223) ปรารภคบคนชั่วไม่ได้ความสุขยั่งยืน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาราชสีห์ ห้ามลูกไม่ให้คบกับสุนัขจิ้งจอก ลูกไม่เชื่อจึงถูกฆ่าตาย

398. สุตตชาตก (59/224-235) ปรารภภิกษุผู้เลี้ยมมารดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุตตมาณพตกยาก รับอาสาพระราชานำเอาถาดใส่ภัตรไปส่งให้ยักษ์ชื่อสุตตะ เพื่อเอาทรัพย์มาให้มารดา และสอนยักษ์ให้อ่านนิสสัยของศีล

399. ดิชมชาตก (59/236-240) ปรารภภิกษุผู้เลี้ยมมารดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นแร้ง เลี้ยมบิดามารดาวันหนึ่งขณะหาอาหารไปติดบ่วงของนายพราน จึงแสดงสุนทรคาถาอันไพเราะแก่นายพราน นายพรานซาบซึ้งจึงปล่อยไปพร้อมเอาอาหารไปให้บิดามารดาด้วยความกตัญญู

400. ทัพพปุยชาตก (59/241-252) ปรารภความโลภของพระอุปนันทเถระ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นนาก 2 ตัว ซึ่งวิวาทกันเรื่องแบ่งปลา สุนัขจิ้งจอกตัดสินเอาท่อนกลางไปกินเสีย

401. ทสัณณกชาตก (59/253-265) ปรารภการยั่วววนของภรรยาเก่า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเสนกบัณฑิต คิดอุบายถวายโหวาทรักษาพระราชานุญาตให้หายพระโรคอาเจียนโลหิต ซึ่งเกิดด้วยเหตุเสียพระทัย เพราะบุตรบุโรหิตพามเหสีหนีไป

402. เสนกชาตก (59/266-285) ปรารภผู้มีปัญญาช่วยผู้อื่นได้

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเสนกบัณฑิต ช่วยปลดเปลื้องพราหมณ์ให้พ้นจากงูกัดตาย และให้ภรรยาของพราหมณ์ที่มีชู้กลับประพฤติดัวให้ดีกว่าเดิม

403. อัญญาเสนาชาดก (59/286-296) ปรารภการขอ คล้ายกับเรื่อง มณิกัณฐกชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอัญญาเสนดาบส ได้รับปวราณาแต่พระเจ้าพาราณสีให้ขอได้ทุกอย่างที่ปรารถนา แต่ดาบสหาได้ทุกอย่างได้ไม่ ด้วยเห็นว่าการขอเขาเป็นการไม่ดี

404. กปิชาดก (59/297-304) ปรารภแผ่นดินสูบพระเทวทัต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร มีวานรเกรงไปถ้ายรตศึรชะบุโรนิต พระยาวานรจึงพาบริวารที่เชื่อฟังไปอยู่ที่อื่น เพราะที่นี้มีผู้จองเวรไว้ บริวารที่ไม่เชื่อถูกบุโรนิตแก้แค้นด้วยการเอาธนูไล่ยิงเพราะต้องการมันเหลวไปรักษาช้างที่ถูกไฟไหม้

405. พกพรหมชาดก (59/305-318) ปรารภศีลและพรตของพรหมมณ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกัปปมาณพ เป็นคนรับใช้ของเกสวดาบส ได้แสดงให้เห็นผลของการกระทำในอดีตและไม่ให้ดาบสยึดมั่นกับสถานะพรหมมณของตน

406. คันธารชาดก (59/319-331) ปรารภการสะสมเกสัชของภิกษุ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าคันธารราช ละสมบัตินอกบรรพชาเป็นดาบส ทรงเคร่งครัดมิได้สะสมแม้แต่ว่าก่อนเกลือก้อนหนึ่ง และติเตียนเพื่อผู้สะสมเกลือ เพื่อนโกธ พระโพธิสัตว์จึงแสดงโอวาทเพื่อเตือนสติ

407. มหากปิชาดก (59/332-343) ปรารภคุณธรรมของหัวหน้า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาวานร ถูกพระเจ้าพาราณสีล่อมไว้ ยอมสละชีวิตทอดตนเป็นสะพานให้บริวารเดินข้ามไปจากที่ล่อมนั้น และได้สั่งสอนพระราชาให้เสียสละเพื่อราษฎรแล้วถึงแก่กาลกิริยา

408. กุมภการชาดก (59/344-361) ปรารภเหตุให้ประพตภิกขาจริยวัตร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนทำหม้อ ณ เมืองพาราณสี ได้ฟังพระปัจเจกพุทธ 5 องค์ แสดงถึงเหตุที่เร้าจิตใจให้ออกบรรพชา ได้บังเกิดความเลื่อมใสจึงละกามคุณออกบวชเป็นดาบส

409. ทฬัทธิธรรมชาดก (59/362-372) ปรารภความกตัญญู

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรัตนอำมาตย์ของพระเจ้าทฬัทธิธรรม ทูลเตือนพระราชาว่าไม่ควรรอดมงคลหัตถ์จากยศบรรดาศักดิ์เมื่อยามแก่ เพราะเมื่อหนุ่มได้ทำความดีไว้มาก

410. โสมทัตตชาดก (59/373-380) ปรารภความเศร้าโศกถึงผู้อื่นเป็นที่รัก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอินทร์ ให้โอวาทแก่ดาบสผู้เศร้าโศกถึงลูกช้างที่เลี้ยงไว้ได้ล้มตายไป

411. **สุสีมชาดก** (59/381-394) ปรารภพระเจ้าสุสีมะออกบวช

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุสีมกุมาร เมื่อได้เป็นพระราชาทอดพระเนตรเห็นพระเกศาหงอก เสด็จออกทรงผนวช

412. **โกฏสิมพลีชาดก** (59/395-401) ปรารภการระงับภัยที่ยังไม่มาถึง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาอยู่ที่ต้นจิว เห็นพระยาครุฑคาบนาคนต้นไทรมีนกน้อยติดมาด้วย เกรงว่านกน้อยจะถ่ายมูลเมล็ดไทรงอกที่ต้นจิว ก็สะดุ้งกลัว พระยาครุฑทราบเรื่องจึงสรรเสริญว่า ผู้มีปัญญาควรระวังภัยเหตุที่พึงระวังภัย จึงขับไล่นกน้อยไปเสีย

413. **ธุมการีชาดก** (59/402-408) ปรารภโคกเศร้าเพราะได้ใหม่ลืมเก่า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชบุรุษโศกเศร้าด้วยอรรถธรรมแต่พระเจ้าธัญชัยว่า ไม่ควรทิ้งโยธาเก่า เลี้ยงแต่โยธาใหม่ แต่ควรเอาใจใส่ทั้งสองให้ดี

414. **ชาครชาดก** (59/409-416) ปรารภผู้หลับและตื่น

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส แก้ปัญหาที่รุกขเทวดาถาม 2 ข้อเรื่องผู้ใดเป็นผู้หลับและผู้ใดเป็นผู้ตื่นให้ถูกต้องได้

415. **กุมมาสปิณฑชาดก** (59/417-439) ปรารภอานิสงส์ถวายขนมกุมมาส

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทศกตบุรุษ ชื่อขนมถั่ว 4 ก้อน ถวายพระปัจเจกพุทธ 4 องค์ สิ้นชีพไปแล้วไปเกิดเป็นพระราชารองเมืองพาราณสี

416. **ปรีนตปชาดก** (59/440-452) ปรารภกลางบอกความชั่วและภัยที่จะมาถึง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโอรสพระเจ้าพาราณสีทรงทราบว่า ในอดีตนายปรีนตปราชเสวกคิดร้าย ปลงประชนั้พระราชาบิดาเสียตั้งแต่พระองค์ยังไม่ประสูติ เมื่อทรงทราบเหตุจึงหาอุบายคิดฆ่านายปรีนตปราชเสวกเสีย แล้วได้ครองราชสมบัติสืบต่อจากพระราชบิดา

417. **กัจจანიโคตตชาดก** (59/454-468) ปรารภอุบาสกผู้เลี้ยงมารดาคนหนึ่ง ถูกภรรยาให้ขับไล่มารดาออกจากบ้าน แต่บุตรชายกลับขับไล่มารยาออกไปด้วยเพราะมารดาแก่มากแล้วจึงควรบำรุงเลี้ยงดู ตั้งแต่นั้นภรรยาที่หันกลับมาทำดีกับมารดาของสามี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอินทร์ ได้แลเห็นนางกัจจานี ซึ่งถูกบุตรกับสะใภ้ขับไล่ออกจากบ้าน นางได้รับความทุกข์ทรมานมาก จึงบันดาลใจให้บุตรและสะใภ้คิดถึงความดีของมารดา ทั้งสามได้กลับมาคืนดีและสามัคคีกัน

418. **อฏฐุสัททชาดก** (59/469-484) ปรารภการฆ่าสัตว์เพื่อบูชาบุญ คล้ายกับ โลกภูมิชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ช่วยปลดเปลื้องสัตว์ให้พ้นทุกข์จากการถูกฆ่าบูชาบุญ เพราะเหตุพระเจ้าพาราณสีทรงตื่นตื่นด้วยได้ฟังเสียงสัตว์ร้อง

419. สุลสาชาดก (59/485-494) ปรรณางทาสีของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นนางสุลสาซึ่งเป็นหญิงนครโสภณีนีมีเงินและเครื่องประดับมาก ในนครนั้นมีโจรที่ขี้สัดตุงจะถูกจับจะนำไปยังตะแลงแกง นางสุลสาเห็นเข้าก็นึกรักจึงติดสินบนพนักงานให้ปล่อยตัวนายโจร เอามาอยู่กินร่วมกัน เมื่อโจรเห็นเครื่องประดับของนางก็คิดฆ่า จึงหลอกนางขึ้นไปบนเขา แต่นางสุลสาซ่อนกลผลักนายโจรสามให้ตกเหวตาย

420. สุมังคลชาดก (59/495-509) ปรรณาคณธรรมของกษัตริย์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี ทรงมั่นในขันติ มิได้ลงอาญาแก่นายสุมังคละผู้ฆ่าพระปัจเจกพุทธที่พักอยู่ในพระราชอุทยานตาย ด้วยเข้าใจว่าเป็นเนื้อ แล้วหนีไป ปีต่อมาได้กลับมาขอพระราชทานอภัยโทษจากพระราชา เมื่อพระองค์ทรงทราบว่ามีได้มีเจตนาให้กลับมาเป็นนายอุทยานบาลตามเดิม

421. คังคมาลชาดก (59/510-530) ปรรณการรักษากุโบสถศีล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทศกบฏราช ได้รักษากุโบสถศีล ครึ่งวันก็ตายลงในวันนั้น ได้ไปเกิดเป็นพระเจ้าอุทัยราช ทรงระลึกชาติได้ จึงประกาศบูรพกรรมของพระองค์

422. เจริยราชชาดก (59/631-551) ปรรณพระเทวทัตตอนถูกแผ่นดินสูบ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกบิลพราหมณ์ แสดงโทษกรรมสุสาวาทของพระราชาเจริญราชที่กล่าวมุสาหลายครั้ง แม้กบิลพราหมณ์เตือนแล้วก็ไม่ยอมเลิกมุสา จนในที่สุดถูกแผ่นดินสูบ

423. อินทริยชาดก (59/552-570) ปรรณภิกษุถูกภรรยาเก่าประเล้าประโลม เรื่องเกี่ยวเนื่องกับสรภังคชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโชติपालกุมาร ต่อมาออกบวชเป็นสรภังคดาบส มีศิษย์ชื่อนารทดาบสไปหลงไหลมาตุคาม จึงได้เตือนสติ แสดงโทษความไม่สำรวมอินทรี และสรรเสริญคุณความสำรวมอินทรี

424. อาทิตตชาดก (59/571-584) ปรรณการให้ทานกับการรบ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเกอรุมหาราช เมื่อจะทรงบริจาคทาน ทรงเลือกผู้รับที่เป็นทักขิณบุคคัล คือพระอริยบุคคัล เพื่อให้ทานที่ทำนั้นเป็นเนื่อนาบุญอย่างแท้จริง

425. อัญฐานชาดก (59/585-595) ปรรณภิกษุผู้กระสันรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรเศรษฐี เกิดผิดใจกับนางนครโสภณีนี ด้วยวันหนึ่งไม่มีเงินให้แก่นาง ถูกนางขบไล่ จึงคิดถึงความร้ายกาจของหญิงได้ แล้วเลยหนีไปบวชเป็นดาบส แม้นางจะกลับมาอ้อนวอนสักเท่าใดก็ไม่ยอมสีก

426. **ทีปชาดก** (59/596-604) ปรารภคนร้ายไม่ต้องการเหตุผล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นเหตุที่แม่แพะวิงวอนขอชีวิตต่อเสือเหลือง แต่เสือเหลืองก็ไม่ละเว้นชีวิต เพราะวิสัยพาลย่อมไม่มีความเมตตากรุณา

427. **คิณชาดก** (59/605-613) ปรารภผู้ไม่ทำตามคำสอนย่อมพินาศ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาแฉ่ง สอนบุตรไม่ให้บินสูงเกินภูมิของนก บุตรไม่เชื่อ คำสอนต้องพินาศเพราะลมกรด

428. **โกสัมพียชาดก** (59/614-626) ปรารภเหล่าภิกษุทะเลาะกันในเมืองโกสัมพี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นที่มาวุกุมาร เรื่องเหมือนกันกับ **ทีมิตติโกศลชาดก**

429. **มหาสุวราชชาดก** (59/627-638) ปรารภสหายย่อมไม่ละทิ้งสหาย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุวราชปักษี ถือก้อนน้อยสันโดษด้วยต้นมะเดื่อที่เคยให้ร่มเงาลับแห่งเหลือแต่ตอ ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาประสาทพร ทำต้นมะเดื่อให้มีผลไม่ขาด

430. **จุลสุวราชชาดก** (59/639-646) ปรารภผู้รักษาไมตรี คล้ายกับ **มหาสุวราชชาดก**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจุลสุวราชปักษี ถือก้อนน้อยสันโดษ ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาประสาทพรทำต้นมะเดื่อให้มีผลไม่ขาด

431. **หริตจชาดก** (59/647-658) ปรารภภิกษุผู้กระสันรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพรานมณเฑาะว์ ละสมบัติออกบวชเป็นหริตดาบส ได้ฌานแล้วกลับเสื่อมเพราะเมถุนธรรม ภายหลังพระราชชาติอนสติ กลับทำฌานให้เกิดขึ้นอีก

432. **ปทกฺขลชาดก** (59/659-683) ปรารภทารกผู้หนึ่งมีความฉลาดในการสังเกตรอยเท้า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพรานมณเฑาะว์กับนางยักษินีหน้าม้า พาบิดาหนีพ้นแดนของมารดา มารดาตามมาพบวิงวอนให้กลับไปอยู่ด้วยกัน เมื่อทั้งสองไม่กลับนางยักษ์จึงให้มนต์จินตามณี ที่สามารถติดตามรอยเท้าของผู้ที่หายไปแล้วสิ้น 12 ปีได้ แล้วนางก็ทูปอกตนเองหทัยของนางก็แตกสลายตายอยู่ตรงนั้น สองพ่อลูกจึงเดินทางเข้าเมืองพาราณสี ถูกทดสอบวิชาสังเกตรอยเท้าหาคนลักแก้วมณีของพระราชินีให้ได้ มาณพระโพธิสัตว์ก็รู้ว่าผู้ที่ลักแก้วมณีก็คือพระราชากับอำมาตย์ จึงกล่าวสอนเป็นนิทานเปรียบเทียบ แต่พระราชาก็ทรงไม่ยอมรับ มาณพจึงบอกประชาชน พระราชาถูกประชาทณฑท์ มาณพจึงได้ครองเมืองพาราณสี เพราะอำนาจมนต์ที่มารดาให้

433. **โลมกัสนชาดก** (59/684-696) ปรารภภิกษุผู้กระสันรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรปุโรหิตชื่อกัสนปะ คิดกลัวจะต้องรับยศ เลยทูลลาออกบวชเป็นโลมกัสนปะมีตบะแรงกล้า จนท้าวสักกะเสด็จลงมาขอให้พระราชเจ้าจับดาบสบุชายัญญ แต่ดาบสก็ไม่ยอมเข้าเมืองพร้อมกับอำมาตย์สยหะ ท้าวสักกะจึงทรงออกอุบายให้นางจันทวดี

กุมารีผู้เป็นพระราชธิดาไปล่อลวงดาบส ดาบสก็มีจิตปฏิพัทธ์และกลับมาฆ่าสัตว์บุชายัญ ต่อมาจึงระลึกถึงกามกิเลส แล้วกลับได้สติเจริญญาณให้เกิดขึ้นอีก

434. จักกวกชาดก (59/697-709) ปรรากภิกษุเหล่าและเหล่ารูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกจักจพราก กากามถึงสี่วรรณะกาย ได้พรรณนาเหตุแห่งวรรณะให้กาฟังว่าเนื่องจากอาหาร กาไม่ชอบใจเลยบินหนีจากไป

435. หลีททราชาดก (59/710-717) ปรรากการประเล้าประโลมของนางอุลลุมารี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส นางอุลลุมารีลอบทำลายศีลของดาบสผู้เป็นบุตร ภายหลังกลับสอนฉานแก่บุตร แล้วให้บริกรรมในกสิณ ได้ไปเกิดในพรหมโลกพร้อมกับบิดา

436. สมุคชาดก (59/718-729) ปรรากการเปรียบหญิงมีอนาจารคล้ายกันเหว

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบสมิจักขุทิพย์ ได้เห็นหญิงกับวิทยารชชายชู้อยู่ในห้องของยักษ์ตนหนึ่ง ซึ่งเก็บนางผู้เป็นที่รักไว้ในสมุค จึงแกล้งตกท่ายให้ยักษ์รู้ และเมื่อคายสมุคออกมาดูก็เห็นวิทยารชรับเหาะหนีไป ยักษ์รู้แจ้งแล้วว่าไม่อาจรักษานางไว้ได้แม้จะเก็บในห้อง จึงส่งนางกลับไปยังบ้านเดิม

437. ปูติมังสชาดก (59/730-741) ปรรากโทษของการมองในเวลาที่ไม่ควรมองของผู้ไม่สำรวม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ได้เห็นสุนัขจิ้งจอกหลอกกินแพะด้วยอุบาย แต่นางแพะฉลาดรู้เท่าทัน กลับพูดอุบายลวงนางสุนัขจิ้งจอกและหนีพ้นได้ในที่สุด

438. ทัททชาดก (59/742-755) ปรรากคนอกตัญญูไม่รู้จักบุญคุณคนอื่น

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกกกระทาอยู่ในป่า ได้ฟังทศปาโมกข์สอนศีลปะพวกมานพ จำไว้ได้ ครั้นทศปาโมกข์ตาย ได้เป็นอาจารย์สอนไตรเพทให้มานพพวกนั้น มีดาบสชัวมาถึงที่นั่นในช่วงที่มานพทั้งหลายกลับบ้าน ดาบสได้ชานนกระทา รวมทั้งจับสัตว์อื่นๆ กินจนหมด

439. จตุทวารชาดก (59/757-770) ปรรากจักรกรดพัฒน์บนศีรชะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา เทียวไปในอุสสุทนรก มิตตวินทุกะถามถึงบุรพกรรมของตน ได้แสดงบุรพกรรมและการหลุดพ้นทุกข์ว่ายังไม่มีกำหนด

440. กัณหาชาดก (59/771-792) ปรรากเหตุที่พระบรมศาสดาทรงยิ้มแย้ม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพราหมณ์มีบิดาชื่อกัณหากุมาร ต่อมาได้แต่งงาน เมื่อบิดามารดาล่วงลับไป ก็คิดละกิเลสสมบัติออกบวชเป็นดาบสถือสันโดษ เป็นผู้มักน้อยจนร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาสนทนารวมด้วย และกัณหาฤาษีได้เล่าเรื่องประกอบการแสดงธรรม พระอินทร์จึงประทานพรให้

441. จตุโปสถิกชาดก (59/793-798) ปรรากสมณะ (เรื่องย่ออยู่ในปุณณกชาดก หรือ วิฐุชาดก)

442. สังขชาติค (59/799-814) ปรารภอานิสงส์ถวयरองเท้า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสังขพราหมณ์ ได้ถวयर่มและรองเท้าแก่พระปัจเจกพุทธอานิสงส์นั้นได้เป็นที่ฟังในกาลเมื่อลงสำเนาไปแตกในมหาสมุทร ได้รับการช่วยเหลือจากนางมณีเมขลา แล้วนมิตเรือพร้อมด้วยเงินทองรัตนะมากมาย

443. จุลโพธิชาติค (59/815-830) ปรารภภิกษุผู้มักโกรธรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพราหมณ์ ชื่อ โพธิกุมาร ได้ภรรยาที่จุมติมาจากพรหมโลกด้วยกัน ต่อมาทั้งสองออกบวชเป็นฤาษีอาศัยในพระราชอุทยานของพระราชา วันหนึ่งพระราชาทอดพระเนตรนางปริยาชิกาแล้วเกิดความหลงใหล จึงมาขอจากโพธิฤาษี แล้วพานางไป เมื่อมาพบฤาษีอีกก็เข้าใจว่าฤาษีโกรธตนที่พานางไป แต่เมื่อฟังธรรมแล้วก็คิดได้ พานางมาคืน เมื่อนางปริยาชิกาถึงแก่ภรณภาพ ฤาษีก็ไม่เศร้าโศก ครั้นสิ้นชีพแล้วก็ขึ้นไปเกิดในพรหมโลกด้วยกัน

444. กัณหตีปายนชาติค (59/831-850) ปรารภความรักที่มีต่อบุตร อ่างใน กุสราชชาติค

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพราหมณ์ออกบวชเป็นดาบสกับสหาย ได้ช่วยสหายดาบสพันโทษที่ถูกหลาวเสียบ ภายหลังได้ช่วยบุตรของคฤหส์ถ์ซึ่งถูกงูกันให้คลายพิษได้ ด้วยกระทำสังกิริยาทั้งบิดามารดาของเด็กนั้นและสั่งสอนเรื่องกรรม

445. นิโครธชาติค (59/851-864) ปรารภพระเทวทัต

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนิโครธกุมาร บุตรเศรษฐี เป็นสหายกับโปติกะและสาชะ ต่อมาได้ครองเมืองพาราณสี สาขเสนาบดีแค้นโปติกะที่ไม่ให้ราชสมบัติแก่ตนเอง ตนจึงได้เป็นแค้นเสนาบดี เมื่อโปติกะมาขออาศัยเรือนพักเหนื่อย สาขเสนาบดีก็บริภาษและขับไล่โปติกะด้วยความอกตัญญู โปติกะไปฟ้องพระราชานิโครธ พระองค์รับสั่งให้ลงโทษ แต่สาชะกลับให้อภัย

446. ตักกลชาติค (59/865-878) ปรารภการเลี้ยงดูบิดามารดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิตกุมาร ได้ฟังมารดาบิดาให้ฆ่าปู่ด้วยการขุดหลุมฝังทั้งเป็น จึงทำอุบายช่วยปู่ให้รอดตายได้ด้วยการทำที่เป็นขุดหลุมฝังบิดาของตนเช่นกัน ภายหลังคิดอุบายให้มารดาละพยศร้ายโดยบอกบิดาให้ขับไล่มารดาออกจากบ้านและไปขอหญิงอื่นมาดูแลบ้านแทน มารดาจึงกลับมาขอร้องและกลับตัวเป็นคนดี

447. มหาธรรมपालชาติค (59/879-892) ปรารภความไม่ทรงเชื่อพระพุทธรูปิตา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพราหมณ์ ในหมู่บ้านอันถ้อมันในกุศลกรรมมถ 10 ทำให้ผู้รักขามีอายุยืนไม่ตายในท่ามกลางอายุแล้ว บิดาส่งไปเรียนศิลปะ ณ เมืองตักสิลา อาจารย์เก็บกระดูกแพะลอบมาลวงบิดาว่าพระโพธิสัตว์ตาย บิดาไม่เชื่อกลับตบมือ แสดงการไม่เชื่อ บิดาจึงสำนึกได้ บุตรจึงให้บิดาขับไล่มารดาของตนออกจากบ้าน แล้วให้บิดาไปขอหญิงอื่นมาปรนนิบัติ

ปู่และพ่อ หิณิงผู้เป็นมารดาสำนึกผิดได้ แอบมาขอร้องให้บุตรช่วยพูดกับสามีของตน อนุญาตให้กลับมาอยู่บ้านได้

448. กุกกุฏชาดก (59/893-902) ปรารภพันธศัตร์เพราะรู้เท่า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาไก่ เขี้ยวคิดอุบายพูดล่อลวงจะจับกิน รู้เท่าทันกลอุบาย กลับขับไล่เขี้ยวให้ไปเสียจากที่นั้น

449. มัญจกุณฑลชาดก (59/903-912) ปรารภคนร้องให้ถึงคนตายเป็นคนโง่เขลา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพรานหมณ์ เพราะจิตเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ตายแล้วไปเกิดในเทวโลก แล้วกลับลงมาพบบิดา ผู้ร่ำให้ถึงบุตรอยู่ในป่าช้า มาเตือนให้หายความเศร้าโศก

450. พิลารโกสิยชาดก (59/913-930) ปรารภภิกษุผู้มีทานเป็นเครื่องปลื้มใจรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเศรษฐี ได้ไปเกิดเป็นพระอินทร์เพราะบริจาคทาน ภายหลังลงมาทรมานเศรษฐีเหล่านั้นคนที่ 6 ซึ่งเป็นคนตระหนี่ให้กลับบำเพ็ญทาน

451. จักวกชาดก (59/931-938) ปรารภภิกษุเหล่าและรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกจักกพราก กาดามถึงวรรณะสีกาย ได้แสดงธรรมบอกเหตุแห่งวรรณะสีกายอันงามและชั่วให้กาฟังว่าเนื่องด้วยอาหาร กาไม่พอใจเลยบินหนีไป

452. ฐิริปัญหาชาดก (59/939-942) ปรารภคนไม่ดี 4 จำพวก (เรื่องจักมีแจ่งใน มหาอุมมังคชาดก)

453. มหามังคลชาดก (59/943-960) ปรารภมหามงคสูตร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพรานหมณ์ออกบวชเป็นฤาษีอยู่ในป่าหิมพานต์ ได้แสวงหามงค 8 ประการ ตัดความสงสัยของมหาชน มีพระราชาเป็นต้นให้อันตเวทสิกขาร้อยฟัง

454. ฆตบัณฑิตชาดก (59/961-983) ปรารภภิกษุผู้หนึ่ง บุตรตาย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฆตบัณฑิต ได้คิดอุบายให้พระราชมารดาซึ่งทรงเศร้าโศกถึงโอรสที่สิ้นพระชนม์ให้หายความเศร้าโศกได้

455. มาตุโปสกชาดก (60/1-11) ปรารภภิกษุผู้เลี้ยงมารดา อ้างถึง สามชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาช่างเผือกเลี้ยงมารดาอยู่ในป่าหิมพานต์ ครั้งหนึ่งได้ช่วยนายพรานที่หลงป่าให้ออกจากป่าได้ ต่อมานายพรานนำคนไปจับช่างมาเป็นช่างมงคลของพระราชา มีอาหารดีมากมาย แต่ช่างกลับคิดถึงมารดา แล้วตั้งจิตว่าหากมารดาไม่ได้รับอาหารก็จะไม่รับด้วย พระเจ้าพาราณสีเสด็จมาอ้อนวอน จึงกราบทูลเรื่องมารดาของตนให้ทรงทราบ พระราชาจึงปล่อยช่างกลับไปหามารดา แล้วรับอาหารด้วยกัน

456. ชุณหชาดก (60/12-22) ปรารภการคบบัณฑิตและคบคนพาล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าชุนหะ ทรงรักษาวาจาสัตย์สังเคราะห์พราหมณ์แก่คนหนึ่ง ซึ่งพระองค์รับปากว่าจะสังเคราะห์เพราะพระองค์ดีต่อของพราหมณ์นั้นแตกไป

457. ธรรมเทวบุตรชาดก (60/23-30) ปรารภพระเทวทัตถูกแผ่นดินสูบ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นธรรมเทวบุตรออกสั่งสอนให้หมู่ชนกระทำกุศลกรรมบถ 10 ขณะเดียวกัน อธรรมเทวบุตรก็ออกสั่งสอนให้กระทำความอกุศลบถ 10 จนได้มาพบกันในอากาศ ทั้งสองต่างกล่าวถึงธรรมของตน อธรรมเทวบุตรก็ถูกแผ่นดินสูบ

458. อุทยชาดก (60/31-50) ปรารภภิกษุผู้เบื่อหน่าย

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอุทยกุมาร ทรงเบื่อหน่ายในกามคุณ พระบิดาบังคับให้แต่งงานกับนางอุทยกัทรพา ซึ่งมีความเห็นในการเบื่อหน่ายกามคุณเช่นกัน อยู่ร่วมกันถึง 700 ปี ก็มีได้ประพฤตีสัทธิธรรม พระโพธิสัตว์ก็สวรรคต ไปเกิดเป็นท้าวสักกะ ปรารถนาจะลองใจพระนางอุทยกัทรพาจึงเสด็จลงมาพร้อมกับภาดทองเพื่อให้พระนางยอมเป็นมเหสี แต่พระนางก็ปฏิเสธ ทั้งถาดเงินและถาดโลหะ พระนางเกิดความสงสัยว่าเหตุใดจึงถวายถาดที่มีค่าน้อยลง ท้าวสักกะตรัสว่า เพราะร่างกายของนางยอมเสื่อมลงไปตามกาลเวลาตามลำดับ เมื่อได้สนทนากันพระนางจึงถามว่าท่านเป็นใคร เมื่อทราบว่าเป็นพระสวามี พระนางทรงดีพระทัย และได้ฟังธรรม วันรุ่งขึ้นพระนางก็ละสมบัตินอกผนวช

459. ปาณียชาดก (60/51-62) ปรารภการช่มกิลเลส

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต ได้ทรงฟังพระปัจเจกพุทธ 5 องค์เล่าเหตุการณ์ที่ออกบวช องค์หนึ่งดื่มน้ำของมิตรที่เขามิได้ให้ องค์หนึ่งพอใจภริยาของผู้อื่น องค์หนึ่งกล่าวมุสาปฏิเสธผู้เป็นบิดาว่าไม่ใช่ องค์หนึ่งกระทำปาณาติบาต และอีกองค์ดื่มน้ำเมา เมื่อพระราชาทรงพิจารณาเหตุเหล่านั้นด้วยจิตเลื่อมใสแล้วได้สำเร็จฉฉาน เลยบวชเป็นฤาษี

460. ยุทธ์ชัยชาดก (60/63-71) ปรารภการผนวชของเจ้าชายยุทธ์ชัยและยุทธิฐิลละ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นยุทธ์ชัยกุมาร ทรงถือนิมิตในหยาดน้ำค้าง เทียบด้วยชีวิตสัตว์ เกิดความสังเวชออกบวช

461. ทสธชาดก (60/72-84) ปรารภผู้มีปัญญายอมไม่เศร้าโศกถึงสิ่งที่เสียไปแล้ว

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรามบัณฑิตราชกุมาร ทรงรักษาคำสั่งของพระบิดา ไปบำเพ็ญพรตอยู่ในป่าถึง 12 ปี พร้อมกับสักขณกุมาร พระอนุชาและสีดาเทวีพระกนิษฐา เมื่อพระเจ้าทศรถทรงสวรรคต พระภद्रกุมาร พระอนุชาต่างมารดาได้เสด็จมาแจ้งข่าวพระราชบิดา พระรามบัณฑิตไม่ทรงโศกเศร้า และเมื่อจะบอกร้องทั้งสองจึงออกอุบายให้น้องทั้งสองไปแช่น้ำ แล้วบอกเรื่องพระราชบิดาสวรรคต พระกุมารทั้งสองสลบไปถึงสามครั้ง พระภดรกราบทูลถามว่าเหตุ

โตพระรามบัณฑิตจึงไม่ทรงโคกเศร้า พระรามจึงแสดงธรรม พระภดรกราบทูลเชิญกลับไปครองเมือง แต่ยังไม่ครบเวลาที่พระราชบิดากำหนดไว้จึงนำฉลองพระบาทไปวางเหนือราชบัลลังก์แทน

462. **สังวรมหาราชชาดก** (60/84-94) ปรารภพระภิกษุผู้ละความเพียร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ของพระเจ้าพรหมทัต ถวายโอวาทพระราชบุตรองค์น้อย จนได้เสวยราชสมบัติแทนพระบิดาก่อนพระเชษฐาทั้ง 100 องค์

463. **สุปารกชาดก** (60/95-105) ปรารภพระปัญญาของพระบรมศาสดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุปารกบัณฑิต ทรงศึกษาขำนาญในวิชาต้นหนไม่มีเรือใดอัปปางเลย แม้ตาบอดแล้วก็ยังเป็นต้นหนพาเรือของพ่อค้าผ่านพ้นท้องทะเลได้อย่างปลอดภัย และได้แก้แค้นกลับไปบ้านมากมาย

464. **จุลลภูณาลชาดก** (60/106-108) ปรารภสิ่ง 5 อย่างรู้ได้ยาก (เรื่องย่อมีอยู่ใน ภูณาลชาดก)

465. **ภัททสาลชาดก** (60/109-130) ปรารภการบำเพ็ญประโยชน์แก่ญาติ มีเรื่องของสกุลศากยวงศ์ และอ้างถึง **กัฏฐุหาริชาดก**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา แดงเหตุผลไม่ให้พระเจ้าพรหมทัตตัดรุกขวิมานของตน และของญาติได้

466. **สมุททวาณิชชาดก** (60/130-143) ปรารภพระเทวทัตพาสกุลห้าร้อยเข้าไปในนรก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นช่างไม้ หนีไปที่เกาะแห่งหนึ่ง เป็นเกาะที่อุดมสมบูรณ์ ช่างไม้ที่มาอยู่เกาะแยกออกเป็นสองกลุ่มกลุ่มละห้าร้อยครอบครัว กลุ่มหนึ่งเป็นคนดีไม่หมกมุ่นในกามอีกกลุ่มทำสุราดื่มกินเอง ทำให้เกาะสกปรกจนเหล่าเทวดาบนเกาะโกรธ จึงลงโทษ ช่างไม้บัณฑิตพาบริวารจากเกาะนี้ไปจึงไม่พินาศ แต่ช่างไม้พาลกลับอยู่จนคลื่นซัดสาดเกาะพังทั้งหมด

467. **กามชาดก** (60/144-158) ปรารภกามและโทษของกาม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบัณฑิตมาณพ รักษาพระเจ้าพาราณสี ซึ่งประชวรพระโรคเพราะความโลภให้หายด้วยธรรมเทศนา

468. **ชนสันธชาดก** (60/159-167) ปรารภการประทานโอวาทแก่พระเจ้าโกศล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าชนสันธะ รับสั่งให้สร้างโรงงาน ทรงสงเคราะห์ผู้ยากไร้ และทรงแสดงเหตุแห่งความร้อนใจและการระงับความร้อนใจ 16 อย่าง

469. **มหากัณหาชาดก** (60/168-179) ปรารภความประพฤติประโยชน์แก่สัตว์โลก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอินทร์ เนมิตสุนัขดำใหญ่ลงมาทรมานชาวเมืองพาราณสีที่พากันประพฤติชั่ว ให้กลับประพฤติดี

470. โกลิยชาดก (60/179-182) ปรากรกโกลิยเศรษฐีตรีตระหนี่ (จักมีแจ่งใน สุธาโกชนชาดก)
471. เมณฑกปัญหาชาดก (60/183-185) ปรากรกเมณฑกปัญหา (จักมีแจ่งใน มหาอุมมังคชาดก)
472. มหาปทุมชาดก (60/186-202) ปรากรนางจินจมาณวิกา
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นปทุมราชกุมาร มารดาเลี้ยงแก่งใส่ร้ายให้ประหารชีวิตด้วยไม่ยอมทำชู้กับตน พระองค์รอดพ้นจากความตายได้ด้วยอานูภาพสุจริต
473. มิตตามิตตชาดก (60/203-209) ว่าด้วยอาการ 16 อย่างของผู้เป็นมิตรและมีไช้มิตร
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ผู้ถวายอภรณ์แก่พระเจ้าพาราณสี ได้กราบทูลให้ทรงสังเกตลักษณะของคนที่จะเป็นมิตรและมีไช้มิตร
474. อัมพชาดก (60/210-222) ปรากรมนต์เสื่อมเพราะลบหลู่ครูอาจารย์
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นคนจันทาล สอนวิชาเสกมะม่วงให้มีผลในเวลาไม่ใช่ฤดูแก่มาณพ ภายหลังมาณพนั้นออกตัญญูไม่ยอมรับว่าเรียนวิชามาจากคนจันทาลจึงเสื่อมจากวิชา
475. ฉันทชาดก (60/223-230) ปรากรการผูกเวรของหมีและไม้ตระกูล
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาอยู่ในป่า ได้รู้เหตุแห่งเวรดาบนต้นตระกูลและหมีอันทำเวรแก่กันและกัน ต้นตระกูลและหมีก็ฉิบหายไปด้วยกัน
476. ชวนหงส์ชาดก (60/231-244) ปรากรรักกันอยู่ไกลก็เหมือนอยู่ใกล้
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นชวนหงส์ มีกำลังรวดเร็วบินแข่งพระอาทิตย์ได้ ภายหลังแสดงความเร็วให้พระเจ้าพาราณสีทอดพระเนตรและแสดงธรรม พระองค์ทรงพอพระทัยเชิญชวนให้ชวนหงส์อยู่ด้วย ชวนหงส์กล่าวถึงความรักของมิตรที่รักกันก็เหมือนอยู่ใกล้กัน แต่ขอกลับไปยังที่อยู่ตามเดิมและจะมาเยี่ยมพระราชาเสมอ
477. จุลนารทกัศสปชาดก (60/245-254) ปรากรการประเล้าประโลมของสาวเพื่อเติมไปด้วยกิเลส
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์มหาศาล ครั้นภรรยาตาย ได้ออกบวชเป็นฤาษีกับบุตรชาย นางกุมารีลอบทำลายศีลดาบสกุมาร ภายหลังสั่งสอนบุตรให้กสิณภาวนากลับได้ฌานอีก
478. ทูตชาดก (60/255-263) ปรากรการบอกความทุกข์แก่ผู้ที่ควรบอก
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมาณพ ไปขอเรียนศิลปศาสตร์ในเมืองตักสิลา ก่อน ภายหลังเที่ยวหาทรัพย์สำหรับบูชาอาจารย์ได้ แล้วนำไปบูชาอาจารย์

479. กาลิงคชาดก (60/264-279) ปรรภาการพยากรณ์ที่อันเป็นชัยภูมิ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุโรหิต กราบทูลให้พระเจ้ากาลิงคราชบำเพ็ญจักรวรรดิวัตร ภายหลังพระเจ้ากาลิงคราชได้เป็นบรมจักร และทรงทำโทษบุชชา

480. อภิตติชาดก (60/280-293) ปรรภอกิตติดาบสขอพรท้าวสักกะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอภิตติบัณฑิต ออกบวชเป็นดาบส มีความมั่งน้อย จนร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาปราศรัยและให้พรต่าง ๆ

481. ตักการิชชาดก (60/293-312) ปรรภการพูดดีเป็นศรีแก่ตัว

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นตักการิชบัณฑิตมาณพ เป็นศิษย์บุโรหิต ช่วยชีวิตบุโรหิตซึ่งจะต้องถูกฆ่าแทนพราหมณ์ชายชู้ที่บุโรหิตออกอุบายจะฆ่าด้วยการนำไปถวายให้พระราชากระทำบูชายุญ แต่ผลลอบอกกับนางพราหมณ์เสียก่อน นางจึงบอกให้ชายชู้หนีไป ตนเองจึงถูกจับเพื่อไปบูชายุญแทน เมื่อตักการิชบัณฑิตทราบข่าวก็มาแสดงธรรมแต่อาจารย์โดยเล่านิทานเทียบหลายเรื่อง และปล่อยบุโรหิตไป แล้วเอาแพะที่ตายแล้วมาบูชายุญแทน

482. รุรุชาดก (60/313-326) ปรรภพระเทวทัตผู้ออกตัญญู

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุรมฤคราช ช่วยบุตรเศรษฐีซึ่งตกน้ำลอยในคองคาให้รอดพ้นจากความตาย เมื่อพระนางเขมาเทวีมีเหลือของพระเจ้าพรหมทัตทรงสุบินถึงกวางทอง บุตรเศรษฐีจึงรับอาสาพระเจ้าพารานสีพาไปยังที่อยู่ของรุรมฤค เมื่อพระเจ้าพารานสีจะฆ่ารุรมฤค ก็สนทนาถึงผู้ประทุษร้ายมิตร พระราชาจึงจะฆ่าบุตรเศรษฐีนั้นแทนแต่รุรมฤคก็ห้ามไว้ และสอนให้ประพฤติไม่เบียดเบียนกัน

483. สรภชาดก (60/327-347) ปรรภละมั่งทำคุณแก่พระราชา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นเนื้อทรายทอง (ละมั่ง) ได้ช่วยพระเจ้าพารานสี ซึ่งทรงแผลงศรจะยิงตนแล้วพลัดตกลงในหลุมดินให้ขึ้นจากหลุมดินนั้นได้

484. สาลิกเทารชาดก (60/349-360) ปรรภนกแขกเต้าเลี้ยงพ่อแม่

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุวโปดก คาบรวงข้าวสาสิมาเลี้ยงบิดามารดา ไปติดบ่วงของโกศลพราหมณ์ พราหมณ์นั้นกลับยกไร่ข้าวสาสิได้พันกรีธ แล้วปล่อยไป

485. จันทกนิรนรชาดก (60/360-372) ปรรภนางจันทกนิรี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจันทกนิรนร ถูกพระเจ้าพารานสียิงสลบปางตายด้วยพอพระทัยนางจันทกนิรี นางกนิรีได้พรำพรรณนาถึงความจงรักภักดีต่อสามีและได้บวงสรวงเทวดาพระอินทร์จึงเสด็จลงมาช่วยชุบชีวิตจันทกนิรนร

486. มหาอุกกุสชาตก (60/373-388) ปรารภอุบาสิกผู้ผูกมิตร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานกออก ผูกมิตรกับเหยี่ยว ราชสีห์และเต่า ในป่าแห่งหนึ่ง วันหนึ่งมีชาวบ้านเข้าไปสุ่มไฟไถ่อยู่กับรังของเหยี่ยว ซึ่งมีลูกนกต่างร้องส่งเสียงระงม เหยี่ยวจึงไปขอความช่วยเหลือจากพยานกออก อดน้ำมาดับไฟจนเหนื่อยอ่อน เหยี่ยวจึงไปหาเต่าให้มาช่วย เมื่อชาวบ้านคิดจะจับเต่าเป็นอาหาร เหยี่ยวจึงไปตามราชสีห์มาขับไล่ชาวบ้านเหล่านั้นให้หนีไปเสีย สัตว์ทั้งหลายจึงพ้นภัยเพราะการช่วยเหลือของมิตร

487. อุททาลกชาตก (60/389-402) ปรารภภิกษุผู้หลอกลวงรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชปุโรหิตของพระเจ้าพาราณสี ดิเตียนลัทธินุชาชัยญ และบูชาไฟของอุททาลกดาบส บุตรของตนอันเกิดจากนางวรรณทาสี และกล่าวถึงวรรณะต่างๆ ว่าไม่อาจเทียบเท่าการประพฤติธรรม

488. ภิสกชาตก (60/402-421) ปรารภภิกษุผู้กระสันรูปหนึ่ง เรื่องปัจจุบันมีใน กุสราชาตก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรานมณีนมาศาคาล ชื่อมหากาญจนกุมาร พาน้องชาย 6 คน น้องสาว 1 คน ทาสและทาสี 2 คน ไปบวชเป็นดาบส และดาบสสินี กล่าวคำสาบานโทษกามคุณ วันหนึ่งพระโพธิสัตว์ผู้เป็นดาบสที่ใหญ่ไม่ได้ฉันเหง้าบัว ด้วยมีผู้ลักไปซ่อนไว้ แต่ทุกคนก็ปฏิเสธว่าผู้บวชนั้นย่อมจะไม่ลักเหง้าบัวอย่างเด็ดขาด ผู้ที่ลักคือท้าวสักกะเสด็จลงมาลองใจคนทั้งหมด

489. สุรุจชาตก (60/421-440) ปรารภคุณของมหาอุบาสิกาวิสาขา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอินทร์ อนุเคราะห์พระนางสุเมธาเทวีซึ่งประพฤตिसุจริตธรรมและภักดีต่อพระเจ้าสุรุจราช โดยให้สัญญาว่าจะมีมเหสีเพียงองค์เดียว แต่พระนางก็ไม่มีพระโอรส จึงยกหญิงทั้งหลายให้เป็นพระเทวี ต่อมานางทั้งหลายทำพิธีของพระโอรส ท้าวสักกะจึงประทานให้เทพบุตรจตุมาประสูติเป็นพระโอรสนามว่า มหาปนาท

490. ปัญจอุโปสถชาตก (60/440-452) ปรารภนกพิราบ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นฤาษี พร้อมด้วยนกพิราบ คู่สุนัขจิ้งจอกและหมีได้รับความทุกข์ต่างกัน เพราะอำนาจกิเลส จึงพากันรักษาอุโบสถ ข่มเสียซึ่งกิเลสนั้นได้

491. มหาโมรชาตก (60/453-469) ปรารภพระยานกยูงพ้นจากบ่วง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานกยูงทอง รอดพ้นจากบ่วงนายพราน 700 ปี เพราะอาศัยอำนาจเจริญพระปริต ภายหลังมีความกำหนดด้วยราคาเกกิเลสสี่มจริญพระปริต ต้องติดบ่วงนายพราน

492. **ตั้งฉกร์สุกรชาดก** (60/469-483) **ปรารภหุมพ้อมใจกันสู้เสื่อ**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ชมเชยสุกรซึ่งเฉลียวฉลาด และพ้อมเพรียง ด้วยญาติมิตรจนสามารถกำจัดเสื่อโครงผู้เป็นข้าศึกได้

493. **มหาวาณิชชาดก** (60/484-493) **ปรารภโลกมากจนตัวตาย**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพ่อค้าเกวียน รอดพ้นจากอันตรายในทางกันดาร และบริบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติในทางนั้น เพราะคุณสมบัติ คือ กตัญญู และรู้จักประมาณ

494. **สาธินราชชาดก** (60/494-507) **ปรารภพระเจ้าสาธินราชประพาสดาวดึงส์**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสาธินราช ทรงบำเพ็ญทานบารมี ศิลบารมี ท้าวสักกะให้มาตลีเทพบุตรมารับขึ้นไปเสวยสมบัติด้วยอิตถภาพังเป็นมนุษย์

495. **ทสพราหมณชาดก** (60/508-529) **ปรารภอสทิสทาน อ่างถึง วิธูรชาดก**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวิธูรบัณฑิต อนุสาสน์อรรถธรรมแก่พระเจ้าโกรพยราช ได้เลือกผู้รับทานว่าควรแก่ทักษิณาทาน ถวายให้พระราชชาติได้ทรงบำเพ็ญทานที่มีผลมาก ซึ่งได้แก่ พระปัจเจกพุทธเจ้าห้าร้อยองค์ได้เสด็จมารับทานเมื่อวิธูรบัณฑิตได้นิมนต์ด้วยดอกไม้ในฉะบอบทอง

496. **ภิกขาปรับฺพรชาดก** (60/530-540) **ปรารภการให้ทานในทานใดมีผลมาก**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นดาบส ได้ไปรวมอยู่ในศาลาเดียวกันกับพระเจ้าพรหมทัตปุโรหิต และพระปัจเจกพุทธ ต่างแสดงคุณของคนสมควรรับทักษิณาทานโดยลำดับขั้น

497. **มาตังคชาดก** (61/1-30) **ปรารภอุเทนราชวงศ์ กล่าวถึงพระเจ้าอุเทนทรงเบียดเบียนพระสมณะ ด้วยทรงพิโรธพระสมณรูปหนึ่ง จึงเอามดแดงทั้งรังมารุมกัดพระสมณะนั้น**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติในตระกูลจันฑาล เป็นมาตังคมาณพ วันหนึ่งได้เห็นนางทิฏฐมั่งคลิภา และถูกบริวารของนางรุมข่มจนสลบ จึงทำอุบายให้ได้นางเป็นภรรยา ต่อมาไปบวชเป็นดาบส ทำความเพียรทรมานพรหมณ์ผู้หยิ่งจองหองด้วยชาติตระกูลชื่อ ชาติมันต์ ด้วยการทิ้งไม้สีฟันไปติดที่ขาของดาบสชาติมันต์ ดาบสโกรธมากจึงกล่าวแข่งให้ศีระชะของมาตังคดาบสแตก เป็นเจ็ดเสี่ยงเมื่อพระอาทิตย์ขึ้น มาตังคดาบสจึงห้ามมิให้พระอาทิตย์ขึ้น มิฉะนั้นศีระชะของชาติมันต์ดาบสจะต้องแตก มาตังคดาบสจึงช่วยให้ดาบสนั้นไม่ต้องตาย แต่แล้วพระราชามชฌราชกกลับรับสั่งให้ราชบุรุษประหารมาตังคดาบสด้วยแรงยุของพรหมณ์ทั้งหลาย

498. **จิตตสัมภุตชาดก** (61/31-55) **ปรารภภิกษุสองรูปที่รักกันสนิทกันมาก**

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจิตตฤาษี ถวายโอวาทแก่พระเจ้าสัมภุต ให้ทรงทราบชาติประวัติซึ่งร่วมกันมา ด้วยความทุกข์ยาก จนพระเจ้าสัมภุตออกทรงบรรพชา

499. สิวีราชชาดก (61/56-80) ปรารภการให้ดวงตาเป็นทาน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสิวีราช หมั่นบำเพ็ญทานเป็นนิจ วันหนึ่งคิดได้ว่า ตนได้ให้วัตถุทานมาหมดแล้ว แต่อัฐมัตติกทานยังไม่ให้ จึงตั้งใจว่าหากผู้ใดขออวัยวะก็จะให้ ท้าวสักกะจึงแปลงเป็นพราหมณ์ตาบอด มาขอดวงตา พระเจ้าสิวีราชก็ทรงยินดีควักพระเนตรให้แม้ อำมาตย์ทั้งหลายจะคัดค้านเพียงใดก็ตาม ภายหลังท้าวสักกะกลับประทานเนตรทิพย์ให้ด้วย อำนาจความสัจย์ และแสดงอานิสงส์ของการทำทาน

500. สิริเมณฑกชาดก (61/80-85) ปรารภปัญญาประเสริฐ (เรื่องย่อมีอยู่ใน มหาอุมมังคชาดก)

501. โรหนมิกชาดก (61/86-108) ปรารภความรักในสายเลือด

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาเนื้อ ไปติดบ่วงนายพราน น้องชายและน้องสาว ยอมสละชีวิตร่วมด้วย พรานเลื่อมใสความรักของพี่น้องและซาบซึ้งคุณธรรมของพระยาเนื้อ จึงยอมปล่อยพระโพธิสัตว์ พระยาเนื้อได้แสดงธรรมแก่นายพรานเพื่อจะ让他ไปแสดงธรรมถวาย พระเจ้าพรหมทัตอีกทอดหนึ่ง แล้วได้รับพระราชทานยศเป็นอันมาก

502. หังสชาดก (61/109-126) ปรารภหงส์สุมุขะผู้กักดี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาหงส์ ติดบ่วงนายพรานสุมุขหงส์เสนาบดี ยอมสละชีวิตร่วมกับพระยาหงส์ผู้เป็นนาย พรานเลื่อมใสจึงคิดจะปล่อยหงส์ทั้งสองไป แต่พระโพธิสัตว์ กลับให้นายพรานพามาถวายพระเจ้าพาราณสี เพื่อจะได้แสดงธรรมของกษัตริย์เรื่องการปกครอง บ้านเมืองด้วยศุภิรราชธรรม และยังได้แสดงธรรมแด่พระโอรส ให้หมั่นศึกษาเล่าเรียนจะได้เป็นผู้มีปัญญา พระยาหงส์แสดงธรรมจนรุ่งเช้า พระเทวีก็หายจากการแพ้พระครรภ์ แล้วจึงลากลับไป ยังเขาจิตตภูฏพร้อมกับหงส์สุมุขเสนาบดี

503. สัตติคุมพชาดก (61/127-143) ปรารภการคบมิตร

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกแขกเต้า ชื่อปุปผกะ มีพี่น้องชื่อสัตติคุมพโปดก ถูกลมพัดไปอยู่ในหมู่โจร นกตัวนี้จึงหยาบช้า ส่วนนกปุปผกะลมพัดพาไปตกอยู่ในหมู่ฤาษี วันหนึ่งพระเจ้าปัญจาละทรงพบสัตติคุมพะที่คิดจะฆ่าพระองค์ที่ทรงบรรทมด้วยความเหนื่อยอ่อนจากการไล่ตามมฤคไปเพียงลำพัง พระเจ้าปัญจาลราชได้ยึนนกสัตติคุมพะวางแผนจะปล้นจึงหนีไปยัง อาศรมของฤาษี ได้พบปุปผกะสุโปดกกล่าวต้อนรับพระราชา เมื่อพระราชาทรงถามความเป็นมาของนกแขกเต้าทั้งสองแล้ว ปุปผกะก็แสดงคุณและโทษแห่งการคบบัณฑิต และคนพาลให้พระเจ้าปัญจาลราชเลื่อมใส

504. ภัลลสาติกชาดก (61/144-161) ปรารภพระนางมัลลิกาเทวี ทรงวิวาทกับพระเจ้าโกศลราช

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าภัลลาคติเสด็จล่าเนื้อ ได้ทอดพระเนตรกนิกร 2 ตัว ที่ต้องพลัดพรากจากกันอยู่คนละฝั่งน้ำ ด้วยน้ำขึ้นเต็มฝั่งไม่อาจข้ามน้ำมาอยู่ด้วยกันได้ แล้วนางกนิกรก็พรรณนาถึงทุกข์ที่สามีภรรยาต้องพรากจากกัน ทำให้พระเจ้าภัลลาคติกราชทรงสลดพระทัยเสด็จกลับมา แล้วทรงบำเพ็ญแต่กุศล

505. โสมนัสสชาดก (61/162-184) ปรารภการใคร่ครวญก่อนแล้วทำ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโสมนัสกุมาร ซึ่งโทษแห่งดาบสโง้งซึ่งสะสมทรัพย์สมบัติตั้งคฤหัสถ์ และถวายโอวาทแก่พระบิดาให้ทรงประพฤติชอบ

506. จัมเปยยชาดก (61/185-219) ปรารภบำเพ็ญตบะเพื่อต้องการเกิดเป็นมนุษย์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานาค ทรงสมาทานอุโบสถศีลมันมิได้ประทุษร้ายแก่หมองู ผู้มาจับและทรมานพระองค์

507. มหาปโลภชาดก (61/219-233) ปรารภหญิงเป็นมลทินของพรหมจรรย์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอนิตติคันธกุมาร ไม่ปรารถนาจะตกอยู่ในอำนาจของสตรีตั้งเล็กเรื่อยมาจนโต นางพื่อนรำคนหนึ่งอาสาไปประโลมพระโอรสสามารถผูกใจไว้ได้ด้วยเสียงขับร้อง พระโอรสเกิดความลุ่มหลงนางและประหารบุรุษทั้งหมด จึงถูกเนรเทศไปอยู่ป่าพร้อมหญิงนั้น แล้วออกบวชเป็นดาบส เมื่อมาอยู่อาศรมที่นางไว้ที่อาศรมนางก็มีจิตปฏิพัทธ์กับอิทธิมันตดาบส เมื่อพระโอรสเสด็จกลับก็ได้เห็นดาบสชู้เหาะจากไปจึงเกิดความสลดใจ จึงพานางนั้นไปอยู่ในหมู่มนุษย์ ส่วนตนก็ออกบวชมาตลอด

508. ปัญจบัณทิตชาดก (61/234-238) ปรารภความลับไม่ควรเปิดเผย

(เรื่องย่อมีอยู่ใน มหาอุมมังคชาดก)

509. หัตถิปาลชาดก (61/239-272) ปรารภการออกมหาภิเนษกรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัตถิปาลกุมาร บุตรของพราหมณ์ปุโรหิต มีน้องร่วมสายโลหิตอีกสามคน ทุกคนไม่สนใจลาภยศจากพระราชา กลับติเตียนโทษแห่งสมบัติและแสดงธรรมถวายพระเจ้าแผ่นดินแล้วพระราชาทรงเลื่อมใสคิดออกผนวช จึงพาชนทั้งปวงออกบรรพชาเป็นฤาษีพร้อมด้วยพระเทวี

510. อโยมรชาดก (61/273-294) ปรารภการออกมหาภิเนษกรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอโยมรกุมาร โอรสของพระเจ้าพรหมทัต ทรงกำเนิดและเติบโตในตำหนักเหล็กเพราะป้องกันนางยักษ์จะมาจับกินเหมือนพระเชษฐาสองพระองค์ พระอโยมรกุมารเข้าใจว่าถูกกักขังมาตลอดจนอายุได้ 16 พรรษาจึงละกิเลสขอพระราชบิดาออกผนวช เมื่อพระราชบิดาทรงถามถึงเหตุผล พระอโยมรกุมารทรงแสดงธรรมถวาย พระราชบิดาเห็นธรรม

จึงออกผนวชด้วย รวมทั้งพระราชมารดา หม่อมอำมาตย์ จลอดจนชาวพระนครพากันออกบวชพาทั้งเมือง

511. กิ่งจันทชาดก (61/295-318) ปรรวณอนิสงส์ของอุโบสถกรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพาราณสี ทรงเห็นโทษในกามารมณ์จึงออกบวชเป็นดาบส ด้วยบุญที่เคยให้มะม่วงแก่สตรีนางหนึ่งที่กำลังจะสมათานศีล ดาบสนี้จึงได้ลิ้มรสมะม่วงลูกหนึ่งมีขนาดใหญ่เท่าหม้อเชิงลูกหนึ่ง ที่ไหลมาตามกระแสแม่น้ำคงคา พระดาบสเห็นมะม่วงอยู่กลางน้ำจึงว่ายน้ำไปเก็บมา แล้วแบ่งจันทพอประทังชีวิต เมื่อมะม่วงหมดก็ไม่ปรารถนาจะฉันทอย่างอื่น จึงไปนั่งคอยดูอยู่ที่ริมน้ำ ตั้งใจว่าถ้าไม่ได้ผลมะม่วงจะไม่ฉันทอย่างอื่นเลย ดาบสนั่งดูอยู่จน 6 วันในวันที่ 7 นางเทพธิดาผู้รักษาแม่น้ำจึงมาสนทนากับดาบส และคิดจะถวายผลมะม่วง นางเทพธิดากล่าวคาถาให้ดาบสมีสติขึ้นได้ แล้วพาดาบสไปฉันทมะม่วงในสวนอัมพวัน ดาบสได้พบเปรตผู้เคยเป็นปุโรหิตของตน จึงเล่าว่าตนนั้นเสวยสุขได้เฉพาะเวลากลางคืนเท่าที่รักษาอุโบสถ แต่รับทุกข์เวทนาในเวลากลางวันเพราะติดสินบนและชำระคดีโดยอยุติธรรม แล้วเปรตนั้นก็บำรุงดาบสด้วยมะม่วง ดาบสเมื่อได้ฉันทผลมะม่วงแล้วกระทำสัจบริกรรมสำเร็จฉันทสมบัติ

512. กุมภชาดก (61/319-340) ปรรวณหญิงนักดื่มสุราผู้เป็นสหายของนางวิสาขามหาอุบาสิกา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นท้าวสักกะ ทรงเห็นพระเจ้าสัมภมิตรโปรดให้พรานสุระและวรุณดาบสนำน้ำดื่มจากป่าที่ผสมกับพืชพันธุ์อื่นมากมาย เมื่อดื่มแล้วเกิดความเมินเมาสนุกสนาน เมื่อคนทั้งสองคิดจะทำน้ำดื่มขึ้นเอง ก็หาพืชพันธุ์จัดใส่ตุ่มปรุงสุราเอง แล้วให้แมวเฝ้าตุ่มไว้ แมวทั้งหลายพากันเหมามายคนจึงคิดว่าแมวตาย พระเจ้าสัมภมิตรเห็นว่าทั้งสองปรุงยาพิษจึงจับไปตัดศีรษะ เมื่อแมวสร้างเมาก็ลุกขึ้นวิ่งเล่น พระราชาจึงโปรดให้นำสุรามายจะเสวยกันทั้งหมด ท้าวสักกะจึงเสด็จลงมาแสดงโทษของการเสพสุรา แล้วให้พระเจ้าสัมภมิตรตั้งอยู่ในธรรมโอวาทของพระองค์

513. ชัยยทิสชาดก (61/340-369) ปรรวณภิกษุผู้เลี้ยงมารดา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโอรสของพระเจ้าชัยยทิส มีพระนามว่า อสินัสตตุกุมาร วันหนึ่งพระเจ้าชัยยทิสไปล่ากวางในป่าพร้อมด้วยข้าราชการบริพาร กวางหนีรอดไปได้ พระเจ้าชัยยทิสจึงตามไปฆ่ากวางแล้วหามมายังเขตยักษตนหนึ่ง เมื่อยักษ์พบพระเจ้าชัยยทิสจึงจับไว้จะกินเป็นอาหาร พระราชาก็ขอผัดด้วยการไปพบพรานหมณินนทะผู้รู้สตาหาคาถาสืบาทก่อน แล้วจะมาให้กินวันหลัง เมื่อพระอสินัสตตุกุมารทรงทราบ ก็ยอมสละพระชนม์ชีพไปให้ยักษ์กินแทนพระชนก ยักษ์เห็นพระองค์ตั้งมั่นอยู่ในกตัญญูกตเวทิตา มีความเลื่อมใสยอมปล่อยพระองค์ และเมื่อได้สนทนากันก็ทรงทราบว่า แท้จริงแล้วยักษ์ตนนี้คือพระอนุชาของพระเจ้าชัยยทิสที่ถูกยักษ์ลักพาไปเลี้ยงนั่นเอง

514. **ฉัททันตชาดก** (61/370-408) ปรรณภิกษุณีรูปหนึ่งที่ไม่ไปเฝ้าพระบรมศาสดาแล้วระลึกถึงเรื่องในอดีตชาติได้ นางหัวเราะด้วยความยินดีที่เคยเป็นบาทบริจาริกาของพระพุทธเจ้ามาก่อน ในพระชาติที่เป็นพญาข้างฉัททันต์ แล้วนางก็ร้องไห้ ด้วยความสำนึกผิดที่ใช้ให้พรานโสณุดรเอาลูกศรอาบยาพิษยิงพญาข้าง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาข้างฉัททันต์ ถูกนายพรานโสณุดรทำร้าย ตามรับสั่งของพระนางสุภัททา ซึ่งเคยเป็นนางข้างของพญาฉัททันต์มาก่อน ด้วยความเข้าใจว่าพญาข้างลำเอียงรักนางข้างอีกเชือกหนึ่งมากกว่า นางจึงผูกความแค้นว่าจะฆ่าพญาข้างให้ได้ เมื่อตายแล้วไปเกิดเป็นพระนางสุภัททา มเหสีของพระเจ้าพาราณสีตามที่ได้อธิษฐานไว้เมื่อถวายผลแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า แล้วรับสั่งให้นายพรานไปฆ่าพญาข้าง เมื่อพรานโสณุดรยิงพญาข้างที่ท้องทะเลหลังแล้ว พญาข้างได้รับความเจ็บปวดมาก แต่ไม่คิดจะทำร้ายเพราะพรานนุ่งห่มด้วยผ้ากาสาพัศตร์ เมื่อพญาข้างรู้ว่าพระนางสุภัททาทรงใช้มาฆ่าตน จึงให้พรานเลี้ยงยาทั้งสองไปถวายพระนาง เมื่อพระนางเห็นนางทั้งคู่ก็สะเทือนใจถึงกับพระหทัยแตกทำลายสิ้นพระชนม์มณ ที่นั่น

515. **สัมภวชาดก** (61/409-433) ปรรณคนผู้รุ่งโรจน์ได้เพราะปัญญา อ่างถึง มหาอุมมังคชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์กุมาร ชื่อสัมภวะ มีปัญญาสามารถแก้กรรมภาคปัญหา (ปัญหาแสดงถึงความประพฤติของพระยานาค) ของพระเจ้าธัญชัยโกกรัพยะได้ ปัญหานี้พระเจ้าธัญชัยฯทรงถามพราหมณ์ปุโรหิตของพระองค์ชื่อ สุจิริตะก่อนแล้ว แต่ปุโรหิตตอบไม่ได้ แต่กราบทูลให้พระราชินีไปถามวิรุฬพราหมณ์ พระราชินีจึงมอบทองคำให้สุจิริตะเดินทางไปพบวิรุฬพราหมณ์ แต่ก็ไม่อาจตอบคำถามได้เพราะวุ่นอยู่กับการวินิจฉัยคดีความ จึงให้ไปถามบุตรคือภัทรรณมานพ แต่ก็ไม่อาจตอบได้เพราะขณะนั้นจิตมัวหมอง จึงให้ไปถามน้องชื่อสัณชัย ซึ่งก็ตอบไม่ได้ด้วยกำลังคบหาภรรยาของผู้อื่นอยู่ จึงให้ไปถาม สัมภวกุมารผู้มีอายุเพียง 7 ขวบ ซึ่งก็ตอบปัญหานี้ได้ เป็นหลักธรรมของการปกครองบ้านเมือง สุจิริตพราหมณ์ก็มอบทองคำให้

516. **มหากปิชาดก** (61/434-455) ปรรณผลบาปของผู้ทำร้ายผู้มีคุณ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวานร ได้ช่วยพราหมณ์ผู้หนึ่งที่ตามหาโคจนหลงทางในป่าหิมพานต์ อดอาหารอยู่ถึง 7 วัน ต่อมาเดินไปเจอต้นมะพลับจึงขึ้นไปเก็บผลมารับประทานแล้วพลัดตกจากต้นมะพลับ ลงไปอยู่ในเหวถึง 10 วัน วานรช่วยพราหมณ์นั้นขึ้นมาได้ก็กลับเป็นตายเพราะเหนื่อยมาก แต่พราหมณ์กลับประทุษร้าย เขาก่อนหินทุ่มศีรษะวานรขณะกำลังหลับ ทำให้วานรบาดเจ็บ จึงกล่าวตำหนิพราหมณ์แล้วพาออกจากป่า แต่ด้วยบาปกรรมของพราหมณ์จึงกลายเป็นโรคเรื้อนพุพอง เป็นมนุษย์เปรตเสวยทุกขเวทนาและถูกแผ่นดินสูบ

517. ทกรักษ์ชัชชาติก (61/455-461) ปราบภีเสื่อน้ำ จักมีแจ้งใน มหาอุมมังชชาดก

518. ปันทรกชชาดก (61/461-488) ปราบภีไม่ควรบอกความลับแก่คนอื่น

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพญาครุฑ จับพญานาคชื่อปันทรกชชาดกได้ เพราะให้ซีเปลือยผู้หนึ่งแอบถามความลับว่าจะจับพญานาคด้วยวิธีใด แรกๆ พญานาคไม่ยอมบอกด้วยกลัวว่าซีเปลือยจะนำไปบอกผู้อื่น แต่เมื่อถูกถามมากเข้าและซีเปลือยสัญญาว่าจะไม่บอกใครจึงบอกความลับว่าให้จับที่หางเพื่อให้ก้อนหินออกมาจากปากของนาคจึงจะจับได้ ความลับนี้ซีเปลือยบอกพญาครุฑ พญาครุฑจึงจับปันทรกชชาดกผู้ขยายความลับเครื่องป้องกันชีวิตของตนให้ผู้อื่นรู้ได้ จึงให้อิวาทว่าความลับที่สำคัญไม่ควรขยายให้ใครฟัง แล้วทั้งสองก็สามัคคีกันไปพบซีเปลือยผู้เป็นนักบวชจอมปลอมไม่รักษาสัจย์ที่ให้ไว้แก่มิตร พญานาคสาปแช่งให้ศีรษะของซีเปลือยแตกเจ็ดเสี่ยง ซีเปลือยจึงตายด้วยคำสาปของพญานาค

519. สัมพุลชชาดก (61/489-513) ปราบภีความซื่อสัตย์ของนางสัมพุล อ่างถึง กุมมาสปันทชชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าพรหมทัต มีพระโอรสนามว่า โสติเสณกุมาร มีมเหสีนามว่าพระนางสัมพุล ผู้เพียบพร้อมไปด้วยจริยวัตรที่งดงาม ต่อมาโสติเสณกุมารเป็นโรคเรื้อน บรรดาแพทย์ไม่อาจรักษาได้จึงไปอยู่ป่ากับพระนางสัมพุล ซึ่งคอยปรนนิบัติพระสวามีอย่างดี วันหนึ่งขณะเข้าป่าไปหาอาหาร พระนางได้พบสุรตนหนึ่งพอใจรูปร่างของพระนาง แต่ด้วยอำนาจแห่งความจงรักภักดีของนางทำให้ท้าวสักกะเสด็จลงมาช่วย พาพระนางกลับยังอาศรมของสามี แต่โสติเสณเห็นพระนางกลับผิดเวลาจึงเข้าใจว่านางนอกใจ พระนางจึงทำสังกิริยาขอให้โรคเรื้อนของพระสวามีหาย โรคนั้นก็หาย ทั้งสองก็พากันกลับพระนคร โสติเสณกุมารได้ครองราชสมบัติต่อจากพระราชบิดาซึ่งละกิเลสออกบวช วันหนึ่งเห็นพระนางชูปชิตเศร้าหมองถึงถามถึงสาเหตุ เมื่อทรงทราบว่พระโอรสของพระองค์ไม่ไยดีต่อพระนางสัมพุลอีกต่อไป จึงประทานอิวาทแก่ราชบุตรผู้ลุ่มหลงนางหมู่สตรี ให้กลับยกย่องพระอัครมเหสีผู้ร่วมทุกข์ยากเคียงคู่กันมาโดยตลอด

520. ภัณฑุติณทุกชชาดก (61/513-536) ปราบภีพระราชาทรงออกสดับฟังข่าวชาวเมือง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดา ให้อิวาทแก่พระเจ้าปัญจาละ ผู้ครองราชย์ด้วยอธรรม ชาวเมืองได้รับความเดือดร้อนอย่างสาหัสด้วยถูกบีบบังคับทั้งเจ้าหน้าที่บ้านเมืองที่มาขูดรีดภาษี ส่วนกลางคืบขโมยก็ทุกขุม เมื่อพระเจ้าปัญจาละออกตรวจพระนคร จึงพบแต่ชาวเมืองสาปแช่งพระองค์ พระโพธิสัตว์จึงแสดงธรรมให้ทรงตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม

521. เตสกุณฺฑชาตก (61/537-578) ปรรณกตอปปัญญาพระราชา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นนกแขกเต้าชื่อขัมพุกะ เป็นนกลีงของพระเจ้าโกศลผู้ไม่มีพระโอรสธิดา เลี้ยงลูกนกไว้ 3 ตัว ตัวหนึ่งเป็นนกออกชื่อเวสสันดร ตัวหนึ่งเป็นนางนกสาลิกาชื่อ กุณฑลินี และนกแขกเต้า นกทั้งสามได้ถวายโอวาทเกี่ยวกับราชธรรม แสดงกำลัง 5 และราชธรรม 10 ประการถวายพระเจ้าพรหมทัต พระราชบิดาสดับแล้วทรงเลื่อมใส พระองค์จึงพระราชทานตำแหน่งให้นกฮูกเป็นผู้บัญชาการมหาเสนา นกกุณฑลินีเป็นขุนคลัง และนกขัมพุกะเป็นเสนาบดี ทั้งสามถวายราชกิจจนพระราชาสวรรคต พระราชาชายกราชสมบัติให้นกขัมพุกะ แต่ไม่รับได้แต่จารึกวินิจฉัยธรรมลงในพระสุพรรณบัฏ แล้วเข้าไป

522. สรังกคชาตก (61/578-631) ปรรณการปรินิพพานของพระมหาโมคคัลลานะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุตรพรหมณ์ปุโรหิต ชื่อโชติपालมานพ ต่อมาได้ร่ำเรียนศิลปศาสตร์ที่เมืองตักกศิลาซึ่งสำเร็จได้ในสัปดาห์เดียว เมื่อทดสอบฝีมือยิงธนูก็แสดงความเป็นเลิศต่อหน้าสาธารณชน พระราชาพระราชทานตำแหน่งเสนาบดีและทรัพย์จำนวนมาก ในคืนนั้นโชติपालกุมารได้พิจารณาเห็นโทษในกามคุณ วันรุ่งขึ้นจึงออกบรรพชาเป็นสรังกคดาบส ได้แสดงแก้ปัญหาแห่งท้าวสักกะ และพระราชาทั้งหลาย มีผู้เลื่อมใสออกบวชตามเป็นอันมาก พระสรังกคดาบสมีศิษย์เอก 7 ท่าน ต่างแยกย้ายไปอยู่ยั้งที่ต่างๆ ครั้งนั้นพระเจ้าทัณฑกีราชปองร้ายก็สวัจจดาบสผู้เป็นศิษย์เอกของพระสรังกค เทพดาจึงบันดาลให้มีฝนอาวุธตกลงมาทำลายแคว้นแคว้นของพระเจ้าทัณฑกีราช กษัตริย์ 3 พระองค์คือพระเจ้ากาลิงคะ พระเจ้าอัฐกะ และพระเจ้าภิมรดเสด็จไปถามปัญหาที่พระสรังกคดาบส พร้อมด้วยท้าวสักกะ พระสรังกคดาบสจึงวิสัชนาปัญหานั้นและเทศนาให้ทรงละกามกิเลสทุกพระองค์

523. อลัมพุสาชาตก (61/632-657) ปรรณการประเล้าประโลมของนางปฺรณทุดิยา อ่างถึงอินทริยชาตก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมณ์ออกบวชเป็นดาบส ครั้งนั้นได้พบแม่เนื้อตัวหนึ่งเคี้ยวกินหญ้าที่เจือด้วยน้ำเชื้อของพระดาบสแล้วตั้งครมภ์ เมื่อคลอดบุตรให้ชื่อว่า อิลิสังคกุมาร ต่อมาได้บวชเป็นดาบสอยู่กับพระโพธิสัตว์ ซึ่งได้สั่งสอนโทษของสตรี และให้หมั่นบำเพ็ญทาน ต่อมาดาบสผู้บิดาก็ถึงแก่กาลกิริยา อิลิสังคดาบสผู้บุตรก็มีตบะแก่กล้า จนพิภพของท้าวสักกะหวั่นไหว พระองค์จึงให้นางฟ้าชื่ออลัมพุสาผู้ดงามลงมาทำลายศีลของดาบส อิลิสังคดาบสได้แต่หลงใหลจนลืมทุกสิ่งทุกอย่างนานถึงสามปี แล้วหวนระลึกถึงโอวาทของบิดา กลับมาบำเพ็ญตบะอีกครั้ง ส่วนนางอลัมพุสาก็กลับไปเฝ้าท้าวสักกะและขออย่าให้ไปเล้าโลมพระฤาษีอีกเลย

524. สังขปาลชาดก (61/658-693) ปรรณสังขปาลนาคราชบำเพ็ญตบะ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นทวยโยธนกุมาร ทรงบำเพ็ญกุศลเพื่อให้ได้สมบัติในชาติพิภพ ครั้นจุติไป ก็ได้เกิดเป็นพญาสังขปาลนาคราชตามความปรารถนา ทรงพิจารณาเห็นว่าไม่ใช่ทางดับทุกข์ จึงสมาทานศีลเพื่อให้เกิดเป็นมนุษย์อีก ขณะที่สังขปาลนาคราชบำเพ็ญศีลอยู่นั้น มีชาวบ้านมาพบเข้าต่างรุมทำร้ายด้วยการเอาหอกแทงบ้าง เอาขวายมีหนามแทงบ้าง แต่พญานาคไม่ทำร้ายตอบด้วยเกรงว่าศีลที่รักษาไว้จะขาด ขณะที่ชาวบ้านหามพญานาคมานั้นได้พบอาฬารดาบส ซึ่งเกิดความเมตตาจึงให้ชาวบ้านปล่อยพญานาคแล้วมอบทองคำกับเครื่องนุ่งห่มเป็นค่าตอบแทน แล้วอาฬารดาบสก็ได้มีโอกาสแสดงธรรมถวายพระราชาให้ทรงบำเพ็ญกุศลรักษาศีลให้มาก

525. จุลลสุตโสมชาดก (61/694-724) ปรรณเนกขัมมบารมี อ้างถึง มหานารทกัศสพชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นราชกุมารชื่อสุตโสม ทรงพิจารณาเห็นโทษในฆราวาสเมื่อพระราชลบิดามารดาและพระมเหสี ตลอดจนราษฎรอันวอนอยู่ พระองค์ตัดอาลัยออกบรรพชาได้

526. นพินิกาชาดก (62/1-34) ปรรณราชธิดาทำลายตบะของดาบส เนื้อเรื่องคล้าย อลัมพสาชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระฤาษีผู้เป็นบิดา สั่งสอนอสิสิงคดาบสบุตร อันคลังไคล์นางนพินิกาให้มีสติกลับได้มานสมาบัติ

527. อุมมาทันติชาดก (62/35-76) ปรรณเสนาบดีถวายนางอุมมาทันติแด่พระราชา

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสีพี มีสหชาติชื่ออภิปารกกุมารและได้เป็นสหยาอภิปารกะต่อมาได้รับตำแหน่งเป็นเสนาบดีของพระเจ้าสีพี ในพระนครนั้นมีเศรษฐีชื่อติริฏิวัจจะ มีธิดางดงามมากชื่อนางอุมมาทันติ คิดจะพานางไปถวายพระเจ้าสีพี พระองค์จึงส่งพรหมณ์มาพิจารณานางที่บ้าน ทุกคนต่างหลงใหลความงามของนางจึงแสดงกิริยาไม่งาม นางโกรธจึงบริภาษและขับไล่ พรหมณ์ทั้งหลายจึงไปกราบทูลว่านางเป็นหญิงกาลกิณี พระราชาจึงไม่รับนางบิดาเลยยกนางให้อภิปารกะ ต่อมาพระราชาเสด็จยังบ้านของอภิปารกะ ซึ่งได้ห้ามภรรยาแล้วว่ามีให้พระราชาทรงเห็น แต่ด้วยความเจ็บใจ นางอุมมาทันติจึงตั้งใจจะกลั่นแกล้งพระราชาที่ไม่ทรงรับนาง ทำให้พระราชาทรงปฏิบัติต่อผู้กษัตริย์ในนางอุมมาทันติทันทีที่ทอดพระเนตร เมื่อพระองค์ทรงทราบว่าเป็นภรรยาของอภิปารกะก็มีความปรารถนา ครั้นอภิปารกะถวายนางแด่พระองค์ พระราชาไม่ทรงรับและทรงคิดได้ถึงความไม่ควร

528. มหาโพธิชาดก (62/77-118) ปรรวภพระปัญญาบารมี อ้างถึง มหาอุมมังคชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโพธิกุมาร ต่อมาออกบวชเป็นพระมหาโพธิดาบส ทำลายล้างเสียซึ่งวาทะพวกมิจฉาทิฎฐิซึ่งได้แก่อำมาตย์ทั้ง 5 ของพระราชา ที่คอยยุยงให้พระราชาลงโทษพระมหาโพธิว่าเป็นผู้ช่องสมผู้คน และวางแผนลอบทำร้าย แต่พระมหาโพธิดาบสได้รับการช่วยเหลือจากสุนัขตัวสีเหลืองชื่อโกโลยกะ และประสานพระเจ้าพรหมทัตที่แตกร้างกับพระราชากุมารให้คืนดีกัน

529. โสณกชาดก (62/119-156) ปรรวภพระราชาจะพระราชนางวัล

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าอรินทมะ พระเจ้ากรุงพาราณสี มัวเมาในราชสมบัติจนลืมโสณกุมารสหายที่รักผู้หนึ่งซึ่งได้สำเร็จเป็นพระปัจเจกพุทธ ภายหลังมีเด็กคนหนึ่งนำพระองค์ให้ได้พบกับพระราชาอุทยาน พระปัจเจกพุทธได้แสดงโทษในกามและอนิสงส์ในเนกขัมมพระองค์ทรงสดับเกิดความเบื่อหน่ายในการครองราชสมบัติ จึงออกทรงผนวชเป็นราชาฤาษี ยังฉานและอภิญาให้เกิดในที่สุดแห่งพระชนมชีพก็ได้ไปเกิดในพรหมโลก

530. สังกิจจชาดก (62/156-194) ปรรวภสังกิจจฤาษีแสดงธรรม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสังกิจจฤาษี สำเร็จฉานและอภิญา ได้ถวายโอวาทแก่พระเจ้าพรหมทัตผู้ปลงพระชนม์พระชนกของตนแล้ว แต่มีความร้อนพระทัยให้เบาพระทัย และให้ทรงสละละเวร 5 มีปาณาติบาต เป็นต้น

531. กุสชาดก (62/195-272) ปรรวภพระกุสราชลุ่มหลงรูปโฉม

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ากุสราช พระองค์เป็นผู้ฉลาด รู้จบศิลปศาสตร์ทั้งปวง แต่พระรูปกายนั้นซีเหี่ยว จนพระอัศวมเหสีต้องเสด็จหนีไม่ร่วมอภิรมย์ด้วย พระองค์ได้เสด็จตามและได้ทรงพยายามด้วยประการต่าง ๆ ที่จะได้พระมเหสีกลับคืนมา ภายหลังได้รับความอนุเคราะห์จากท้าวสักกะจึงได้ปรองดองกัน

532. โสณันนชาดก (62/272-323) ปรรวภพระราชาไปขอขมาโทษ

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพรหมมณเฑาะฐีชื่อโสณบัณฑิต ได้ขับไล่บัณฑิตน้องชายผู้ไม่เชื่อฟังถ้อยคำเสียจากสำนักภายหลังบัณฑิตไปเฝ้าพระเจ้ามโนราชพร้อมด้วยพระราชา 101 มาช่วยขอโทษ จึงได้ถวายโอวาทให้พระราชาเหล่านั้นตั้งอยู่ในอปาจายธรรม

533. จุลลหังสชาดก (62/324-373) ปรรวภพระยานหงส์ติดบ่วง คล้ายกับ หังสชาดก

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานหงส์ นายพรานดักบ่วงได้ ไปถวายพระราชา รอดพ้นอันตรายมาได้ด้วยมีบริวารดีและมีวาจาไพเราะ

534. มหาหิงส์ชาติก (62/374-443) ปรรากหงส์ชื่อสุมุขะไม่ละทิ้งพระยาหงส์

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยาหงส์ (คล้ายกับ จุลหิงส์ชาติก แต่ต่างกันตรงที่
สำนวนคาถา)

535. สุทธาโกชนชาติก (62/443-513) ปรรากภิกษุผู้มีอหยาศัยในการบำเพ็ญทานรูปหนึ่ง

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระอินทร์ และเทพบุตรผู้เคยอยู่ในวงศ์ตระกูลเดียวกันได้
แปลงร่างเป็นพราหมณ์ลงมาทรมานมัจฉริยโกสิยเศรษฐี ผู้ตระหนี่ให้เลื่อมใสในอานิสงส์ของท่าน
แล้วออกบรพพาจนทรงคุณธรรมถึงสามารถตัดสินผู้มารับทานอันบริสุทธิ์ได้

536. กุณาลชาติก (62/514-616) ปรรากนางนกดุเหว่า

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานกดูเหว่า เล่านิทานแสดงโทษของมาตุคามไว้มาก
มายให้แก่พยานกปุ่นณมุขะฟังอย่างละเอียดด้วยการเล่านิทานประกอบดังนี้

เรื่องที่ 1 กล่าวถึงนางกัณหา มีสามีแล้ว 5 คน แต่ยังมีจิตปฏิบัติกับบุรุษง่อย
เปลี้ยอีก

เรื่องที่ 2 กล่าวถึงนางสมณีนีชื่อ ปัญจตปาวิ ถือพรตเคร่งครัดนัก มีนักร้องสุรพาทันกับ
สหายด้วยการคิดจะทำลายพรตของนาง และทำให้นางเป็นภรรยาของเขาจนมีบุตรด้วยกันได้
ลำเจ็จ

เรื่องที่ 3 เป็นเรื่องของนางกากวันตี ภริยาของพญาครุฑเวเนไตย แต่ไปร่วมอภิรมย์กับนาง
กุเวร

เรื่องที่ 4 กล่าวถึงนางกรุงคเทวี เป็นชายาของเทพกุมาร แต่ต่อมากลับไปพึงใจด้วย
ฉัพคกุมาร ผู้เป็นเสนาบดี เมื่อ ฉัพคกุมารได้มอบหมายให้คนใช้นำเสื้อผ้าไปให้นางกรุงคเทวี
นางก็ร่วมอภิรมย์กับคนใช้นั้น

เรื่องที่ 5 กล่าวถึงพระมารดาของพระเจ้าพาราณสีที่ต้องตกเป็นมเหสีของพระเจ้าโกศล
ราช เมื่อพระเจ้าโกศลราชยึดเมืองพาราณสีได้ และพระนางต้องไปอยู่กับพระเจ้าโกศลราช แล้ว
ขอกลับไปเยี่ยมพระโอรสบ้าง แต่เมื่อสบโอกาส พระนางก็ร่วมอภิรมย์กับพราหมณ์ปัญญา
จันท ผู้ตั้งบ้านเรือนอยู่ระหว่างเมืองทั้งสอง

เรื่องที่ 6 เป็นเรื่องของนางกินรินอกใจพระสวามี ไปร่วมอภิรมย์กับบุรุษเปลี้ยที่อาศัยอยู่
ข้างกำแพงวัง เมื่อพระเจ้ากินนรทรงทราบ รับสั่งให้ลงโทษนาง แต่ปัญญาจันทบุโรหิตได้พา
พระองค์ไปทดสอบให้เห็นว่า ธรรมดาของสตรีเป็นผู้มักมากในกามคุณ และขอให้งดโทษนางกินรี
แล้วขับไล่ออกจากเมืองไป

เรื่องที่ 7 นางปัญจปาปีแม่มีรูปร่างอัปลักษณ์เพียงใด แต่นางได้เป็นมเหสีของพระราชา ทั้งสองเมืองซึ่งอยู่คนละฝั่งแม่น้ำ นางจะต้องข้ามน้ำมาปรนนิบัติประจำฝ่ายละ 7 วัน และขณะข้ามแม่น้ำนั้น นางยังได้ร่วมอภิรมย์กับชาวประมงผู้เป็นคนขับเรือกลางน้ำอีกด้วย

เรื่องที่ 8 พระนางปิงคิยานี อัครมเหสีของพระเจ้าพรหมทัต ได้มีสัมพันธ์กับบุรุษเลี้ยงม้า เมื่อทรงจับได้ก็ให้ขับไล่นางไป

537. มหาสุตโสมชาดก (62/617-722) ปรรณภพระอังกุลิมาลเถระถูกพระบรมศาสดาทรมาน

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสุตโสม เป็นมิตรกับพรหมทัตกุมาร ทั้งสองร่ำเรียน ศิลปศาสตร์ ณ สำนักเดียวกัน พระเจ้าสุตโสมสำเร็จก่อนและได้เป็นอาจารย์ของพรหมทัตกุมาร ด้วย ต่อมาเมื่อสำเร็จได้กลับพระนคร พรหมทัตกุมารได้ครองราชย์เป็นพระเจ้าโบริสาท ทรงเสวย เนื้อจนหมดพระราชวัง คนทำเครื่องต้นจึงไปตัดเนื้อจากศพมาปรุงเป็นอาหาร ทำให้พระองค์ติดรส เนื้อนั้นและต้องหาเนื้อมนุษย์มาปรุงอาหารถวายพระองค์ทุกวัน กภาพัทธิเสนาบดีทราบเรื่องจึง กราบทูลให้เลิกเสวยเนื้อมนุษย์ด้วยการเล่านิทานเปรียบเทียบ พระราชาก็ทรงเล้าบ้างเพื่อจะยืนยัน ว่าเนื้อมนุษย์เป็นอาหารอันโอชะที่ไม่อาจเลิกเสวยได้ ท้าวสักกะจึงเสด็จลงมาโดยแปลงเป็น สมณะมาชี้ทางให้ไปจับพระเจ้าสุตโสมมาบูชาญ พระเจ้าโบริสาทก็ตั้งใจไปพบกับพระเจ้าสุตโสม ผู้เป็นสหายและเป็นพระอาจารย์ พระเจ้าสุตโสมก็ทรมานและแสดงธรรมให้พระเจ้าโบริสาท เลื่อมใสได้ด้วยความสัตย์และความมั่นคง

538. เตมียชาดก (63/1-74) ปรรณภทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเตมียกุมาร โอรสของพระเจ้ากาสิกราชแห่งเมือง พาราณสี พระองค์เป็นที่โปรดปรานของพระราชบิดายิ่งนัก เมื่อพระราชบิดาออกว่าราชการก็จะทรง นำพระเตมียกุมารเสด็จด้วย พระกุมารได้ทอดพระเนตรพระราชบิดาทรงพิพากษานักโทษ จึงทรง เกรงกลัวต่อบาป และกลัวจะตกนรก จึงกาทางจะไม่ต้องขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดา เทพธิดาผู้รักษาเขตแดนจรดลงมาบอกให้ทำเป็นใบ้และง่อยเปลี้ย พระกุมารทรงอดทนอยู่จนมีพระ ชนม์สิบหกพรรษา พราหมณ์ได้ทำนายว่าพระโอรสเป็นกาลกนิณี ทรงให้นายสารถีสุนันทะพาพระ เตมียไปขูดหลุมฝัง เมื่อพระเตมียทรงออกจากพระราชวังได้ พระองค์ก็เลิกทำเป็นง่อยเปลี้ยและ เป็นใบ้ แล้วออกผนวชบำเพ็ญพรตในป่า แม้พระราชบิดาพระราชมารดาจะเสด็จมาขอรับให้กลับ เข้าวังไปครองราชสมบัติ แต่พระเตมียก็ทรงมิได้มีใจหวนไหวในกามกิเลสแม้แต่น้อย

539. มหาชนกชาดก (63/75-154) ปรรณภทรงบำเพ็ญวิริยบารมี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนก พระราชโอรสของพระเจ้าอริฏฐมหาชนก ครองเมืองมิถิลา ซึ่งสิ้นพระชนม์เพราะทำศึกกับพระอนุชา แล้วพระอนุชาขึ้นครองราชย์ทรงพระ นามว่า พระเจ้าโปลชนกราช พระราชมารดาพาหลบหนีออกจากเมืองตั้งแต่นั้นอยู่ในครรรพ์ มา

อาศัยอยู่กับภริยาจนกระทั่งเติบโตขึ้น เมื่อพระองค์ทรงทราบความจริงก็คิดจะกลับไปเอกราชสมบัติคืน จึงลาพระราชมารดา ออกเดินทางไปค้าขายทางทะเล เรือเกิดอัปปาง ว่ายน้ำอยู่ในมหาสมุทร อยู่เป็นเวลานานถึง 7 วัน นางมณีเมขลามาพบได้ช่วยเหลือ พาเหาะไปไว้ในเขตเมืองมิติลา ขณะที่บรรทมอยู่นั้น ทางนครมิติลา พระโปลงชนกสิ้นพระชนม์จึงได้เสียดูบขยจร และจัดให้พระนางสีวลี พระราชธิดาของพระเจ้าโปลงชนกราช ได้เลือกคู่มาครองราชย์แทน พระมหานชนกทรงทำให้พระนางสีวลีพอพระทัย และทรงตอบปริศนาได้ทั้งหมด จึงได้ครองราชย์และอภิเษกกับพระนางสีวลี จนมีพระโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า ทีฆาธุกุมาร ต่อมาทรงเกิดความเบื่อนายในราชสมบัติจึงสละราชสมบัติออกผนวช แม้พระนางสีวลีทรงพยายามคัดค้านเพียงใด แต่พระองค์ก็ไม่ทรงเปลี่ยนพระทัย และพระนางสีวลีก็เสด็จออกบวชด้วยเช่นกัน

540. สุวรรณสามชาดก (63/155-213) ปรรากทรงบำเพ็ญเมตตาบารมี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุวรรณสามกุมาร เลี้ยงบิดามารดาซึ่งตาบอดเพราะกรรมเก่า สุวรรณสามจึงต้องปรนนิบัติด้วยการออกหาอาหารท่ามกลางฝูงสัตว์ต่างๆ วันหนึ่งพระเจ้าปิลักษณ์ราช แห่งกรุงพาราณสีเสด็จประพาสป่า ได้ทรงยิงธนูถูกสุวรรณสามที่อยู่ท่ามกลางหมู่มฤคถึงแก่สลับไป แต่ก่อนสลับนั้นสุวรรณสามมิได้มีความขุ่นเคืองต่อผู้ที่ทำอันตรายต่อพระองค์เลย ตรัสเล่าเรื่องบิดามารดาที่ตาบอดแก่พระเจ้าพาราณสีฟัง และขอร้องให้ช่วยดูแลบิดามารดาของตน พระเจ้าปิลักษณ์ราชก็ทรงรับปากและพาทั้งสองมาหาสุวรรณสาม ภายหลังสุวรรณสามกลับพื้นคืนชีพขึ้นมาได้ด้วยแรงอธิษฐานและการทำสังกิริยาของบิดามารดา และแรงสรรเสริญของเทพธิดาสุนทรี ที่กล่าวถึงความกตัญญูต่อบิดามารดาของสุวรรณสาม เมื่อสุวรรณสามฟื้นขึ้น แล้วทรงแสดงธรรมโอวาทถวายแด่พระเจ้าพาราณสีให้ละเว้นจากความชั่วให้ทำแต่กุศล

541. เนมิราชชาดก (63/213-302) ปรรากทรงบำเพ็ญอธิษฐานบารมี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเนมิราช ครองเมืองมิติลาในแคว้นวิเทหะ ทรงมั่นในการบำเพ็ญทานรักษาศีลอุโบสถทุกวัน จนพระอินทร์สั่งให้พระมาตุลีเทวบุตรมารับขึ้นไปเที่ยวบนสวรรค์ดาวดึงส์เพื่อเทศนาโปรดเหล่าเทพยดา ก่อนที่จะเสด็จขึ้นไปบนสวรรค์นั้นมาตุลีเทวบุตรได้พาพระองค์เสด็จเที่ยวชมมณฑลชั้นต่าง ๆ จนพระองค์เกิดความสลดพระทัย จากนั้นเสด็จขึ้นไปเทศนาให้เหล่าเทพยดาฟัง แล้วจึงกลับมายังโลกมนุษย์เล่าความเป็นไปให้ชาวเมืองฟัง พร้อมทั้งสั่งสอนให้กระทำแต่ความดีละเว้นความชั่ว หมั่นให้ทานจะได้ไม่ต้องตกนรก เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นพระเกศาหางอกเส้นเดียว จึงสละสมบัติออกบวช

542. มโหสถชาดกหรือมหาอุมมังคชาดก (63/303-568) ปรรากทรงบำเพ็ญปัญญาบารมี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นมโหสถบัณฑิต ตอนที่เกิดนั้นถือแท่งยาออกมาจากครรภ์มารดาด้วย มโหสถนำไปรักษาอาการปวดหัวที่เรื้อรังมาถึง 7 ปีของเศรษฐีสิริวิธมกะผู้เป็นบิดาจน

หายขาด เป็นที่เลื่อมใสของชาวบ้านมากมาย มโหสถยังเป็นผู้มีปัญญาหลักแหลมคิดสร้างศาลา
ทานเพื่อเป็นที่พักอาศัยของคนยาก ความเฉลียวฉลาดของมโหสถเลื่องลือไปจนได้เป็นอำมาตย์ผู้
เรื่องปัญญาในสำนักของพระเจ้าวิเทโหราช

เมื่อมโหสถได้เป็นหนึ่งในอำมาตย์ห้าคนของพระเจ้าวิเทโหราช เขามักถูกกลั่นแกล้งจาก
อำมาตย์ทั้งสี่เสมอ แต่มโหสถก็สามารถแก้ไขปัญหามาได้ทุกครั้ง วันหนึ่งพระเจ้าวิเทโหราชทรงได้พบ
กับนางอุทุมพร ถูกสามีชื่อปิงคุตตระทอดทิ้ง จึงทรงขอนางเป็นมเหสีแล้วให้ไปอยู่ในพระราชวัง ต่อ
มาพระนางได้พบอดีตสามีมารับจ้างทำทางก็ให้รู้สึกขบขัน ทำให้พระเจ้าวิเทโหราชทรงกลางแกลง
พระทัย แต่มโหสถกราบทูลเรื่องสิริกับกาลกรณีว่าย่อมจะเข้ากันไม่ได้ พระเจ้าวิเทโหราชก็ทรงเข้า
พระทัย ทำให้พระนางอุทุมพรเทวีพันผัด และเห็นว่ามโหสถมีบุญคุณแก่ตน จึงคอยช่วยเหลือและ
เป็นฝ่ายมโหสถ

เมื่อมโหสถถึงคราวจะมีคู่ ได้พบกับนางอมรเทวีและได้ทดสอบปัญญาซึ่งกันและกัน
มโหสถพานางเข้าเมือง แล้วจึงกราบทูลให้พระเจ้าวิเทโหราชและพระนางอุทุมพรเทวีทรงทราบและ
ทรงประกอบพิธีแต่งงานให้

อำมาตย์ทั้งสี่ต่างอิจฉามโหสถจึงคิดจะกำจัดเสียโดยออกอุบายลักสมบัติของหลวงไปขาย
ให้นางอมรเทวี แล้วกราบทูลว่ามโหสถลักของหลวง แต่มโหสถรู้ตัวจึงหลบหนีออกจากเมืองไปก่อน
ส่วนอำมาตย์ทั้งสี่ถูกนางอมรเทวีขอร้องให้ได้รับความอับอาย แล้วนางอมรก็ไปเข้าเฝ้าพระเจ้าวิเท
โหราชกราบทูลให้ทรงทราบความจริง เมื่อพระองค์ไม่มีมโหสถก็ไม่มีผู้ใดแก้ปัญหามาได้ จึงได้เชิญให้
มโหสถมารับราชการดังเดิม

ต่อมาพระเจ้าจุลนีพรหมทัต ผู้ครองนครอุตรปัญจาล มีพราหมณ์ที่ปรึกษาชื่อ เกวัญ ยุง
ให้พระเจ้าจุลนีเป็นใหญ่ในชมพูทวีป แต่มโหสถกลับทำลายแผนการของพระองค์ พระองค์จึงยก
ทัพมาตีมิลินทร แต่มโหสถใช้อุบายทำให้กองทัพของพระเจ้าจุลนีแตกความสามัคคี พราหมณ์
เกวัญผูกใจเจ็บจึงวางแผนจับพระเจ้าวิเทโหราช แม้มโหสถจะทัดทานเพียงใด พระเจ้าวิเทโหราชก็ไม่
ทรงเชื่อ มโหสถจึงต้องไขปัญญาอีกครั้งให้พระเจ้าวิเทโหราชทรงปลอดภัยจากแผนการร้ายครั้งนี้
ของพระเจ้าจุลนีกับพราหมณ์เกวัญ เมื่อมโหสถช่วยเหลือพระเจ้าวิเทโหราชได้แล้ว พระเจ้าจุลนีทรง
ยอมรับในความมีปัญญาของมโหสถและขอให้มารับราชการกับพระองค์ มโหสถให้สัญญาว่าเมื่อ
สิ้นพระเจ้าวิเทโหราชแล้วจะมารับใช้พระเจ้าจุลนี

543. ฎริทัตตชาตก (64/1-122) ปรารภทรงบำเพ็ญศีลบารมี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระยานาคชื่อฎริทัต เป็นผู้เฉลียวฉลาดสามารถแก้คดี
ต่าง ๆ ได้สำเร็จ มีพระประสงค์ต้องการจะไปเกิดบนสวรรค์หลังจากได้ตามเสด็จพระราชบิดาไป
เฝ้าท้าววิรูปกษมหาราช แล้วท้าววิรูปกษพานาคบริวารไปเฝ้าท้าวสักกเทวราช ฎริทัตได้เห็น

เวชยันต์ปราสาทก็มีความพอใจเทวโลก จึงขอพระชนกชนนีไปจำศีลรักษาอุโบสถอยู่ที่ริมฝั่งน้ำทั้งวันและคืนตลอดเวลาถึง 1 ปี แล้วได้พบกับพราหมณ์เนสาทและบุตร แล้วเกรงว่าพราหมณ์จะไปบอกหมอ จึงพาพราหมณ์และบุตรไปยังนาคพิภพ แต่ต่อมาพราหมณ์และบุตรเกิดความเบื่อหน่าย จึงขอกลับมายังโลกมนุษย์ และพบกับพราหมณ์ผู้รู้มนต์อาลัมพายนะ สำหรับจับงู เพราะความอยากได้ดวงแก้ว พราหมณ์เนสาทจึงออกตัญญูบอกที่อยู่ของภริษัท พญานาคภริษัทถูกมนต์อาลัมพายนะได้รับความเจ็บปวดมาก แต่เกรงว่าศีลจะขาดจึงยอมทน ไม่ยอมทำร้ายตอบ ไม่ว่าจะได้รับความทรมาณเพียงใดก็ตาม

ทางนาคพิภพต่างช่วยกันออกตามหาภริษัท เมื่อพบแล้วก็ช่วยให้ภริษัทเป็นอิสระ พญานาคภริษัทได้บอกให้สุทศและนางอัจฉิมุขีภักย์แก่พราหมณ์ผู้รู้มนต์อาลัมพายนะ แล้วภริษัทก็ตักเตือนสั่งสอนให้พราหมณ์รักษาศีลปฏิบัติธรรม เมื่อสุโภคน้องของภริษัทพบกับพราหมณ์เนสาทก็คิดจะแก้แค้น แต่ภริษัทก็ขอให้สุโภคภักย์แก่พราหมณ์เนสาทแล้วว่าแม้เป็นพราหมณ์ก็อาจหลงไปกับกิเลสเพียงชั่วครู่ได้เช่นกัน แล้วภริษัทก็กลับไปบำเพ็ญอุโบสถศีลจนสิ้นอายุขัย

544. จันทกุมารชาดก หรือ กัณทหาลชาดก (64/123-204) ปรรวาทรงบำเพ็ญขันติบารมี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นจันทกุมารโอรสของพระเจ้าเอกราชผู้ครองเมืองปุปผวดิ พระองค์ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้พิพากษาในเมืองนั้นแทนพราหมณ์กัณทหาล คนโกงกินสินบนของประชาชน พราหมณ์กัณทหาลโกรธแค้นพระจันทกุมาร จึงออกอุบายให้พระเจ้าเอกราชทรงทำบุญช้ายัญเพื่อไปเกิดในสวรรค์ การทำพิธีกรรมนั้นต้องให้บุคคลที่รักของพระองค์ยอมสละชีพเป็นการสังเวทเพชฌัญญู พระเจ้าเอกราชทรงเชื่อ จึงเตรียมการประหารพระจันทกุมาร ซึ่งยอมสละชีพเพื่อบิดา พระนางจันทรา พระราชมารดาจึงทำสัตยาธิษฐานให้ทวยเทพมาช่วย ร้อนถึงพระอินทร์ต้องเสด็จลงมาแสดงธรรมแก่พระเจ้าเอกราช และพระองค์ทรงยกให้พระจันทกุมารครองเมืองแทน

545. พรหมนารถชาดก (64/205-295) ปรรวาทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพราหมณ์ชื่อนารถพรหม ได้ทรงแสดงธรรมสั่งสอนพระเจ้าอังคตติราช ผู้ทรงมีมิชฉาทิฐีคือให้ประชาชนรวมทั้งพระธิดารุจาเล็กทำทาน แต่พระธิดารุจาทรงไม่เชื่อและกลับเศร้าใจในพฤติกรรมของพระบิดา แม้จะทรงแยกแยะผลบุญ-บาป ถวายพระบิดาแต่พระองค์ก็ไม่ทรงฟัง จึงกราบขอให้เทวดาดลพระทัยให้พระเจ้าอังคตติราชทรงเลิกประพฤตินารถพรหมผู้รักษาโลกจึงจำแลงมาเป็นฤาษีนารถกัศสป เหาะมาปรากฏต่อพระพักตร์พระเจ้าอังคตติราช และได้สนทนาธรรม ด้วยการแสดงทุกขนิโรธและสุขบนสวรรค์ให้พระราชาสดับ และทรงตั้งมั่นอยู่ในธรรมตลอดมา จากนั้นนารถพรหมก็เสด็จกลับยังพรหมโลก

546. วิรุทธชาติก (64/296-483) ปรรณาทรงบำเพ็ญสังขารมี

พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นวิรุทธชาติเป็นผู้ถวายอภรณ์ธรรมแก่พระเจ้าธัญชัย โกรพยราช ผู้ครองเมืองอินทปัตตะ สามารถแสดงอภรณ์ธรรมเป็นที่เลื่อมใสแก่คนทั่วไป ครั้งหนึ่งได้เป็นผู้ตัดสินระหว่างพระอินทร์ พระยานาค พระยาครุฑ และพระเจ้าธัญชัยโกรพยราช ในเรื่องว่า ศิลของผู้ใดประเสริฐกว่ากัน โดยว่าเป็นศิลปะที่มีคุณธรรมเสมอกัน ทั้งสี่ต่างพากันยกย่องสรรเสริญ วิรุทธชาติเป็นผู้มีปัญญามาก

เมื่อพญาวรุณกลับถึงเมืองบาดาลก็นำความไปเล่าสู่พระนางวิมาลาเทวีถึงความหลักแหลมของวิรุทธชาติจนพระนางปรารถนาจะพึงธรรมจากวิรุทธชาติบ้าง จึงแกล้งทำเป็นประชวร และปรารถนาจะได้หัวใจของวิรุทธชาติมาเยียวยาถึงจะหาย นางอวันตีบุตรีกีรับอาสาจะแต่งงานกับผู้ที่เอาหัวใจของวิรุทธชาติมาให้ ปุณณกยักษ์เสนาบดีของเวสวันมหาราช ได้เห็นนางอวันตีแล้วเกิดความหลงใหล ก็รับอาสาจะไปเอาดวงใจของวิรุทธมาให้

ปุณณกยักษ์จึงไปทำสากับพระเจ้าธัญชัยโกรพยราช โดยจะเอาแก้วมณีและม้าอาชาไนยเป็นเดิมพัน พระเจ้าธัญชัยยอมรับคำทำ โดยจะยกสิ่งที่มีอยู่ทั้งหมดยกเว้นราชสมบัติและพระมเหสี เมื่อปุณณกยักษ์ชนะจึงขอวิรุทธชาติ ซึ่งรู้ว่าพระนางวิมาลาปรารถนาจะพบตนแต่ไม่ใช่เพื่อจะฆ่าจึงแสดงธรรมแก่ปุณณกยักษ์ไม่ให้หลงใหลสตรีเพศ และให้ประพฤติแต่ความดี จากนั้นก็ขอให้พาไปเมืองบาดาล ได้แสดงธรรมแก่พระนางวิมาลาและท้าววรุณนาคราช ให้ทรงมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม แล้วท้าววรุณก็พระราชทานรางวัลให้แก่วิรุทธ และพากลับมายังเมืองอินทปัตตะตามเดิม

547. เวสสันดรชาติก (64/484-814) ปรรณาทรงบำเพ็ญทานบารมี

พระนางผุสดีแห่งกรุงสิหิ เมื่อพระองค์ประสูติ ตรัสแก่พระมารดาว่าจะบริจาคทาน ในวันประสูติเกิดช่างเผือกเป็นช่างคู่บ้านคู่เมืองให้ชื่อว่าปัจฉิมนาค เมื่อพระองค์เจริญวัยได้อภิเษกกับพระนางมัทรี มีพระโอรสชื่อพระชาลี และมีพระธิดาชื่อพระกัณหา พระเวสสันดรทรงบำเพ็ญทานมาโดยตลอด ทรงตั้งโรงทาน 6 แห่ง

ต่อมาในเมืองกาลิงครัฐ เกิดฝนแล้ง พระเจ้ากาลิงคราชจึงโปรดให้พราหมณ์มาขอช่างปัจฉิมนาคจากพระเวสสันดร เมื่อพระเวสสันดรพระราชทานช่างให้ ประชากราษฎรต่างไม่พอใจพากันไปกราบทูลต่อพระเจ้าสฤษดิ์ขอให้ทรงขับไล่พระเวสสันดรออกไปจากเมือง พระเวสสันดรพร้อมทั้งพระนางมัทรีและพระกุมารทั้งสองไปในป่า และออกบวชเป็นดาบสพักอยู่ในบวรณศาลาที่ท้าวสักกะมีพระบัญชาให้พระวิษณุกรรมมาเนรมิตไว้ให้

ชุกกพราหมณ์ขอทาน ได้ภรรยาสาวคือนางอมิตดา ทำหน้าที่ปรนนิบัติสามีครบถ้วนจนพราหมณ์อื่นถูกสามีตำหนิ นางโกรธมากจึงให้ชุกกไปขอทานจากพระเวสสันดร ชุกกจึงต้องเดิน

ทางไปโนป่าได้พบพรานเจตบุตรและหลอกว่าจะมาเชิญพระเวสสันดรกลับไปครองเมือง พรานเจตบุตรหลงเชื่อบอกทางไปบรรณศาลาให้ เมื่อซุชกได้พบสองกุมารก็ขอจากพระเวสสันดร พระองค์ตั้งค่าตัวพระโอรสธิดาสูงมาก แล้วพาพระกุมารทั้งสองจากไปอย่างรีบร้อน เมื่อพระนางมัทรีกลับมาจากการออกไปหาอาหารไม่พบพระกุมารทั้งสองก็เสียพระทัยมาก ถึงกับหมดสติ เมื่อพระเวสสันดร ทูลให้ทราบถึงความจริง พระนางก็อนุโมทนาด้วย

ต่อมาท้าวสັกกะแปลงลงมาเป็นพรานหมณ์แก่มาขอพระนางผุสดี พระเวสสันดรก็ทรงยกให้ พระนางมัทรีก็ทรงยินยอมตามพระสวามี ท้าวสັกกเทวราชจึงปรากฏกายพร้อมทั้งสรรเสริญและประสาทพรให้

ส่วนซุชกพาสองพระกุมารเดินทางมาถึงเขตุดรนคร พระเจ้าสญชัยทอดพระเนตรพระกุมารทั้งสองก็ทรงจำได้ว่าเป็นพระราชนัดดา จึงนำทรัพย์มาไถ่ตามที่พระเวสสันดรทรงตั้งค่าตัวไว้ ซุชกได้รับประทานอาหารที่พระเจ้าสญชัยทรงจัดให้ จนท้องแตกตาย พระเจ้าสญชัยพร้อมพระกุมารทั้งสองนำขบวนเกียรติยศไปรับพระเวสสันดรและพระนางมัทรีกลับเข้าเมืองแล้วเสด็จขึ้นครองราชย์ปกครองบ้านเมืองปกติสุขดังเดิม

ประวัติผู้วิจัย

สายวรรณ น้อยนิมิตร เกิดวันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2508 ที่จังหวัดเพชรบุรี สำเร็จ การศึกษาปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะ โบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (วิทยาเขตพระราชวังท่าพระ) ในปีการศึกษา 2529 สำเร็จ การศึกษาปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวรรณคดีเปรียบเทียบ หน่วยวิชาวรรณคดี เปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2533 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวรรณคดีไทย ภาควิชา ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพ.ศ.2538 ปัจจุบัน รับราชการในตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 6 ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์) จังหวัดนครปฐม

